

TÜRKİYE’DE DARBELER GELENEĞİ BAĞLAMINDA 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ. Özlem ALTUN

https://www.academia.edu/37815096/T%C3%9CRK%C4%B0YEDE_DARBELE_R_GELENE%C4%9E%C4%B0_BA%C4%9ELAMINDA_15_TEMMUZ_DARB_E_G%C4%B0R%C4%B0%C5%9E%C4%B0M%C4%B0_docx

ÖZET:

Bu çalışmada ‘‘Türkiye’de Darbeler Geleneği Bağlamında 15 Temmuz Darbe Girişimi’’ başlığı altında Türk siyasi tarihindeki darbeler ve darbe dönemlerinin siyasal ve toplumsal hayata olan etkilerine değinilmiştir. Amaç; demokrasiyi kesintiye uğratan darbeleri inceleyip topluma ve siyasete verdiği tahribatları ortaya çıkarıp, Türkiye’nin nasıl buhranlar yaşadığını göstermektir. Bu kapsamda ilk bölümde askeri darbenin ne olduğuna, tanımına ve nasıl oluştuğuna değinilmiştir. İkinci bölümde ise darbeler tarihi ele alınarak ayrıntılı şekilde incelenip gözler önüne serilmiştir. Üçüncü bölümde ise son olarak yaşamış bulunduğumuz 15 Temmuz darbe girişimi ele alınmıştır ve görsel boyutlarıyla desteklenerek yaşanan gece ayrıntılarıyla gözler önüne serilmiştir.

Bir şükran borcu olarak öncelikle gerek lisans hayatım boyunca gerek ise bu tezin oluşma sürecinde, beni bu yola iten bilgi hazinesini bizimle paylaşmaktan çekinmeyen ve üniversite hayatım boyunca edindiğim bilgilerde yolumu açan, öğrenci dostu değerli hocam Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ’a gönülden teşekkürlerimi sunuyorum

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL AÇIDAN DARBE

1.1. Bir kavram Olarak Darbe

Güzel ülkemizin demokrasi tarihi ‘Darbe’ denilen kara lekelerle doludur maalesef. Darbe, devletin emrindeki askeri kurumlara mensup kişi ya da kişilerin ani olarak anayasal olmayan yollarla mevcut hükümeti devirmesi ve iktidara el koymasdır. Yönetim biçimine yöneltlen radikal değişiklikleri önlemek amacıyla her zaman olmasa da çoğunlukla tanımı gereği şiddet içerir. Askeri Darbe, ülkedeki silahlı kuvvetlerin; silah zoruyla ülke yönetimine el koymasdır. Askeri Darbeyle sık sık anılan bir başka kavram cunta kelimesidir. ‘Cunta’ ise, yönetime kuvvet kullanarak el koyan askeri ya da siyasi gruptur. Teknik olarak darbeciler genellikle ordunun yapacakları eyleme karşı tarafsız kalmasını fırsat bilerek iktidarı ele geçirir, lideri devirir, radyoların ve televizyonların vb. iletişim araçlarının işgal edilmesi gibi hükümet daireleri üzerinde bir otorite kurarlar. Cuntacılar tarafından ileri sürülen başlıca sebepler vardır. Bunlar; hükümetin, ekonomik ve sosyal sorunları çözmedeki başarısızlığından kaynaklanmaktadır. Ülkelerin gerilemesine neden olan darbeler, çoğunlukla halkın ve askerlerin birbirlerine düşman kesilmelerine bile sebebiyet verebilmektedir. Darbelerin demokrasi getireceği ideolojisiyle yapılması, ülkemize birçok zararlar vermiştir ve sayıca fazla vatandaşlarımız yaşamını yitirmiştir. Görüldüğü gibi darbeler ülkeye huzur ve ferah yerine; birçok acı bırakmıştır. Fakat şuna da değinmek gerekirse darbeler bir devrim anlamını taşımamaktadır. Darbeler, geniş halk kitlelerinin desteği olmadan yapılması ve köklü değişim hareketi olmaması nedeniyle devrimden ayrılır. Devrim köklü değişiklikler getirir, dolayısıyla ülkemizde darbelerle köklü değişiklikler olmamıştır.

1.2. Askeri Darbenin Oluşum Süreci Ve Zemini

Askeri darbe geleneğinin başlangıcı İttihat ve Terakki ideolojisine dayandırılabilir. 2. Meşrutiyet, Abdülhamid’in tahttan indirilmesi, Bâb-ı Âli baskını gibi olaylar, askerin siyasete doğrudan müdahalesi ve askeri darbe geleneğinin başlangıcı sayılabilir. Cumhuriyet tarihi sonrasında 27 Mayıs 1960 darbesinin yaşanması bu geleneğin devamı niteliğindedir. Askeri darbe, yaşandığı dönemle sınırlı kalmayıp önündeki sürece olumsuz etkileriyle

süreklilik kazandırmaktadır. C. Çiçek'e göre, ''Her darbe, beraberinde birçok sıkıntıyı getiriyor. Belki bir ağrı kesici gibi başlangıçta özellikle terörden, anarşiden bunalmış bir topluma rahatlatıcı bir etki gösteriyor. Ama kısa vadeli ve geçici bir rahatlama etkisi oluştursa da, askeri müdahaleler ileride daha büyük yapısal problemlere, zihniyet sorunlarına ve toplumsal kutuplaşmalara neden olmaktadır. Dolayısıyla çok ciddi tahribatlar meydana getirir''(Çiçek, 2012: 277-278). Toplumların siyasi tarihleri sosyal, ekonomik, kültürel, dinsel ve bilhassa ideolojik faktörlerden hiçbir zaman bağımsız olmamıştır. Bunlar toplumu yükselten yapı taşlarıdır. Bu nedenle siyasi hayattaki aksaklıklar toplumun her alanını etkilemiş ve kalıcı derin izler bırakmıştır. İktidar, halk ve resmi ideoloji arasındaki hiyerarşide ise asker kendisini her zaman bu hiyerarşinin üstünde görmüş, her müdahalesini meşru kılmayı çoğunlukla başarmıştır (Tüylü, 2012: 7-10).

Türkiye cumhuriyeti 93 senelik tarihine beş askeri müdahale sığdırmış, her müdahale ülkenin siyasi, ekonomik, toplumsal gelişiminden yıllar çalmıştır. Türkiye cumhuriyetinin demokrasiye uzanan yolları rejim değiştirme sonuçları çeken bütün toplumlarda olduğu gibi oldukça sancılı geçmiştir. Demokrasiye ulaşma adına toplumun her kesiminden insanlar kurban edilmiş, aynı toprakta büyüyen nesiller birbirine kırdırılmış, toplumlar kutuplara ayrılmış ve demokrasi anlayışı ilerlemek yerine çoğu kez gerilemiştir. Askerin varlığı her daim iktidardan muhalefete, en zengininden en fakirine kadar herkesi korkutmayı başarmıştır. Bu durumu yalnızca modern Türkiye'nin dönüşümünde ki sonuçlara bağlamak mütemadiyen büyük bir hata olacaktır, keza Osmanlı devletinde bile asker, kara mekanizmasında kendisine oldukça büyük bir yer edinmiştir. Demokrasiyi kesintiye uğratan insan haklarına ve devlete büyük zararlar veren askeri darbeler Türkiye Cumhuriyetine Osmanlı devletinden kalan kötü bir gelenektir (Tüylü, 2012: 11-12). Aslına bakılırsa Osmanlılardan gelen askeri darbeler Türk devletlerinden miras olarak almıştır. Türk hükümdarları tarih boyunca genelde askeri bir alt yapıdan gelmiştir. Orduların yönetime karşı ayaklanma nedenleri çıktıkları dönemlere göre farklılıklar göstermiştir. Bunun yanı sıra bir ülkede gerçekleşen askeri darbenin nedenini tek bir sebebe bağlamak doğru olmaz. Ülkede yaşanan iç ve dış çalkantılar sosyal, ekonomik ve politik ortam tek başına darbenin yapılmasına sebep olmaz. Bütün faktörler bir araya gelir ve darbe için zemin hazırlarlar. Dünya genelinde gerçekleşen askeri darbelerde '*ekonomi*' faktörü temel belirleyici bir etken olmuştur. Dolayısıyla darbeler, ekonomik anlamda daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: DARBELER TARİHİ; (1960, 1971, 1980 DARBESİ VE 28 ŞUBAT SÜRECİ)

2.1. 27 Mayıs 1960; Cumhuriyet İlk Darbeyle Tanışıyor

Demokrat Parti iktidarda olduğu 10 yıllık süre boyunca kendinden önceki yönetimlerden farklı dış politika uygulamaları yapmıştır. Demokrat Parti iktidarının ilk yılları halka vaat edilen hizmetlerin ve yeniliklerin yapılmasıyla geçmiştir. Ekonomide liberalleşme ve modernleştirme, tarım kesiminde makineleştirilmeye gidilmiş, köylü kesime önemli yardımlar yapılmıştır. ABD’ den sağlanan yardımlarla çiftçiye destek verip, yeni yeni yatırımlar yapılmış, imar faaliyetleri ile ekonomiye canlılık getirilmeye çalışılmıştır. Yatırımların %50’ye yakını devlet tarafından yapılmış, ancak; hem özel yatırımlar hem de yabancı yatırımlar için özendirici tedbirler getirilmiştir. 1950 ile 1954 yılları arasında toplam yatırım oranı yüzde 256 kat artış göstermiştir. Bu yıllardaki ekonomik ve toplumsal gelişmeler siyasal hayatı önemli ölçüde etkilemiştir. Demokrat Partinin ilk yıllarındaki ekonomik büyüme Demokrat Parti iktidarını kuvvetlendirmiş, Demokrat Parti karşıtı kesimlerin eleştiri yapmalarını zorlaştırmıştır. 1955’li yıllara kadar devam eden olumlu hava giderek azalmaya başlamıştır. Ekonomik sıkıntılar ve Demokrat Parti karşıtı güçlerin sert eleştirileri ve saldırıları ortaya çıkmaya başlamıştır. Dar gelirli kesimler ekonomik daralma sonrasında seslerini yükseltmeye başlamıştır. Ekonomide yaşanan sıkıntılı durum halkı olumsuz yönde etkilerken, manevi açıdan da ülkede bölünme, karmaşa ve iç huzursuzluk başlatmıştır. 1957 seçimleri Demokrat Partinin zaferiyle sonuçlanmış ve muhalefet parti olan Cumhuriyet Halk Partisi meclise kalabalık milletvekili grubunu sokmayı başarmış, yükselişe geçmiştir. 1958 yılında ekonomik bunalımı giderecek bir çözüm bulunamayınca hükümet IMF ve Dünya Bankasından yardım almak zorunda kalmıştır.

27 Mayıs Darbesine zemin açan gelişmelere değinmek gerekirse, destek veren bizatihi kesimler vardır. Üniversite gençleri, öğretim üyeleri, memurlar ve eğitim düzeyi yüksek ancak 50’li yıllardaki ekonomik daralmadan ve fiyat artışından olumsuz etkilenen aydın kesim olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra Demokrat Parti ve muhalefetteki CHP arasındaki sorunlar ciddi bir şekilde artmaya başlamıştır. 27 Mayıs darbesine giden yolda diğer önemli bir gelişme ise, 27 Haziran 1956 yılında kabul edilen toplantı ve gösteri kanunu ile muhalefete yeni sınırlandırmalar getirilmesi etkili olmuştur. Bu kanun çerçevesinde muhalefet partilerin gösteri düzenleyip toplantı yapmaları yasaklanmıştır. 27 yıllık iktidarını kaybetmenin ‘psikolojik şokunu’ üzerinden atamayan CHP, 1957 yılı seçimlerinde diğer yıllara oranla başarı elde etmiş, Demokrat Parti iktidarını mecliste daha çok sıkıştırmaya başlamıştır. Demokrat Partinin muhalefete karşı iktidarını koruma çabaları, darbecilerin yaptığı darbe hazırlıklarına zemin hazırlamıştır. CHP 1957 seçimlerinden aldığı cesaretle muhalif tavrını iyice sert bir hale getirmiştir. Demokrat Parti iktidarını yıpratıp, başarısız hale getirmek, toplumun gözünde zor durumda bırakmak için elinden geleni yapmaya başlamıştır. CHP üyeleri gittikleri her yerde olaylar çıkararak, üniversite gençlerini kışkırtarak Demokrat Parti iktidarını zor durumda bırakmıştır. CHP’nin yarattığı bu

durumların bir darbe hazırlığı olduğu Demokrat Parti tarafından anlaşılır hale gelmiştir. Demokrat Parti yaklaşan muhtemel ihtilal olasılığına karşı çareyi “*Tahkikat Komisyonu*” kurmakta bulmuştur. Komisyon kararlarına göre, partilerin tüm etkinlikleri ve bu etkinliklerle ilgili yayınlar, TBMM’de komisyonla ilgili görüşmeler yasaklanmıştır. Demokrat Partinin bu komisyonu kurmasındaki amacının altında darbe hazırlıklarını ve girişimlerine engel olabilmek düşüncesi yatmaktadır. CHP üyesi olan İsmet İnönü ise bu komisyonun kurulmasından son derece rahatsız olduğunu belirten ve Demokrat Parti iktidarını darbe ile açıkça tehdit eden bir konuşma yapmıştır: “*Eğer bir idare insan haklarını tanımaz, baskı rejimi kurarsa o memlekette ihtilal olur. Böyle bir ihtilal bizim dışımızda e bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır. Bu yolda devam ederseniz bende sizi kurtaramam... Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır. İhtilal, meşru bir hak olarak kullanılacaktır. Bunda içtinap kabil değildir. Bir fevkalade idare kuracaksınız. Bu idareye verilen yetkiler gayri meşrudur. Vatandaşların hepsine bunun haksız olduğunu, buna mukavemet etmek lazım geldiğini söyleyeceğiz.*” (Dursun, 2005: 30). İsmet İnönü bu sözleri ile yapılacak darbeyi meşrulaştırmaya ve haklı kılmaya çalışmış darbeden kaçılmayacağını vurgulamıştır. Demokrat Parti iktidarı Adnan Menderes olayların bu noktaya kadar gelmesinden son derece rahatsız bir halde önlemler alıp, darbeyi önlemeye çalışmıştır. Baskıları arttırmış, sıkı yönetim ilan etmiştir. Ancak çabaları hiçbir etki göstermemiştir. (Demiriz, 2012: 40-41).

Darbeye neden olan sebepler doğrultusunda dış politikanın etkisinden de söz etmek mümkündür. Menderes iktidarının son yıllarında artık Marshall planı kapsamında Amerika’dan daha fazla kredi alamadığını görmüş ve Seydişehir Alüminyum ile İskenderun demir-çelik fabrikası ve diğer projelerini kredilendirmek için Sovyetler birliği ile yakınlaşmaya başlamıştı. Bu amaçla Sovyetler birliğine üst düzey ziyaretler yapıp, ülkedeki sanayinin gelişmesi için Sovyetlerle yatırım antlaşmaları imzalamaya hazırlandı. Nitekim bazı iddialara göre bu askeri darbenin arkasında, evvelce mısır lideri Cemal Abdülnasır’ın Asvan barajı için ABD’nin kredi vermemesi üzerine Sovyetler birliğine yakınlaştığını gören ABD ve diğer bazı batılı devletler ile CIA (merkezi istihbarat teşkilatı) olduğu görülmektedir. (wikipedia-2016).

Türkiye Cumhuriyeti’nde askeri müdahalenin yolunu açan 27 Mayıs 1960 askeri darbesini gerçekleştiren ordu, sözde “özgürlük ve demokrasiyi getirmek” ve “anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlara son vermek” amacıyla darbelerinin nedenlerini belirtmişlerdir. Türk halkı, 27 Mayıs 1960 sabahı saat üçte, askeri bir darbe olduğunu radyodan Alparslan Türkeş tarafından okunan bildiriyle öğrenmiştir. Bildiri, Türk silahlı kuvvetlerinin ‘kardeş kavgasına meydan vermemek’ ve ‘demokrasiyi içine düştüğü buhrandan kurtarmak’ maksadıyla ülke yönetimine el koyulduğunu

duyuruyordu. Bildiri darbenin yansızlığını önemle vurgulamaktaydı (Zürcher, 2015: 351). 27 Mayıs sabahı tüm vatandaşlar radyolarının başına davet edilmiş, “Güvendiğiniz silahlı kuvvetlerinizin sesi bir dakika sonra size hitap edecektir.” denmiş ve Albay Alparslan Türkeş “*ihtilalin kudretli albayı*” olarak anons edilmiştir. Türkeş konuşmasında 4 numaralı tebliği bildirmiş ve ihtilali halka şu şekilde duyurmuştur; “*Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk silahlı kuvvetleri, memleketin idaresini ele almıştır. Bu harekete silahlı kuvvetlerimiz, partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir iradenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak iradeyi, hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır.*

Girişilmiş olan bu teşebbüs hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir. İdaremiiz hiç kimse hakkında şahsiyete müteallik tecavüzkar bir fiile müsaade etmeyeceği gibi, edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun, her vatandaş kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir.

Bütün vatandaşların, partilerin üstünde aynı milletin, aynı soyadan gelmiş evlatları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmeden birbirlerine kaşı hürmetle ve anlayışla muamele etmeleri ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görünmektedir. Kabineye mensup şahsiyetlerin, Türk silahlı kuvvetlerimize sığınmalarını rica ederiz. Şahsi emniyetleri, kanun teminatı altındadır.

Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz, Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasası’na ve insan hakları prensiplerine tamamen riayettir. Büyük Atatürk’ün “ Yurtta sulh, Cihanda sulh ” prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO’ya inanıyoruz ve bağılıyız. CENTO’ya bağılıyız. Tekrar ediyoruz; düşüncelerimiz yurtta sulh, cihanda sulhtur. Türkiye dahilinde bütün garnizonlardaki garnizon komutanları, o yerin mülki ve askeri idaresine el koyacaklar ve vatandaşların er hususta emniyetini sağlayacaklardır (Ahmad, 2014: 127-128).

Askerlerin yönetime el koyuşu, Ankara ve İstanbul’da ki halk ile bilhassa her iki kentteki büyük öğrenci kitlesi ve genelde aydınlar arasında büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Ülkenin geri kalanı ise bu türden bir tepki göstermemiştir. Kırsal kesim ise hayra alâmet sayılmayacak şekilde sessiz kalmıştı (Zürcher, 2015: 351). 27 Mayıs darbesini gerçekleştiren, çoğu genç subayların oluşturduğu Milli Birlik Komitesi darbe yapma gerekçelerini belirten darbe bildirisinde amaçların belirtilmesi açısından oldukça önemli olmuştur. 38 subaydan oluşan Milli Birlik Komitesi, ülke yönetimini üstlenmiş, Anayasa ve TBMM’yi feshetmiş siyasi faaliyetleri durdurmuştur. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes olmak üzere birçok

Demokrat Parti üyesini tutuklanmıştır (Ahmad, 2014: 207-208).

Tutuklananlar Yassıada'ya götürülmüştür. Yassıada davaları, 14 Ekim 1960'ta başlamış 11 ay 1 gün sürmüştür. 203 gün süren davaya, 872 oturum yapılmış, 1068 tanıdık dinlenmiş ve yargılar hükmünün açıklandığı 15 Eylül 1961 tarihine kadar devam etmiştir. Yargılamalar, adada ki ağır şartlar altında gerçekleştirilmiş, hapsedilenler sadece kabine üyeleri ve Demokrat Parti yöneticilerinden oluşmamıştır. CHP'liler tarafından gerçekleştirilen ihbarlar sonucunda Türkiye'nin her bölgesinde tutuklamalar başlamış, halk arasında birbirini ihbar etme ve bunun sonucunda derin bölünmeler oluşmaya başlamıştır. Daha sonraki yıllarda Yassıada'da yaşananların son derece insanlık dışı olduğu mahkemelerin adil, bağımsız ve tarafsız olmadığı sözde bir yargılamanın yapıldığı ortaya çıkmıştır. Sivil askerlerden oluşan Yassıada mahkemelerinde adil olmayan bir şekilde yargılanan siyasilere; Vatana ihanet, kamu fonlarının kötüye kullanımı, Kırşehir'in ilçe yapılması, meclis iç tüzüğünde yapılan değişiklik, meclis oturumlarının yayınlarına engel olunması, CHP'nin mallarına el onulması, tahkikat komisyonunu oluşturmak, Hâkim teminatı ve mahkeme bağımsızlığının ihlali gibi konularla ilgili yargılanıp cezalar verilmiştir. Ve toplam 19 dava açılmış, davalar anayasayı ihlal davasıyla birleştirilmiştir. Davalar 18 Haziran 1960'da hazırlanan bir kanunla "Özel Mahkeme" niteliğindeki "Yüksek Adalet Divanı" ve "Yüksek Soruşturma Kurulu" tarafından yürütülmüştür. Mahkeme sonucunda Yüksek Adalet Divanından 15 sanık için idam cezası çıkmıştır. Celal Bayar, Adnan Menderes, eski Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, eski Maliye Bakanı Hasan Polatkan oy birliği ile ölüm cezasına çarptırılıp idam edilmiştir. 27 Mayıs Türk siyaset tarihinde bazı kesimler tarafından 'devrim' olarak değerlendirilmiş olsa da 27 Mayıs halkın katıldığı ve sosyo-ekonomik yapıyı dönüştüren ve değiştiren bir hareket olmaktan çok, Demokrat Parti hükümetine karşı yapılan bir darbe olmaktan öteye geçememiştir (Demiriz, 2012: 45-46-47).

2.1.2. 27 Mayıs Darbesinin Siyasete Ve Toplumsal Hayata Etkileri

27 Mayıs 1960 darbesinin sosyal ve siyasal hayata bir takım etkileri olmuştur. Siyasal hayattaki konumuna ve etkilerine değinmek gerekirse birçok yönden ele almak gerekir. '27 Mayıs müdahalesi meşruiyet bildirimini', 'Eski iktidarın anayasayı çiğnemesi' biçiminde düzenlenmiş, hukuk düzeni içinde yeniden üretilmiştir. Meşruiyet bildirimi düzenlenirken; 'Türk milletinin bütün fert, insanlık, hak ve hürriyetleri ile tek parti diktatörlüğünün kurulması' gibi suçların üzerinde durulmuştur. 27 Mayıs darbesi yönetimini Milli Birlik Komitesi adındaki kadro ele almıştır, ancak komitenin içinde bulunan hem halk hem de kadro kendi içindeki belirsizliğini korumuştur. Milli Birlik Konseyinin başına yüksek kıdemli olması nedeniyle Orgeneral Cemal Gürsel getirilmiş, demokratik seçimlerin yapıldığı 15 Kasım 1961'e kadar iktidarda kalmıştır. Milli Birlik Konseyi 27 Mayıs 1960'tan 6 Ocak 19961'e kadar ülkeyi tek başına yönetmiş, 6 Ocak 1961'den

29 Ekim 1961'e kadar ise ülkeyi kurucu meclis ile birlikte yönetmiştir. (Doğan, 2009; 305). 12 Haziran 1960'da Anayasa komisyonu Milli Birlik Konseyinin yetkilerini tanımlayan ve sınırlarını belirten geçici anayasayı kamuoyuna açıklamış, iki gün sonrada geçici anayasa yürürlüğe girmiştir. Milli Birlik Konseyinin yetkilerinin niteliğini gösteren maddelere göre komite Teşkilat-ı Esasiye kanununa göre TBMM'nin sahip olduğu tüm hak ve yetkilere sahip olmuştur. Yasama yetkisi doğrudan Milli Birlik Konseyine bırakılmış, yürütme yetkisi ise Devlet Başkanının atayıp Milli Birlik Konseyinin onayladığı bakanlar kurulu tarafından kullanılması belirtilmiştir. Yasama ve Yürütme yetkileri Milli Birlik Konseyinde toplanırken, Yargı yetkisi Milli Birlik Konseyinden bağımsız bırakılmıştır. Ayrıca komite Yüksek Seçim Kurulu ve Adalet Divanı üyelerini atayıp, idam cezasını onaylama ve veto etme yetkisine sahip olmuştur. Milli Birlik Konseyi geniş yetki ve haklara sahip olurken, komitenin çalışma usulü ve kullanacağı yetkilerinin niteliği konusunda bir güvence olmamıştır. Yani komitenin yetkilerini hakimiyet hakkını ulus adına kullanacağını gösteren herhangi bir hukuki güvence yoktur (Ahmad, 2014; 207-212).

1960 darbesi sonrasında atılan tüm adımların gayesi, yönetimi siyasal elitlerden alarak, tamamen bürokratik kadrolara vermektir (Turhan, 1991: 174). Geçici yasalar sonrası 9 Temmuz 1961'de 1961 anayasası halkın oyuna sunularak % 60.4 oranında oyla kabul edilmiştir. Dursun'a göre, 1924 Anayasasının oluşturmuş olduğu Birinci Cumhuriyet, darbe ile sonlandırıldı ve 1961 Anayasası ile İkinci Cumhuriyet kurulmuş oldu (Dursun, 2005: 187). Anayasa'nın başlangıç bölümünde, 27 Mayıs darbesi meşrulaştırılarak, ulusun direnme hakkının bir sonucu olarak gösterildi. Bu yaklaşım daha sonraki darbelere de gerekçe oluşturmuştur (Çavdar, 2004: 101). 1961 darbesi sonrasında Anayasa ile getirilen yeni kurumlar, askeri vesayet sisteminin kurumsallaşmasını sağladı. Anayasa ile çift meclis uygulamasına geçildi. TBMM; Millet Meclisi ve Senato'dan oluşacaktı. Millet Meclisi nispi temsil sistemi ile seçilen 450 milletvekilinden oluşurken, Senato çoğunluk sistemi ile seçilen 150 üye ve Eski Milli Birlik Komitesi üyeleri ile eski Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı tarafından atanacak 15 üyeden teşekkül edecekti. Senato üyesi seçilebilmek için 40 yaşını doldurmuş ve üniversitede okumuş olmak şarttı (Çavdar, 2004: 102; Buran, 2005: 569; Dursun, 2004: 380). Yasalar önce Mecliste görüşüldükten sonra Senato'ya gönderilirdi. Bazı özel durumlarda ise ikisi birlikte toplanırdı. Bu iki meclise birden TBMM denmekteydi. Bu yapı ile partinin çoğunluk diktasının önü kesilmek istenmiş ve almayı düşüneceği radikal kararların engellenmesi amaçlanmıştır. Senato kurulu düzenin garantisi olarak görülmekteydi (Çavdar, 2004: 102). Senato içinde 63 eski Milli Birlik Komitesi üyelerinin de yer alması, Millet Meclisi tarafından alınan kararların Senato'da engellenmesine daha fazla olanak vermektedir. (Erdoğan, 2005:104). CHP'ye göre DP Anayasayı sık sık ihlal etmişti ve bu yolla çoğunluk baskısını temin etmişti. 1961 Anayasası ile birçok değişiklikler meydana

gelmiştir. İlk olarak Anayasa Mahkemesi kuruldu. Sağ iktidarlar tarafından bu mahkeme ulusal egemenliğin tecellisinin önünde bir engel olarak görüldü ve eleştirildi (Çavdar, 2004: 102-103). Meclisin aldığı kararlar Anayasa Mahkemesi vasıtasıyla kontrol edilmiş ve gerek görüldükçe siyasi partiler yasaklanabilmiştir. Anayasa siyaset kurumunun üzerinde ciddi bir vesayet organı işlevini görmüştür. Siyasal iktidarın üniversitelere baskı kurmasını ve bazı öğretim üyelerinin görevden alınmasını engellemeye dönük olarak bazı düzenlemelere 1961 Anayasasında yer verilmiş ve üniversitelere özerklik tanınmıştır. Daha önceki dönemde DP'nin radyoyu kendi propaganda aracı olarak kullanmış olması dolayısıyla CHP İlk Hedefler Bildirisi'nde bu kurumun özerk bir yapıya kavuşturularak, hükümetlerin kontrolünden çıkarılmasını talep etmişti. CHP'nin bu talebi de 1961 Anayasasında karşılık buldu ve TRT özerkleştirildi. 1961 Anayasası ile yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesine dönük düzenlemeler de yapıldı. Yasama ve yürütme organlarının yargı kararlarını değiştiremeyecekleri ve uygulamasını geciktiremeyecekleri de Anayasa tarafından belirtilmektedir. Yine hakimlerin azlolunamayacağı ilkesine de yer verilmiştir (Çavdar, 2004: 105-108). Ayrıca Dinin denetim altında tutulmasının gerekliliğine inanılmaktaydı. Bu nedenle 1961 Anayasasının 19. maddesinde ve 1965'de hazırlanan Siyasal Partiler Kanunu'nda bireylerin ve partilerin dini siyaset amaçlarla kullanması yasaklandı (Toprak, 1994: 394). Arslan'a göre Cumhuriyet en iyi ihtimalle dine kayıtsız, daha hoşgörüsüz biçiminde ise dine düşmandır. Çünkü hakiki mürşit ilimdir, akıldır. Geri kalan her şey insanlığın gelişiminin önünde bir engeldir (Arslan, 1999: 197). Aydınlanma düşüncesinin etkisi Türkiye'de uzun yıllar devam etmiştir. Din ilerlemenin ve gelişmenin önünde bir engel olarak görülmekteydi.

Alparslan Türkeş'in de içinde bulunduğu 14 kişilik başka bir kısım ise, parlamenter demokrasiyi yeniden kurup siyasetçilere iktidarı teslim etmeden önce yapısal reformları gerçekleştirebilmek için silahlı kuvvetlerin iktidarı elinde tutmasını istemişlerdir. 'Radikaller' olarak adlandırılan bu 14 kişilik grup 27 Mayıs devrim olarak nitelendirmiştir. Siyasi partilerin ülke yönetimini sonu gelmeyen tartışmalara, ekonomik ve siyasi krizlere sürüklediğini belirtmişler, Atatürk devrimlerini tamamlamak, ülkede ekonomik reformları gerçekleştirmek ve gerçek anlamda demokratik bir rejim kurmak için 5 yıl süresince askerlerin yönetimde kalması gerektiğini, bu şekilde de 'İkinci Cumhuriyetin' temellerini sağlamlaştıracağını ileri sürmüşlerdir. Radikaller başlangıçta güçlü bir konumda olup grubun üyeleri politika alanında etkili bir tavır sergileyebilmişlerdir. Özellikle Alparslan Türkeş ülkenin geleceği konusundaki programlı Vizyonunu etkili bir şekilde belirtmiş, Cemal Gürsel'in müşaviri olmuştur. Ayrıca Radikaller Demokrat Partiye ne kadar alınıyorsa CHP'ye de tavır alınması gerektiğini belirtmişlerdir. 27 Mayıs Darbesi Türk siyasi tarihine bıraktığı izler açısından incelenecek olursa, ilk olarak bu darbe, ondan sonra gelen darbeler için örnek teşkil etmiş, 1961 Anayasasında "Türk milletinin direnme hakkını

kullanması’’ ile gerekçelendirilmiş ve yeni darbelere bir meşruiyet formülü de bırakılmıştır. İkinci olarak Yassıada’da yapılan hiçbir şekilde adil olmayan yargılamaların ardından Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan’ın ölüm cezasına çarptırılması, bu kararı onaylayanların bile artık savunamadığı yanlış verilen bir karar olduğu kanısına varılmıştır. Son olarak 27 Mayıs yönetimi kendi topladığı Bilim kurulunun oluşturduğu taslağı kısıtlayıcı bularak ‘Kurucu Meclisi’ oluşturan Milli Birlik Konseyinin belirleyici olduğu 1961 Anayasasında ‘Temel hakların özüne dokunma yasağı’ getirilmiş ve ilk kez 1961 Anayasasında ‘Sosyal Haklardan’ söz edilmiştir. Tüm yazılanlardan da görmüş olduğunuz gibi siyasi boyuttaki etkileri yeterince önemli izler bırakmıştır (Demiriz, 2012; 54-55-56-57).

27 Mayıs 1960 darbesinin sosyolojik bağlamda toplumsal hayata olan etkilerini ele almak gerekirse birçok boyutta değerlendirmek gerekir. Askeri darbeler sosyal birer olaylardır. Sosyolojik açıdan analiz edilmesi elbette doğru olacaktır. Askeri darbeler genel itibariyle şiddet unsuru kullanılarak yapılır. Darbeye karşı duran kurum ve kişiler olursa ağır cezaya çarptırılırdı. Bu darbe de içinde Adnan Menderes’in de bulunduğu birçok yöneticinin idam edilmesi ve bir kısmının da ağır cezalara çarptırılmasıyla şiddet unsurunun açıkça kullanıldığı görülmektedir. Demokrat parti hükümetinin yaptığı muhalefeti saf dışı bırakma çabaları, hükümete zıt görüşte olan üniversiteli öğrencilerin baskı altında tutulması ve olağanüstü hal gibi uygulamalar halkın Menderes yönetiminden desteğini çekmesine neden olmuştur. Bozulan ekonomide halk bir çözüm arayışı içine girmiştir ve halkın iktidardan desteğini çekerek çözüm arayışına girmesi CHP ve halkı birbirine yakınlaştırmıştır. Halk arasında çok tutulmuyor olmasına rağmen CHP özgürlüğün savunucusu olarak görülmeye başlanmıştır (Karpas, 2011; 201). CHP muhalefeti de buna rağmen uygun olarak özellikle de büyük şehirlerde destek almaya başlamış, nitekim iktidara karşı azımsanamayacak ölçüde muhalif toplamıştır. Muhaliflerin çoğunluğu ise büyük şehirlerden ve kendini aydın kesim olarak tanımlayan kişilerden oluşmuştur. Darbe günü darbecilerin ağır bir direniş ile karşılaşmadan yönetimi kısa süre içinde devralması da Menderes yönetiminin halk tarafından desteklemediğinin bir göstergesidir. Halk tarafından büyük bir oyla seçilen otorite, halk tarafından desteğin çekilmesiyle son bulmuştur. Darbe sonrasında yaşanan gelişmeler darbenin gerçek amacını ortaya koyar niteliktedir. Özellikle üniversite hocalarının Demokrat parti hükümetine karşı ağır eleştirilerde bulunması hatta suçlamalara varan boyutlarda konuşmaları darbenin Demokrat partiye karşı yapıldığının açık bir göstergesidir (Karpas, 2011; 208). Bu sırada basın halkın aleyhinde zenginleşen toprak ağalarını, dinci ve muhafazakâr grupları ve fırsatçı iş adamlarını ifşa etmiştir. Bununla beraber işçilerde kendilerine verilen hakları yetersiz bulup kendileri için yeni düzenlemeler yapılmasını talep etmeye başlamışlardır. Buna örnek olarak işçilerin yapmış oldukları grev hakları işçilerin istekleri arasında sayılabilir. Toplumda bunlar meydana

gelirken kendilerini ‘aydın’ olarak tanımlayan bir kısım ise köylü halka seçme ve seçilme hakkı verilmemesi gerektiğini söylüyor ve bu fikri savunuyorlardı (Karpat, 2011; 202-203). Bu dönemde siyasi iktidarsızlığın sonucu olarak bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır ki bunlardan biride ekonomideki bozulmadır. Ticaret faaliyetlerinin büyük oranda azalması halkı tedirgin etmeye başlamıştır. Askeri yönetimin halk tarafından tepkileri üzerine çekmesi günden güne devam ederken, taşrada da köylü halk yapılan bu uygulamalar sonucunda sessiz kalarak tepkisini göstermiştir (Karpat, 2011; 215). Çeşitli yönleriyle ele aldığım 27 Mayıs darbesi, toplumunda gösterdiği gibi darbe ortamı iyi niyetli olsa da, olmasa da toplumda bir kargaşa ortamı oluşturmuştur. Bir düzenin olmaması ülke ekonomisinin ne yazık ki gerilemesine sebep olmuştur. Yönetime gelenin orayı taht olarak kullanmak istemesi, demokrasiye aykırı olmasına rağmen uygulamaya geçirilmek istenmesi demokrasi açısından bir geri adım olarak nitelendirilebilir. Ayrıca sivil halkı, sivil idarecilerin yönetmesi makul ve mantıklı iken, silahlı güçlerin yönetimde olması halkı sindireceği, korkutacağı için toplumun yönetimde söz sahibi olmasını da engellemiştir. Bu da halkın halk tarafından halk için yönetilmesi ilkesine aykırı bir davranış olacaktır. Böylece toplumun ihtiyaçlarına karşılıkta verilmeyecektir. Bu durum ülkede ilerlemeden ziyade gerilemeye, hatta yok olmaya varan safhalar kadar büyük sıkıntılar yaratmıştır.

2.2. 12 Mart Muhtırasına Giden Yol

27 Mayıs darbesi ile yönetimi eline alan Milli Birlik Komitesi, yönetimi 15 ay süresince elinde tutmuştur. 1961 Anayasası bireyin devlete karşı haklarının savunulması üzerine kurulmuş, hukuk devletin gerekliliklerini yerine getirmek için hazırlanmıştır. Bu kapsamda devlet otoritesinin tek bir elde tutulması yerine, Anayasa mahkemesi, Yüksek Hakimler Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı, Türk Radyo-Televizyon Kurumu, Türkiye Bilimsel Teknik Araştırma Kurumu gibi bürokratik kurumlar arasında dağıtılmıştır. Aslında yapılan olan bireyin haklarının savunulması ve garanti altına alınması değil, halkın belirli bir kesimini küçük gören ve halkın kendini gözetmesi noktasında yetersiz olduğunu düşünen zihniyetin oluşturduğu bürokrasi ile iktidarı ve ülke yönetimini devamlı elde tutma arayışı olmuştur. 1960 öncesinde egemen olan ve siyasi otoriteyi elinde tutan siyasi güçler yeniden tek başına iktidara gelmiştir. Parlamentoda karşıt ideolojiler bir araya gelebilmiş, demokratik tartışma ortamı doğmuştur. Aynı zamanda yapısal sorunlar giderek artmaya başlamış, ekonomik kalkınma beklenen hıza ulaşamamış ve geniş kitlelere yayılamamıştır. Bu durum toplum içinde dengesizliklere neden olmuş, zengin ve yoksul kesim arasındaki uçurum artmış, siyasal ortam üzerinde gergin bir hava yaratmıştır. Darbe sonrasında hazırlanan anayasa uyarınca demokratik seçimler 15 Ekim 1961 tarihinde yapılmış, askeri idare yerini sivil idareye bırakmak istemiştir. Seçim sonuçları

herkes tarafından merakla beklenmiştir. Yapılan seçimlerden CHP 188, AP 155, Yeni Türkiye Partisi 60, CMKP 45 milletvekili çıkartmıştır. Seçim sonuçları özellikle 27 Mayıs destekçilerini tatmin etmemiş, Halk partisi açısından daha tatminkâr olmuştur. CHP'nin tek başına iktidar olması aldığı milletvekili ile yeterli olmadığı için DP'nin uzantısı olarak AP ile koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu hükümetten sonra dört yıl boyunca kurulan koalisyon hükümetleri başarıyı yakalayamamış, iç ve dış politikada etkin bir politika izleyememiştir. 1965 seçimlerinde iktidarı, Türk siyasi hayata damgasını vuran Süleyman Demirel liderliğindeki AP eline almıştır. 1960 öncesinde egemen olan ve siyasi otoriteyi elinde tutan siyasi güçler yeniden tek başına iktidara gelmiştir. Ekim 1965 ile iktidara gelen Süleyman Demirel hükümeti, ekonomik kalkınmayı sağlamak için enflasyonlu kalkınma politikasını izlemiştir. Bu politika iş adamlarının yararına olmuş, ancak işçilerin yükünü arttırmış, hızlı ve dengesiz büyümeye neden olmuştur. Bu durum sosyal adaletin zarar görüp toplumsal barışın zedelenmesine neden olmuş, işçiler emeklerinin karşılıklarını alabilmek için grev yapma yoluna gitmiş, grevlerin sayısı zaman içerisinde gittikçe artmıştır. Toplum içerisinde yönetimin yarattığı boşluk ve dünyada gelişen olayların neticesinde öğrenci eylemleri başlamıştır. Başlarda ayaklanmalar üniversitedeki öğretim biçimine ve sınav sistemine başkaldırı niteliğindeki kısa süre sonra siyasal ve ideolojik içerikte kazanmıştır. Bu durum hızlı bir şekilde üniversite gençleri arasında yayılıp gittikçe yerleşmiş ve giderek sol görüşe doğru kaymıştır. Üniversite gençlerinin boykotları '*Eğitimde devrim sloganı*' ile başlamış, toplumun diğer kesimlerinin de sorunlarını dile getirmeye başlaması ile '*Toplumsal devrim sloganıyla*' devrimci öğrencilerin önderliğinde kısa sürede kitlesel bir patlamaya dönüşmüştür (Demiriz, 2012;76-77). Adalet Partisi 1969 seçimleri süresince devlet organlarının yeniden düzenlenmesini amaçlayan 'Anayasayı ıslah programını' gündeme getirmiş, bu sayede yoğun siyasal ve sosyal olaylar karşısında politik bir tutum sergilemiştir. Toplumda gün geçtikçe artan şiddet olaylarına karşı herhangi bir önlem alınamamış bazı görüşlere göre şiddeti desteklemiştir. 1960'lardan 1970'lere tırmanan şiddet eylemleri, öğrenci olayları ve müdahale söylentileri bu döneme bir miras olarak kalmıştır. Bu durum karşısında Başbakan Süleyman Demirel sokaktaki şiddeti önlemeye çalışıp, bir yandan da giderek huzursuzlaşan orduyu sakinleştirmeye çalışmıştır. 1969 seçimlerine bu havada girilmiş, sandıktan Adalet Partisi iktidar olarak çıkmıştır. İktidara geldikten sonra Demirel, CHP muhalefetinden, basından ve kabineye giremeyen AP'li üyelerden gelen yoğun baskı ve eleştiri oklarına hedef olmuş, köşeye sıkışmıştır. 1970 yazına gelindiğinde kargaşa ve şiddet tırmanışa geçmiş Türkiye tarihinin en büyük işçi ayaklanması yaşanmıştır. Demirel istemeyerek sıkı yönetim ilan etmek zorunda kalmış, 27 Mayıs öncesinde olduğu gibi asker sahneye davet edilmiştir. Ülke içinde bunlar yaşanırken dışarıda ABD tarafından Demirel hükümetine karşı olumsuz görüşler git gide artmıştır. Zamanla Türkiye'nin dış ticareti tıkanma noktasına gelmiş, 1 doların karşılığı 9 TL'den 15 TL'ye

yükselmiştir. Türkiye 1970 sonbaharına boykotta ki işçiler, artan pahalılık, eylem yapan işçiler ve askere davetiye çıkaranların ayak sesleri ile girmiştir. Bu olaylar subayları harekete geçirmiş ve toplantılara başlamışlardır. Türk silahlı kuvvetleri müdahalenin yapılmasını artık mecburi görmüş, ancak müdahalenin doğrudan yönetim el koyarak mı yoksa dolaylı olarak mı yapılması gerektiği konusunda fikir ayrılığı içine düşmüştür. Genelkurmay başkanı Memduh Tağmaç yönetimi uyarı ile dolaylı şekilde müdahale etmenin uygun olacağını belirtirken, diğer generaller doğrudan yönetime el koymak istemiştir. Banka soygunları ve Amerikalılara yönelik eylemlerle, öğrenci olayları giderek ‘şehir gerillası’ tipine doğru kaymaya başlamıştır. Üniversitelerde oldukça büyük olaylar çıkmaya başlamış, olaylar önu kesilmez bir hal almıştır. Bu olaylar sonunda ordu kendinde müdahale etme yetkisi görmüş, 9 Mart akşamı Hava Kuvvetleri komutanlığında darbe zirvesi düzenlenmiştir (Demiriz, 2012; 78-79-80).

2.2.1. 12 Mart Öncesi Türkiye'nin Genel Durumu

12 Mart 1971 öncesi Türkiye'nin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına bakıldığında tek başına iktidarda bulunan AP yaşadığı iç çekişmelerle yıpranmıştır. Gelenekçi sağ kanadın hoşnutsuzluğunun artması, Ocak 1970'de Milli Nizam Partisini ortaya çıkarmıştı. AP içindeki Demirel karşıtı hizip ise bir süre sonra kopma noktasına gelmiş ve aynı yılın Aralık ayında Demokratik Parti kurulmuştur. 1969 yılında kurulan milliyetçi-muhafazakâr çizgideki MHP'nin AP'nin geleneksel oy tabanında bölünmelerin olmaması kaçınılmaz olmuştur.(Bulut, 2009; 120). İnönü liderliğindeki CHP genel sekreteri Ecevit'in çabalarına karşın parti toplumsal taleplere cevap vermekten uzaktır. 1965 seçimleri öncesi yeni bir açılım olarak ortaya konulan ‘ortanın solu’ kavramı parti içerisinde parçalanmayla sonuçlanmış ve Güven Partisi ortaya çıkmıştır. Sol ilerici parti sloganı ile kurulan ancak toplumsal tabanda Alevi partisi olarak algılanan Birlik Partisi, umduğu kitleleşmeyi başaramamıştır. 1961 Anayasasının çoğulcu anlayışı ile Türkiye İşçi Partisi 1965 seçimleriyle meclise girmiş, ancak daha sonraki dönemlerde seçim yasalarının da etkisiyle legal siyasetteki etkisini kaybetmeye başlamıştır. Bu zayıflama illegal sol örgütlenmeleri, bu örgütlenmelere karşı olarak sağ örgütlenmeleri hızlandırmıştır. Öğrenci olayları hızla yayılırken toplum hızlı bir kutuplaşmaya doğru gitmiştir. Sanayileşmeye paralel olarak işçi örgütlenmeleri ve direnişleri yayılmaya başlamıştır. Ancak batı toplumlarının yüz yıl önce yaşadığı bu süreç Türkiye’de toplumsal değişimin ortaya çıkardığı normal bir sonuç mudur, yoksa bu sürecin şekillenmesinde dış güçler mi belirleyici olmuştur? Günümüzde bu soruya cevap arayan araştırmacıların bazıları sürecin gelişiminde dış etkilerin özellikle de ABD’nin etkisinin belirleyici olduğunu savunmaktadır(Yetkin, 2006; 143). Gerçekten de bu dönemde Türkiye-ABD ilişkileri oldukça sancılı bir dönem geçirmektedir. 1963 sonrasında

Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinde beliren mesafe kolayca ortadan kalkmamış, aksine Türkiye bu devlete karşı çekingen politikasını sürdürmeye devam etmiştir. Bütün bu gelişmeler dolayısıyla Türkiye'nin ekonomik gelişimini çıkarlarına ters gören batının bu süreçte olumsuz bir tavır takındığı da söylenebilir. Ekonomik açıdan dışa bağımlılığı ortadan kaldırmaya yönelik ağır sanayi hamlesi nasıl Menderes döneminde nasıl batının tepkisine neden olmuşsa, Demirel'in de bir yönde attığı adımların gelişmeler üzerindeki etkisini kabul etmek gerekir (Keskin, 2011; 218-219). Tabi bunun yanında artan siyasal şiddetleri de unutmamak gerekir. Meclis içerisinde hem partiler arasında hem de kendi içlerinde tansiyon günden güne artarken, Mayıs 1970'de özellikle Ankara'da ki üniversitede olaylar birbirini takip etmiştir. Sosyal ve ekonomik alanda yaşanan buhran, siyasilerin önceliği olamamış, siyaset kavgası gün geçtikçe daha da sertleşmiştir. Üniversitelerde devam eden şiddet olayları Ocak 1971'den sonra farklı bir boyut kazanmıştır. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının 12 Ocak 1971'de gerçekleştirdiği banka soygunu ardından ODTÜ'de çıkan olaylar bu üniversitenin süresiz olarak kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. Bütün bu gelişmeler dikkate alındığında 1961 anayasası ile yeniden organize edilen devlet teşkilatı değişen toplumsal, siyasal ve ekonomik yapıyı kontrol etme noktasında başarısız olmuştur. Siyasiler, meselelerde realite ve çözümden ziyade siyasi rantı ön planda tutmuştur (Keskin, 2011; 220-223).

2.2.2. 12 Mart Muhtırası

Ülkede yaşanan kargaşa, anarşi ortamına ve temsil krizine dayanarak 12 Mart 1971 tarihinde hükümet muhtıra vermiştir. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyicoğlu'nun imzasını taşıyan muhtıra şu maddelerden oluşmuştur:

(1) *Parlamento ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatlarıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.*

(2) *Türk milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri'nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliğini giderecek çarelerin, partiler üstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.*

(3) *Bu husus süratle tahakkuk ettirilemediği takdirde, Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya karardır. Bilgilerinize (Ahmad,*

2007; 353-354).

Muhtıra TRT radyosundan tüm ülkeye, bir kopyası da TBMM genel kurulundan okunmuş, meclis genelinden herhangi bir tepki gelmemiştir. 27 Mayıs'tan 11 yıl sonra asker bir kez daha devreye girmiştir. Bu kez hükümet doğrudan görevden olmamış, sadece uyarmış Demirel'in çekilmesini istemiştir. Eğer bu sağlanmazsa muhtıranın üçüncü tebliğinde belirtildiği gibi ordu iradeyi doğrudan üzerine alacaktır. Demirel 12 Mart sabahı Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından da yönetimden çekilmesi gerektiğine dair bir telefon almış, ancak Demirel bu duruma meclisten güvenoyu aldığı taktir de istifa etmeyeceğini söylemiştir. Ordu Demirel'e rest çekmiş ve kararını beklemeye başlamıştır. Demirel ya istifa etmeyecek ordunun yönetime el koymasına davet edecekti. Ya da muhtırayı dikkate alıp istifa etmiş olacaktı. Demirel 12 Mart belgesinde; *“Arkamda güç yok güvenoyuna nasıl giderim, güvensizlik oyunu muhatap alıp kendimi muhtıranın hedefi olmaktan çıkarayım mı?”* demecini vermiş, istifa yolunu seçerek meclisin kapısını açık tutmaya çalıştığını belirtmiştir. Bir beyaz kağıda; *“ Muhtırayı anayasa ve hukuk devleti anlayışıyla bağdaştırmak mümkün değildir, bu durum muhaceresinde hükümetimin istifasını saygıyla arz ederim”* yazmıştır. 12 Mart muhtırası 27 Mayıs'tan sonra Türk demokrasisine indirilen ikinci darbedir. 12 Mart darbesiyle oluşan olağanüstü yönetim biçimi parlamenter yönetimi tamamen ortadan kaldırmayan yarı-askeri diktatörlük rejimi olmuştur. Amaç toplum içindeki kargaşa ve şiddet ortamını daha ileri boyutlara yükselmeden önlemek olmuşsa da şiddet ve kargaşa ortamı daha artmıştır. Yönetim işçi mücadelesine ve devrimci harekete karşı açık bir savaş yürütmüştür (Demiriz, 2012; 83). 12 Mart 1971 günü Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanı beş generalin gerçekleştirdikleri muhtıra darbesi ile başlayan Türkiye siyasetinde 12 Mart rejimi diye adlandırılan dönem, Faruk Güler'in Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde saf dışı bırakılmasıyla sona ermiş, Nisan 1973'te yapılan demokratik seçimlerle özgür parlamenter sistem özgür kılınmıştır. 12 Mart'tan en az zararlı çıkan parti aslında pekte şaşırtıcı olmayan bir sonuçla AP olmuştur. 1961 Anayasasının yıllarca karşısında yer almış ve sonunda istedikleri yerleri değiştirme şansına kavuşmuş, ekonomik ve siyasal görüşlere şiddetle karşı çıkan CHP'den ayrı biçimde örgütlenmeye çalışan aydın, işçi, öğrenci ve subay kesiminden oluşan kesimler muhalefetten uzak kalmıştır. Muhtıra sonrası hükümeti kurma görevi CHP'li Nihat Erim'e verilmiştir. Kabinenin kurulmasından kısa bir süre sonra ilk tepki CHP genel sekreteri Bülent Ecevit'ten gelmiş ve 12 Mart muhtırasını Yunanistan'da ki askeri cuntaya benzeterek CHP'nin bu hükümete bakan vermemesi gerektiğini vurgulamıştır, yaptığı bu konuşma ile büyük tepki çeken Ecevit daha sonra ki yıllarda büyük takdir görmüştür (Demiriz, 2012; 84). Bu muhtıraya ülkeyi götüren farklı nedenler olmakla beraber en önemlisi, 1961 Anayasasının getirdiği yeni sistemin kurumsallaşamamasıydı. Bu yeni sistem daha önceki döneme göre daha liberal içerikliydi; birey hak ve özgürlüklerine

önem veren bir sistem durumundaydı. Fakat belki de daha da önemlisi, milli egemenliği TBMM'nin diğer kurumlar ile birlikte kullanılmasını öngörmekteydi. Bu durumuyla yürütmenin hareket alanını daraltmayı amaçlamaktaydı. 1961 Anayasasının kurumsallaşamamasındaki en önemli neden, bunun yapılış tarzından kaynaklanmaktaydı. DP kapatılmış olduğu için sürecin dışında kalmıştı. Yeni Anayasayı yapmak için oluşturulan "Kurucu Meclis" 23 kişiden oluşan Milli Birlik Komitesi ile 273 sivilden teşekkül eden Temsilciler Meclisinden oluşmaktaydı. Bu mecliste toplumun önemli bir kesimi temsil edilmemişti. Üyelerin bir bölümü faaliyetini sürdüren partilerin kendi seçtikleri temsilcilerden oluşurken, bir bölümü de iki dereceli seçimle tespit edilmişlerdi. Ayrıca barolar, öğretmen örgütleri, sendikalar, yargı organları, üniversiteler gibi örgütlerden gelen temsilciler de vardı. Temsilciler Meclisinde CHP'nin 222 temsilcisi vardı. Toplumun yaklaşık yarısının tek bir temsilcisinin olmamış olması, Anayasanın tartışmalı olmasının temel nedeni olmuştur. Anayasa yapım sürecine katılmayanlar sonraki dönemlerde eleştirilerini yoğunlaştırmışlardır. Anayasa'nın topluma "bol" geldiği hep tekrarlanmıştır ve krizin derinleşmesinde bu durum etkili olmuştur (Dursun, 2005: 187-189; Dursun, 2003: 13-17). En ideal düzenleme dahi toplumsal destek sağlanmadan yapılmış olsa, kısa sürede yıpranır ve işlevsiz hale gelir. Toplumsal olarak meşruiyetten yoksun olması dolayısıyla 1961 Anayasası toplumun önemli bir kesimi tarafından benimsenmemiştir. Yeni oluşturulan sistemin kurumsallaşamamasının nedenlerinden birini ise, sistemin niteliği oluşturmaktadır. DP iktidarı dönemindeki krizi dikkate alarak, seçimlerde kazanan partinin ülke yönetiminde etkisini olabildiğince azaltmıştı. Anayasa'nın 4. maddesine göre "millet, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır." Anayasa ile oluşturulan bazı bürokratik organlar ile seçilmiş hükümetin birlikte egemenliği kullanmaları esası getirilmişti. Oysa 1924 Anayasasının 4. maddesine göre "Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin yegâne ve hakiki mümessili olup millet namına hakkı hâkimiyeti istimal eder." Yani millet adına egemenliği kullanmada tek yetkili organ TBMM idi (Dursun, 2005: 189-190; Küçük, 2005: 74-75; Karatepe, 2005: 250-251). Bu yolla siyasi elitin kontrol edilmesi amaçlanmaktaydı. 1965'ten muhtıraya kadar olan dönemde ülkeyi tek başına yöneten Adalet Partisi (AP), 1961 Anayasası ile ülkenin yönetilemeyeceğini dile getirerek değiştirilmesini isterken, muhalefetteki CHP ise Anayasada bir sorun olmadığını, hükümet uygulamak istemediği için problemlerin çıktığını, hükümete kendileri geldiği takdirde sorun kalmayacağını savunuyordu (Dursun, 2005: 190). Hem iktidar hem de muhalefet bir uzlaşma için gerekli çabayı göstermekten uzaktılar.

Muhtıradan 4 gün sonra darbe yanlısı olan 5 general/amiral ile 8 albay emekliye sevk edildiler. Aslında darbecilerin bir bölümü diğer bir bölümünü tasfiye ettiler. Hatta bu muhtıranın amacının ordu içerisindeki darbe yanlısı radikallerin tasviyesi olduğu iddia edilmiştir (Dursun, 2000: 136-137). Türköne'ye göre her askeri darbe ordu içerisinde bir hesaplaşmayı

beraberinde getirmektedir, bu da orduyu yıpratmaktadır (Türköne, 2005). İlk bakışta darbe AP iktidarına ve Süleyman Demirel'e yapılmış gibi görünüyordu, fakat zamanla bu darbenin daha ziyade sola dönük olarak yapıldığı ortaya çıkmıştır (Çavdar, 2004: 215; Baydur, 1997: 318-319). Muhtıra sonrası atılan adımlar, darbenin sola dönük yönünü öne çıkarmıştır. Muhtıra döneminde seçilmiş organların varlığı sözde devam etmekle beraber otoriter bir yönetim 14 Ekim 1973'e kadar sürmüştür. Bu dönemde ordunun vesayeti altında meclis faaliyetlerini yürütmüştür. Bu dönem zarfındaki gerek Anayasa değişikliği, gerek diğer bütün karar ve uygulamalar askerin baskısı ve yönlendirmesi ile seçilmişlerden oluşan hükümetlerce yerine getirildiler. Sistem restore edilerek devletin erki arttırılmıştır. Anayasanın bazı liberal öğeleri sınırlandırılmıştır. Silahlı kuvvetler bu dönemde de tıpkı daha önce olduğu gibi, kendi ayrıcalık ve özerkliklerini daha da arttırmıştır (Dursun, 2005: 190). Her bir askeri müdahale sonrasında asker kendine alan açmış ve kazanımlar elde etmiştir. Bu dönemde de asker bazı kazanımlar elde etmiştir. Bu kazanımların belki de en önemlisi askeri yargının alanının genişletilmesidir. Yapılan düzenlemeyle askerlerle ilgili idari eylem ve işlemlerle ilgili yargısal denetim, yeni oluşturulan Askeri Yüksek İdare Mahkemesine verildi. Daha önceden denetim yetkisi Danıştay da idi. Sıkıyönetime geçişin kolaylaştırılmasının yanı sıra, ordunun elindeki devlet mallarının aleni ve açık bir şekilde denetlenmesi usulünden de vazgeçilmiştir (Dursun ve Yurttaş, 2006: 233-234; Küçük, 2005: 87). TSK aynı zamanda Sayıştay denetiminden de muaf tutulmuştur (Özbudun, 2007: 102). Devlet içerisinde özerk bir yapılanmaya dönüşen askerin sivil denetimden muaf tutulması, demokratik bir devlet yapılanmasında olmaması gereken bir durumdur. Muhtıradan radikal sol kesim büyük bir memnuniyet duyuyordu. Gazete ve dergilerde bu yaklaşım açık bir şekilde dile getiriliyordu (Dursun, 2000: 143-151; Dursun, 2003: 64-70). Fakat zamanla muhtıranın mahiyetinin farklı olduğunu gören sol aydınlar, desteklerini çektiler. Özellikle radikal sol örgütlere karşı sert önlemler alınıyor, sendikaların toplantıları ve gençlik örgütleri yasaklanıyor, Akşam ve Cumhuriyet gazeteleri on gün süreyle yasaklanıyor, radikal solun önde gelen darbe taraftarı kalemleri (İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Çetin Altan, Mümtaz Soysal) tutuklanıyorlardı (Dursun, 2000: 158). Aşırı sol gruplar askeri darbeye kışkırttıkları halde ortaya çıkan sonuçlardan büyük hayal kırıklığı yaşamışlardı. Muhtıra sonrasında kurulan hükümetlerin Kuvvet Komutanları tarafından onaylanması ve mecliste güvenoyu alması gerekiyordu. Bakanlar Kurulunun görevi komutanların taleplerine uygun politikalar geliştirerek uygulamaya koymaktı (Turan, 1994: 300). 1961 ve 1966'daki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde TBMM ordunun istediği adayı seçmişti. 1973'te ise askerlerin adayı Faruk Gürler idi. Ecevit ve Demirel anlaşarak emekli asker olan Fahri Korutürk'ü Cumhurbaşkanı seçtirdiler. Bu yolla meclis kendi rüşdünü ispat etmek istiyordu. Bu aslında bir yönüyle Demirel'in askerlerden rövanşı alması anlamına da gelmekteydi. Aynı zamanda muhtıra sürecini de sona erdirmiştir. Asıl süreci bitiren şey ise

1973 seçimleriydi (Dursun, 2000: 160-162).

2.2.3. 12 Mart Muhtırasının Siyasal Ve Toplumsal Hayata Etkileri

12 Mart Muhtırası sonrası siyasilerin, basın, sivil toplum kuruluşlarının ve aydınların verdiği tepkiler, Türk demokrasi kültürünün olgunluğu hakkında da önemli ipuçları vermektedir. 27 Mayıs Darbesi sonrasındaki tepkilere benzer tepkiler 12 Mart Muhtırası sonrasında da yaşanmıştır. Burada belki de en dikkat çekici unsur, siyaset kurumunun temel aktörleri olan politikacıların verdiği tepkilerdir. Demokrasinin kutsal mabedi olarak kabul edilen parlamento ve senatoda, muhtıra karşısında cılız ve bireysel olarak çıkan sesler, bu mekânları işgal edenlerin birçoğunun, bu mekânların gerektirdiği olgunluk ve dinginlikten uzak olduklarının en önemli kanıtıdır. 12 Mart Muhtırasının siyasi hayata oldukça önemli etkileri olmuştur. Keza Muhtıra sonrası bir araya gelen hükümet üyeleri, başlangıçta meclisten güvenoyu istemeyi düşünürken, yaşanan tepkisizlikten sonra istifa kararı almıştır. 12 Mart, AP'nin ordu politikası ve genel siyaset algılayışı açısından bir dönüm noktasıdır (Cizre, 1993; 93). AP'de yaşanan fikir ayrılıklarının sona ermediği, muhtıra sonrasında daha da belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Muhalefet cephesinde yaşananlar ise, tam bir demokrasi garabetidir. Yaşananlar, demokrasiye karşı bir başkaldırıdan ziyade Demirel hükümetine karşı bir hareket olarak telakki edilmiş, yapılan değerlendirmelerde 'hükümet bunu hak etti' şeklinde yorumlara girilmiştir (Keskin, 2011; 241). Ana Muhalefet dışında yer alan diğer partilerde ise muhtıradan ziyade AP muhatap alınarak tepkiler geliştirilmiştir (Çavdar, 2004; 194). 12 Mart Muhtırasında Demokratik Parti, AP'den kopan milliyetçi-muhafazakâr kesimin kurduğu ve Demokrat Parti'nin asıl mirasçısı olmak iddiasına sahip çıkan bir parti olarak parlamentoda üçüncü büyük güç durumundaydı. İdeolojik anlamda olmasa bile politik olarak AP ile uzlaşmaz bir tutum sergilemiştir. Demirel'in uğradığı başarısızlık neticesinde, Demokrat Parti mirasçısı olma konumun güçlenerek sağlamlaştıracağı, bu bakımdan AP ve Demirel'in iktidardan uzaklaşmasından memnun kalanların başında geldiği iddia edilmiştir (Arcayürek, 1992; 68). 1968 Öğrenci Olaylarından sonra yükselen sola ve komünizme karşı önemli bir güç olma noktasında bulunan Milliyetçi Hareket Partisi ilk günlerde gelişmelerin mahiyetini tam anlamıyla anlamaya çalışmıştır. Genel Başkan Alpaslan Türkeş, ordu içerisindeki sol cuntanın faaliyetlerini takip etmekle birlikte, Genelkurmay Başkanı Tağmaç ve 1.Ordu Komutanı Faik Türein gibi sağ görüşlü bazı komutanların böyle bir harekete izin vermeyeceklerine güvenmiştir (Keskin, 2011; 244). Muhtıra karşısında en dikkat çekici tepkiler, aydınlar, gazeteciler, sendikalar ve sivil toplum örgütlerinden gelenlerdir. Çeşitli kurumların yanı sıra birçok radikal aydın, Muhtırayı Türk Ordusunun devrimci ve ilerici geleneğinin yeni bir örneği olarak görmüştür. Başlangıçta sol aydınlar, gazeteler ve sendikalar muhtırayı sol bir akım olarak zannedip desteklemiş, ancak "balyos" harekâtıyla ne kadar yanıldıklarını anlamışlardır. Sağ aydın ve gazeteler ise başlangıçta muhtıranın

mahiyetini anlamaya çalışarak net yorumlardan kaçınmışlar, daha sonraki uygulamalarla muhtırayı destekler bir tutum sergilemişlerdir (Çavdar, 2004; 206). Bunun yanı sıra muhtıraya gazetelerden de açıklamalar getirilmiştir. Cumhuriyet Gazetesi muhtırayla ilgili olarak Cumhurbaşkanı Sunay'a atfen *"Ordu Görevini Yerine Getirdi"* sözlerini manşetine taşımıştır. Tercüman gazetesi muhtırayı önce yorumsuz verip ertesi gün Senato başkanı Tekin Arıburnu'nun askerleri eleştiren konuşmasını manşete taşımıştır. Ancak aynı gün Ahmet Kabaklı muhtıranın iyi niyetli olduğunu, *"demokrasiye bir veda belgesi değil, ülkemizi anarşiden kurtarıp Demokrasiyi iyi işletmek ve açık rejimi kurtarmak için Devlet ve Politika adamlarına açılmış bir kapı"* olduğunu ifade etmiştir. Bu süreçte muhtıraya açıkça cephe alan yazarlarda vardır. Dünya Gazetesi başyazarı Bedii Faik, darbe karşıtı tavrını açıkça ortaya koymuş, askerlin yönetime el koymasını *"pire için yorgan yakmak"* şeklinde değerlendirmiştir: *"Son komutanlar bildirisi işte bu öfkeli yorgan yakıcılığın en dehşetli örneğidir! Ve hiç fütursuz söyleyelim, binlerce, on binlerce sol azgının, İtalya'da İtalyan ordusuna, Hindistan'da Hindistan ordusuna yaptıramadıklarını, bir avuç solcu Türkiye'de dört komutana yaptıрмаğa muvaffak olmuşlardır. Hazin olan budur. Yirmi beş yıllık demokrasi tecrübesi taşıyan bir millete ağır gelecek olan elbette bu!"*

Muhtıra sonrası kimi sendika ve sivil toplum örgütleri desteklerini açıkça ortaya koymuşlardır: Türkiye Öğretmenler Sendikası, Devrimci Avukatlar Birliği, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, Teknik Personel Sendikası, Üniversite Asistanları Sendikası, Mimarlar Odası, Türk Hukuk Kurumu, Elektrik Mühendisleri Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, ODTÜ Mezunları Cemiyeti, Dev-Genç, Maden Mühendisleri Odası, Türkiye Orman Mühendisleri Sendikası gibi çeşitli, sendika, oda ve dernekler bir bildiri yayınlarak muhtıraya destek vermişlerdir (Keskin, 2011; 247-248). Tabi bunların yanında Hükümet kuma çabaları da devam etmektedir. Cumhurbaşkanı Sunay, Nihat Erim'i görevlendirerek Hükümet kurma çalışmalarına hızla devam etmiştir. I. Nihat Erim hükümetinin programı 2 Nisan 1971'de okunmuş, 7 Nisan 1971'de de 321 oyla güvenoyu almıştır (Cem, 1978; 449). 12 Mart Muhtırasının ürünü olan ve partiler üstü Hükümet olarak adlandırılan Nihat Erim Hükümetinin ortaya koyduğu Hükümet programında, Muhtırada önemle vurgulanan reform konusuna geniş yer ayrılmıştır. Nihat Erim de kendi Hükümetini "Reform Hükümeti" olarak tanımlamıştır. Reform paketinin en önemli unsurları: Toprak reformu, Millî Eğitim reformu, Malî reformlar, Hukuk ve Adalet reformu, devlet kesiminin yeniden düzenlenmesi, Enerji ve Tabii kaynaklarla ilgili reformlar olarak sıralanmıştır. Amacı sosyal ve ekonomik reformları Atatürkçü çizgide gerçekleştirmek ve anarşiyi kökünden kazımak olan Hükümet, çalışmalarını bu iki temel üzerinde yürütmeye çalışmıştır (Dağlı ve Aktürk, 1988; 201-203). Hükümet Programı; sol söylemlerin toplumsal ve siyasal alanda oldukça prim yaptığı bir dönemin belirgin izlerini taşımış ve sola önemli ölçüde vurgu yapılmıştır. Sol politik çevrelerin o

dönemde çokça vurguladıkları; kalkınmada esas tutulacak modelin karma ekonomik düzen olarak tanımlanması, güvenlik görevlileri ve idarenin tarafsızlaştırılacağı vaadi, 12 Mart öncesinde sol kesimin en önemli söylemlerinin başlıcalarıdır. Yine programda; Devrim Kanunlarının uygulanacağı, eğitimde birliğin sağlanacağı, İmam Hatip Okullarında yeni düzenleme yapılacağı, zorunlu eğitim süresinin arttırılmasına dönük adımlar atılacağı gibi hususlar sol vurguyu güçlendiren diğer vaatlerdir (Keskin, 2011; 257). Reform söylemiyle yola çıkan Erim Hükümetinin programı güçlü bir muhalefetle karşılaşmış, hem parlamentonun içinde hem de basında reform programı tartışılmıştır. Özellikle “toprak reformu” konusundaki tartışmalar gündemi uzun süre meşgul etmiştir. Büyük girişimci ve sanayicilerin dışındaki iş dünyası programa karşı olumsuz bir tavır sergilemiştir. Ayrıcı büyük toprak sahipleri de Hükümetin toprak reformu ve tarımsal gelirlerin vergilendirilmesi tasarısına karşı çıkarak gittikçe büyüyen muhalefeti desteklemişlerdir. Sol unsurlar bekledikleri reform paketinin yetersizliği, sağ unsurlar ise reform paketini fazla sosyalist içerikli bularak, bu muhalefet cephesine katılmıştır (Keskin, 2011; 258).

14 Ekim 1973 Genel Seçimlerine kadar devam eden olağanüstü muhtıra döneminde, partiler üstü nitelikli dört Hükümet kurulmuştur. Bunlar I. ve II. Erim, Melen ve Talu Hükümetleridir. Bu dönemde siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan Türkiye'nin problemlerini siyaset üstü bir anlayışla çözme vaadinde bulunan 12 Mart rejimi Dünya da yaşanan 68 öğrenci olaylarının da etkisiyle, Türkiye bu yıllarda yoğun öğrenci olaylarına ve illegal teşkilatlanmalara sahne olmuştur. Dünya ölçeğinde yükselen sol muhalefet, Türkiye'deki sol hareketi de derinden etkilemiştir. Burada basın özgürlüğünün yarattığı etkiyi belirtmeden geçmemek gerekir. Sol yayınlar hızlı ve geniş bir biçimde Türkçeye çevrilmiş teorik-politik tartışmaların zenginleşmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle üniversite çevrelerinde fikir kulüpleri aracılığı ile örgütlenen öğrenciler, dönemin gelişmelerinde etkilenecek hızlı bir politik mücadeleye girişmiştir. Çözüm yolu olarak, totaliter bir yaklaşımı ön plana çıkarmıştır. Bu süreçte yaşananların etkisiyle sıkı yönetim ön şart olarak gerekli görülmüştür. Ve 26 Nisan 1971'de 11 İlde sıkı yönetim ilan edilmiştir. Sıkıyönetim ilan edilen iller: Ankara, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Zonguldak, Eskişehir, Adana; Hatay, Diyarbakır, Siirt, Sakarya'dır. Sıkıyönetim ilan edilen bu 11 il, radikal politik muhalefetin eylemlerinin yoğun olduğu büyük şehirlerdir (Keskin, 2011; 265-266). Milli Güvenlik Kurulu sıkıyönetimin ilanını, laik cumhuriyete karşı eylemleri kontrol altına almak, ideolojik ve kanlı olaylara son vermek, doğu illerindeki bölücü faaliyetleri durdurmak ve Kıbrıs'a olası bir harekât için uygun bir ortamı sağlamak gerekçesiyle hükümete önermiştir. Sıkıyönetimin ilk günlerinde siyasi gençlik örgütleri kapatılıp, meslek gruplarının ve sendikaların siyasi toplantıları ve seminerleri grev ve lokavtlarla birlikte yasaklanmıştır. İstanbul'da 22 Mayıs 1971'de sokağa çıkma yasağı ilan edilerek yapılan kapsamlı aramalar sonucunda Başkonsolos ölü olarak bulunmuştur. Anayasa mahkemesi aynı gün,

Necmettin Erbakan'ın genel başkanı bulunduğu Milli Nizam Partisini, "Laik devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması" prensiplerine aykırı faaliyetten ötürü kapatma kararı vermiştir. Tutuklamalar sol hareketin militanı, destekleyicileri ya da bu kişilerle yakınlığı bilinen tüm kişilere yönelik olmuştur. Son derece keyfi tutuklamaların ve uygulamaların yaşandığı bu dönemde hükümet ve sıkıyönetim güçleri, siyasi suçluların yakalanmasına ve denetim altına alınmasına yönelik yeni uygulamalar, yasa değişiklikleri ve düzenlemeler yapmış toplumsal hayat sıkı bir denetim altına alınmıştır (Ahmad, 2007; 362). Sıkıyönetim süresince, ülkenin iç huzurunun tesis edilmesi gerekçesiyle hükümet ve ordu tarafından kanunlarda pek çok değişiklik yapılmış, siyasi suçlulara yönelik yeni söylemler geliştirilmiştir. Dönem boyunca çıkarılan yasalar ve var olanlarda yapılan değişiklikler, güvenlik güçlerince gerçekleştirilen uygulamalar, hükümet söylemleri, toplumsal hayatın denetlenmesinde yeni mekanizmaları ortaya çıkarmıştır. Hatta 12 Mart döneminde sıkıyönetim uygulamaları, şiddet eylemlerini önlemek yanında, et fiyatlarının kontrol edilmesi gibi günlük hayatı ilgilendiren konulara da müdahale etmiştir. 12 Mart rejimiyle birlikte başlayan sıkıyönetim uygulamaları basın üzerinde bir sansür süreci başlatmıştır. Özellikle sol basının uygulamalar karşısındaki eleştirel tavrı, yoğun bir dava furyası başlatmıştır. Hedeflenen siyasi, sosyal ve kültürel yapının dışına çıktığına inanılan birçok gazeteci, değişik nedenlerle gözaltına alınmıştır. 12 Mart 1971'den bu güne bu dönemdeki tutuklamalar ve sorgulamalar, ortaya atılan işkence iddiaları demokrasi ve insan hakları açısından çok tartışılmıştır. Bu gelişmelere sağ ve sol eğilimli çevrelerden oldukça farklı tepkiler gelmiştir. Sol eğilimli çevreler, Erim hükümeti uygulamalarını, cici demokrasinin partileri ve parlamentosuyla kol kola, devrimci güçlere karşı bir kaba kuvvet gösterisine girişme hazırlığı olarak yorumlarken, sağ cephe ise gelişmeleri memnuniyetle karşılanmıştır (DEVİRİM, 1971; 1).

Sıkıyönetim uygulamaları, siyasal sistemin toplumdan yükselen taleplere yeterli düzeyde yanıt verememesi üzerine ortaya çıkan buhranı durdurmaya ve devlet otoritesini yeniden güçlendirmeye yönelik bir savunma mekanizmasıdır. Fakat uygulanan sıkıyönetim idaresine rağmen karşılaşılan problemlerin sivil siyaset tarafından çözülememesi, güçlendirilmek istenen kamu otoritesini daha da aciz düşürmüştür. Hükümet kurulma aşamasında yaşanan sorunlar, koalisyon hükümetlerinin sorunları çözmekte yetersiz kalmaları, sorunun demokrasi dışı yollardan çözümü lehine toplumsal beklentileri de beslemiştir. Bu gelişmeler sivil siyasetten ümidini kesen kitlelerin yeni bir askeri müdahaleyi kurtarıcı olarak görmesi ve demokrasi dışı bu tür bir yapıyı kabullenmesiyle sonuçlanmıştır.

2.3. 1980 Darbesine Giden Yol

Türkiye 12 Mart 1971 darbesinden sadece 9 yıl sonra tekrar bir darbeye

maruz kalmış, tüm dengeleri sarsılmıştır. Darbe öncesinde ordu, ülke içerisindeki terör ve anarşi ortamının engellenmesi için hiçbir çabada bulunmamış, darbenin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Türk demokrasisi 27 Mayıs ve 12 Mart darbeleriyle büyük yaralar almıştır. Türkiye cumhuriyeti tarihinin (15 Temmuz darbe girişiminden önce) son darbesi olarak bilinen 12 Eylül 1980 darbesi demokrasiye, hukuk devletine ve özgür Türk toplumuna vurulan son darbe olarak görülmüştür. Çoğu görüşe göre 12 Eylül öncesinde ülkede oluşturulan anarşi ve terör ortamı darbeyi gerçekleştiren generallerin bilerek ve isteyerek hatta planlayarak oluşturdukları bir ortam olmuştur. Bu sayede kamuoyunca darbeyi ‘*Meşru*’ gösterebilmeyi düşünmüşlerdir. 12 Eylül öncesinde ülkedeki anarşi ve terör ortamı 12 Eylül’ü gerçekleştiren kişiler tarafından bilerek engellenmemiş, belki de körüklenmiştir. Demokratik parlamenter sistemin bu ortamı engellemekte yetersiz kalacağını vurgulamışlardır. Bunun sonucu olarak da halk anarşi ve terörden bunalmış, darbeyi kısmen ister hale getirmiştir (Yetkin, 2006; 171-172). 70’li yılların ortasına gelindiğinde devlet içinde gizli örgütler oluşmaya başlamıştır. Bunların başında Bülent Ecevit’in gündeme getirdiği ‘‘Kontrgerilla’’ örgütü, diğer adıyla ‘Özel Harp Dairesi’ gelmiştir. Ecevit’e göre; Örgütün finansmanı ABD iken, maddi desteği kesmiş ve örgüt zor durumda kaldığı için başbakanlıktan ekonomik destek istemiştir. Yetkin’e göre; ‘‘Özel Harp Dairesi yurt savunması için kurulmuş, yarı askeri bir örgüttür. Kuruluş amaçlarının başında da olası bir savaşta Türkiye’nin belli bir bölgesinin ya da tümünün düşman tarafından işgal edilmesi durumunda halkın bir direnme savaşı yapabilmesini planlamak geliyordu’’(Yetkin, 2006; 180). Genel olarak bakıldığında örgüt olası bir Sovyet tehdidine karşı NATO tarafından kurulmuştur. Örgütün her ülkedeki adı farklı olmuştur. Yönetenlerde genelkurmayaya bağlı olan Özel Harp Dairesinin sivil uzantıları olmuştur. Örgütün 1960 ve 1971 müdahalelerinde de var olduğu bilinmiş ama etkisi 1980 darbesinden sora hissedilir hale gelmiştir. Türk siyasetinde 70’li yıllara bakıldığında bu yıllara damgasını vuran temel gelişmelerin soldaki yükseliş ile sağdaki bölünmelerin olduğunu söylemek mümkündür. Soldaki bölünme ilk olarak CHP’nin kendi içinde başlamıştır. 1973 seçimlerinde CHP genel başkanı Bülent Ecevit seçim öncesi başarılı bir seçim kampanyası yürütmüştür. 1973 seçimleri sonrasında CHP oyların % 33’üne sahip olup, Türkiye’nin en büyük partisi haline gelmiştir. Ecevit’le birlikte CHP’de yeni bir dönem farklı bir boyut başlamıştır. ‘‘Ortanın Solu’’ politikasıyla tartışma ve ideolojik yeniden yapılanma sürecinde iki kez bölünme yaşamıştır. Sağdaki bölünme ise sağ siyasetin hakim olduğu AP kuruluşundan beri bünyesinde farklı toplumsal kesimlerin çatışmasına neden olmuş, Demirel hükümeti yıllarında hükümetin izlediği politikalar partiye destek veren burjuvaziler arasında çatışmalara neden olmuştur. Sağdaki bir diğer parti olan ‘‘ Milli Nizam Partisi’’ Necmettin Erbakan ve arkadaşları tarafından kurulmuş, küçük ticaret burjuvazisinin ithal ikameci sanayileşme politikalarıyla gelişen büyük burjuvazinin gücünü

kırmaya yönelik siyasal bir refleks olarak sağ seçmenin toplumsal tabanını bölmeye çalışmıştır(Dursun, 2005; 19-24, Demiriz, 2012; 99-100).

1974-1975 Türkiye'sinde sağ ve sol arasındaki kamplaşmanın ve çatışmanın arttığı dönem olmuş, devletin kontrgerilla örgütünün ve onun sokaktaki sivil uzantısının hedefi sol kesimi durdurmak, önünü kesebilmek olmuştur (Demiriz, 2012; 101). Parlamentoda Demirel sokakta Demirel sloganları dönemin cephe partilerini destekleyen gazeteler tarafından yaygınlaştırılmıştır. 1975'in başından itibaren MHP'nin sözde komandolarının sokaklardaki sağ şiddet vaka-i addiye halini almış, MHP sola karşı meclisteki gücüyle orantısız güç kullanmaya başlamıştır (Ahmad, 2007; 427). 12 Mart sonrasında yaşanan ilk cinayet Aralık 1974'te İstanbul'da Mühendislik Fakültesinde sol görüşlü bir öğrencinin bıçaklanmasıyla meydana gelmiş, bunu kendini savunduklarını söyleyen ortak amaçları Türkiye'yi kurtarmak olan solcu ve ülkücülerin işlediği cinayetler izlemiştir. Üniversiteler iki tarafın kaleleri haline gelmiş, öğrencilerin can güvenliği kalmamıştır. "Sol'un Kalesi" olarak bilinen ODTÜ'yü eli geçirmek için önce rektör görevden alınmış ve çatışmalar meydana gelmiştir. Bu sıralarda "Apocular" adında amaçları bağımsız bir Kürt devleti kurmak olan Abdullah Öcalan liderliğinde silahlı bir örgüt ülkedeki terör ortamından yararlanarak kurulmuştur. "Asala" adındaki amaçları sözde ermeni soy kırımının intikamını almak olan Ermenilerin kurduğu örgüt Türk diplomatlarını öldürmeye başlamıştır (Demiriz, 2012;101). Dış baskının içteki terör olaylarının arttığı enflasyonun tavan yaptığı ülkede kısır döngünün meydana geldiği bir dönemde ordu rahatsızlığını belirtmiş, teröre karşı "Devlet Güvenlik Mahkemeleriyle" devletin yeni bir mekanizma kurmasını istemiş, ancak buna DİSK ve CHP karşı çıkmıştır (12 Eylül Belgeseli, 5.bölüm; 1 Şubat 2017). Türk solunun kader yılı 1977 olarak kabul edilmiş, CHP şemsiyesi altında DİSK ile yapılan bütünleşme ile MÇP koalisyonuna karşı savaş açılmıştır. Bu yıl karmaşa içinde erken seçimlerin yapıldığı, ordunun huzursuzluğunun arttığı bir yıl olmuştur. Ayrıca dövizde kıtlık yaşanmış ve merkez bankasının çekleri karşılıksız çıkmaya başlamıştır. Bulgaristan parasının ödenmediği gerekçesiyle elektrikler kesilmiş, Irak'ta ödeme olmadığını öne sürerek petrolü kesmişler ve köyden kente göçler artmaya başlamıştır. Üniversitelerdeki şiddetin gün geçtikçe tırmanışa geçmesi sokaklarda şiddetin artması ve ülkedeki ekonomik krizin derinleşmeye başlaması yıllardır çözilemeyen Kıbrıs Sorunu, batıyla ilişkiler ve Ege Sorunu gibi sorunlar yüzünden erken seçim kaçınılmaz olmuştur.

5 Haziran 1977'de yapılan erken seçimler halk tarafından olumlu karşılanmıştır. Bu memnuniyetin sebebi 21 aydır iktidarda olan Milliyetçi cephe yönetiminin değişmesi olmuştur. Çünkü 21 aylık iktidar sürecinde ekonomi dibe vurmuş, yaşanan olaylar neticesinde 170 kişi hayatını kaybetmiştir. Yapılan seçimlerde CHP oyların %41'ini AP %36,9'unu almıştır. CHP Türkiye'nin ilk azınlık hükümetini kurmuş fakat meclisten

güvenoyu alamamıştır (Demiriz, 2012; 104). Demirel 12 Temmuz 1977 günü AP, MSP ve MHP koalisyonundan oluşan ikinci Milliyetçi cephe hükümetini kurmuştur. Seçimler beklenen başarıyı gösterememiş, ihtiyaç duyulan istikrarı sağlayamamış, ülkedeki sağ ve sol arasındaki kutuplaşmalar daha da artmıştır. İkinci Milliyetçi cephe hükümeti Bülent Ecevit'in AP'den transfer ettiği 12 milletvekili ile kurduğu hükümet düşürülmüştür (Mücek, 2009; 152). 1978 yılı Türkiye Cumhuriyetinin en kanlı yılı olarak geçmiş, 12 Eylül müdahalesinin ayak sesleri duyulmaya başlamıştır. Ecevit kurduğu hükümetle "barış ve birlik" getirme sözü vermiş, ancak kutuplaşmanın ve şiddetin arttığı ülkede sözünü tutması zorlaşmıştır (Ahmad, 2007; 449). Ecevit hükümeti olanlar karşısında çaresiz kalmış, sağ ve solun yerini devrimci örgütler ve ülkü ocakları almıştır. Sağ ve sol örgütlenmeler kendi içinde bölünüp yeni farklı örgütlenmeler ile kendini içlerinde anlaşmazlıklara düşmeye başlamıştır. Bu dönemde Apocular adıyla faaliyet gösteren bölücü örgüt Diyarbakır'ı, kurulacak olan Kürt devletinin başkenti ilan ederek eylemlerine devam etmiştir. Konu askeriye tepkisini çekmiş, Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren, "Cumhuriyetin yozlaştırılmasına silahlı kuvvetler izin vermez" şeklinde açıklamada bulunmuştur (12 Eylül Belgeseli, 5. Bölüm; 7 Şubat 2017). Silahlı kuvvetler darbeyi gerçekleştirebilmek için, istikrarı sağlamak yerine ortamın daha da kötüleşmesini beklemiş hatta katkıda bulunmuştur. Görüldüğü gibi 12 Mart sürecinden sonra da Türkiye'de olaylardan tutun, ekonomik krizlere kadar bir sürü türlü türlü olaylar sinsilesiyle savaşmak durumunda kalmıştır. Aslında bunlara neden olan en önemli faktörlerden biriside dış konjektörlerin etkisidir. Türkiye'de yaşanan olaylara adeta yön veren dış konjektörler darbelerle kendilerine bir pay çıkartmaya çalışmıştır. Velhasıl bu gibi nedenlerden dolayı 1980 yılına gelindiğinde darbenin ayak sesleri iyice duyulmaya başlamıştır.

2.3.1. 12 Eylül 1980 Darbesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

12 Eylül darbesine veya 1980 İhtilaline daha önceki bölümde de bahsetmiş olduğum gibi 1970'li yılların ortasında ülkeyi kuşatan sağ-sol çatışması ve gençlerin kampaşması, çatışma sürecinin zulasında gelen kanlı yıllar neden olmuştur. 12 Eylül 1980 günü Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren liderliğinde Türk Silahlı Kuvvetleri darbeyi gerçekleştirmiş ve Türk demokrasisi bir yara daha almıştır. Türk silahlı kuvvetlerinin emir-komuta zinciri içinde gerçekleştirdiği askeri müdahale, 27 Mayıs 1960 Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırasının ardından Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, silahlı kuvvetlerin yönetime üçüncü açık müdahalesidir. Bu darbe generallerin "emir komuta zinciri" içinde gerçekleştirdikleri 27 Mayıs ve 12 Mart'ın tamamlayıcısı niteliğinde olmuştur. Orduya göre 12 Eylül'den önce gerçekleşen iki darbe, başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiş ancak yarım kalmıştır. 12 Eylül'le birlikte yarım kalan icraatlar tamamlanmak istenmiş,

yani devletin yeniden yapılandırılması ve yeniden kurulması gerekli olduğu düşünülmüştür (Mücek, 2009; 176-177) Darbeyi gerçekleştirmek için askerler, terör cinayetleriyle toplumda dehşet psikolojisinin oluşmasını beklemiş, darbeyi haklı gerekçelere dayandırarak resmiyet kazandırmaya ve uygun zemine oturtmaya çalışmıştır. Hazırlanan mükemmel plan sonrasında da 11 Eylül'e kadar akan kan, 12 Eylül'de birden kesilmiştir. 11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan gece saat 01: 00'da operasyon fiili olarak Kenan Evren önderliğinde başlatılmıştır. Ve tanklar başta siyasal parti merkezleri olmak üzere birçok yeri sarmıştır. Saat 04: 00'da ise " Türkiye üçüncü defa 'İleri, Türk İleri' marşıyla" uyandırılmıştır. Kod adı "Bayrak Harekatı" olan darbe, Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren'in kaleme aldığı darbe bildirisi olarak radyoda okunarak halka duyurulmuştur. "Darbe çok iyi planlanmış, ordunun içinden gelecek tepkileri önleyecek tedbirler alınarak, emir-komuta zincirine ve hiyerarşiye uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bunun ötesinde darbe, halkın desteğini sağlamaya da birinci derecede önem vermiştir. Alabildiğine genişleyen sağ-sol çatışmaları ve anarşi halkı bezdirmiş, sükuneti ve güveni sağlayacak her hareketi kabul etmeye hazır hale getirmiştir"(Karpat, 2013: 210). Kenan Evren'in yanında, Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Nejat Tümer ve Jandarma Genel Komutanı Sedat Calasun gibi ordu komutanları yönetime el koymuştur. Parlamento feshedilmiş, tüm yurtta sık yönetim ilan edilmiş ve Kenan Evren başkanlığında kurulan Milli Güvenlik Konseyi tarafından ülke idaresi ele alınmıştır. TRT ve gazeteler aracılığıyla görsel ve yazılı basında darbe müdahalesi aşağıdaki darbe bildirisi metni ile Kenan Evren tarafından tüm Türk halkına duyurulmuştur;

‘‘Yüce Türk Milleti;

Büyük Atatürk'ün bize emanet ettiği ülkesi ve milletiyle bu bütün olan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, son yıllarda, izlediğiniz gibi dış ve iç düşmanların tahriki ile varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikri ve fiziki haince saldırılar içindedir.

Devlet, başlıca organlarıyla işlemez duruma getirilmiş, anayasal kuruluşlar tezat veya suskunluğa bürünmüş, siyasi partiler kısır çekişmeler ve uzlaşmaz tutumlarıyla devleti kurtaracak birlik ve beraberliği sağlayamamışlar ve lüzumlu tedbirleri almamışlardır. Böylece yıkıcı ve bölücü mihraklar faaliyetlerini alabildiğine arttırmışlar ve vatandaşların can ve mal güvenliği tehlikeye düşürülmüştür.

Atatürkçülük yerine irticai ve diğer sapık ideolojik fikirler üretilerek, sistemli bir şekilde ve haince, ilkokullardan üniversitelere kadar eğitim kuruluşları, idare sistemi, yargı organları, iç güvenlik teşkilatı, işçi kuruluşları, siyasi partiler ve nihayet yurtdumuzun en masum köşelerindeki yurttaşlarımız dahi saldırı ve baskı altında tutularak bölünme ve iç harbin eşiğine getirilmişlerdir. Kısaca devlet güçsüz bırakılmış ve acze düşürülmüştür.

Aziz Türk Milleti:

İşte bu ortam içinde Türk Silahlı Kuvvetleri, İç Hizmet Kanununun verdiği Türkiye Cumhuriyeti'ni kollama ve koruma görevini yüce Türk Milleti adına emir ve komuta zinciri içinde ve emirle yerine getirme kararını almış ve ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur.

Girişilen harekatin amacı, ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmaktır.

Parlamento ve Hükümet feshedilmiştir. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır.

Bütün yurttaki sıkıyönetim ilan edilmiştir.

Yurt dışına çıkışlar yasaklanmıştır.

Vatandaşların can ve mal güvenliğini süratle sağlamak bakımından saat 05'den itibaren ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur.

Bu kollama ve koruma harekati hakkında teferruatlı açıklama bugün saat 13.00'deki Türkiye Radyoları ve Televizyonun haber bülteninde tarafımdan yapılacaktır. Vatandaşların sükunet içinde radyo ve televizyonları başında yayınlanacak bildirimleri izlemelerini ve bunlara tam uymalarını ve bağrından çıkan Türk Silahlı Kuvvetlerine güvenmelerini beklerim'' (Tüylü, 2012; 36-37).

27 Mayıs ve 12 Mart Darbelerinden farklı olarak daha köktenci doğrultuda gerçekleşen 12 Eylül darbesinin diğer tebliğlerine göre, Süleyman Demirel Hükümeti görevden alınmış, halkın iradesini temsil eden TBMM feshedilmiş siyasi parti liderleri Demirel, Ecevit, Erbakan ve Türkeş Silahlı Kuvvetlerin korumasında olduğu belirtilerek gözaltına alınmıştır (Akşin, 2007; 275). Darbenin ardından dönemin siyasal lideri Başbakan Süleyman Demirel ile Bülent Ecevit Hamzakoy'a, Necmettin Erbakan ile Alparslan Türkeş ise Uzun adaya sürgüne gönderilmiştir. 1961 Anayasası, 12 Eylül Darbesi ile bu anayasa tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Ayrıca tüm ülkede faaliyet gösteren siyasi partiler, dernekler ve sendikalar kapatılmış, birçok milletvekili ve vatandaş gözaltına alınıp tutuklanmıştır. Üniversitelerin özerk yapısı ortadan kaldırılmış, sıkıyönetim komutanları üniversite üyelerinin görevlerine nedensiz bir şekilde son verebilme yetkisine sahip olmuş, öğrencilerin de, aynı şekilde nedensiz olarak öğrenim hakları ömür boyu ellerinden alınmış ve okullardan atılmıştır. Üniversiteleri denetlemek için 6 Kasım 1981 tarihinde Yüksek Öğrenim Kurumu yasası çıkarılmıştır (Mücek, 2009; 178-179). 12 Eylül Darbesi'nin ideolojik boyutu incelenecek olursa, Türkiye tarihinin ikinci darbesi olan 12 Mart Darbesinde ordu içinde sağ ideolojinin daha ağır basmış, sağ ve sol mücadelesi içinde, sağa yakınlık 70'ler boyunca devam etmiştir. 12 Eylül Darbesi'nin baş mimarı Evren ve yandaşları ABD'nin de dayatması ile komünizm tehdidine karşı en iyi mücadele yöntemi olarak İslamiyet'i düşünmüşlerdir. Bir yandan solu

bastırıp bir yandan da “Türk –İslam sentezi” yaratma çabasına girilmiştir. Zorunlu din eğitimi, Alevi köylerine cami yapılması, yeni kurulmakta olan üniversitelere sağcı personel ve öğretmenler alınması bu çabanın göstergesi olmuştur (Akşin, 2007; 279). Siyasi ve ekonomik sorunların hiçbirine çözüm bulamayan iflas etmiş parlamenter rejimin 'haklı' alternatifi olarak halkın büyük bir kesimi 12 Eylül Müdahalesini görmüştür. Bu durumun sonucu olarak da halk darbeye karşı hiçbir direniş göstermemiş, darbe liderleri ülkenin yeni liderleri olarak kısa sürede kabul edilmiş ve benimsenmiştir (Demiriz, 2012; 116). 12 Eylül 1980’den 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinin sonucunda devlet yönetiminin sivil iradeye teslim edilmesine kadar olan süre “12 Eylül Yönetimi Dönemi” olarak adlandırılmıştır. 12 Eylül Yönetimi’nin en önemli özelliği 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrasında oluşturulan 1961 Anayasası başta olmak üzere var olan demokratik kurum ve kuralları rafa kaldırmış, siyasi iktidarı 12 Eylül Darbesi’nin gerçekleştiren komuta heyetten meydana gelen “Milli Güvenlik Konseyinin tekelinde olmasıdır (Çağırın, 2008; 738). Darbeye liderlik eden 5 generalin oluşturduğu Milli Güvenlik Konseyi bütün yetkileri elinde toplamıştır. 12 Eylül Yönetiminin ilk uygulaması anarşinin ortadan kaldırılmasına yönelik olmuştur. Tüm yurtta sıkıyönetim ilan edilmiş, sıkıyönetim komutanlarının yetkileri en üst düzeye getirilmiştir. Hayatın her alanında düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye tarihin en büyük kitlesel tutuklamalarına maruz kalmıştır (Mücek,2007; 179). 16 Ekim 1981’de ülkedeki tüm siyasi partiler feshedilmiştir. Feshedilen partilerin malları hazineye devredilmiş, Atatürk’ün vasiyeti doğrultusunda, CHP tarafından işletilen para, hisse senetleri ve taşınmaz malların, Devlet Başkanlığı Genel Sekreterliği tarafından idare edileceği belirtilmiştir (Demiriz, 2012; 118). 16 Ekim 1981 günü Danışma Meclisi “Yeni Bir Anayasa” yapılmasına yönelik bir yasa hazırlamış, yasa uyarınca 15 üyeden oluşan anayasa komisyonunun seçilmesi kararlaştırılmıştır. 12 Eylül mimarları sivil hükümete geçildikten sonra kendilerine bir zeval gelmemesi için gerekli olan ne varsa hükümeti devretmeden yapmakta kararlıydılar. Bunun içinde anayasa değişikliğine gidilmesine karar verildi. Evren, "Ben bu anayasaya kefil oluyorum; Oyunuzu kara günleri hatırlayarak kullanınız vb." sözlerle halk üzerinde etki kurmaya çalışıyordu. Siyasetçilerin, aydınların, gazetecilerin anayasa hakkında konuşmaya hakları yoktu. Aslında halkın da evet demekten başka çaresi yoktu. “ 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 23 Eylül 1982 tarihinde Danışma Meclisi tarafından ve 18 Ekim 1982 tarihinde Milli Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiş, halkoyuna sunulmak üzere 20 Ekim 1982 tarih ve 17844 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmış, 7 Kasım 1982 Pazar günü yapılan halkoylaması sonucu, Anayasa rekor bir sayıyla % 92 ile kabul edilmiş, bu kez tekrar 2709 sayılı Kanun olarak 9 Kasım 1982 tarih ve 17863 mükerrer sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır” (Demiriz, 2012; 122). 12 Eylül Yönetimi, anarşinin ve karmaşa ortamının esas nedeni olarak 1961 anayasasını görmüş ve bu yüzden de anayasayı değiştirme yoluna gitmiştir.

1982 Anayasası'nın çalışanlara yönelik yasalara göre grevler yasaklanmış, lokavt anayasal hak haline getirilmiş, sendikalara siyaset yasağı konmuştur. Halka bol geldiği düşünülen birçok özgürlük kısıtlanmış olağan üstü hal yasası, DGM'ler, polis, dernekler, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, vatandaşlık yasası ve mili eğitim temel yasası değiştirilmiştir. Siyasi partiler kadın kolu, gençlik kolu kuramayacaklar; hâkimler, savcılar, öğrenciler, YÖK mensupları ve akademisyenlerin siyasi partilere mensup olamayacakları belirlenmiştir. Bireyi devlete karşı korumaktan çok, devleti bireye karşı korumayı amaç edinen yasakçı ve vesayetçi hedefler ışığında hazırlanan 82 Anayasası, özellikleri itibarıyla son otuz yılda ülke siyasetinde karşılaşılan birçok sorunun da temel sebebi olmuştur.

1961 Anayasası ile özerk bir hal alan üniversiteler de 12 Eylül Darbesi'nden nasibini almış ve özerkliğini kaybetmiştir. Sıkıyönetim Komutanları öğretim üyelerinin görevlerine hiçbir gerekçe göstermeden son verip, öğrencileri de yine gerekçe göstermeden ömür boyu öğrenim haklarını ellerinden alacak şekilde okuldan atabilme yetkisine sahip olmuşlardır (Mücek, 2009; 177-178). Basına yoğun sansür uygulanmış, TRT MGK tekeline girmiş, gazetelerin MGK'nın istediği haberler yapması, tek bir düşünce içinde olması istenmiş, Demirel ve Ecevit hakkında haber yapmak yasaklanmış, MGK yönetimine aykırı haber kesinlikle yapmaması konusunda uyarılmış, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet ve Tercüman 300 gün süresince kapatılmış ve 400 gazeteci hakkında dava açılmıştır. Basınla birlikte sanat, edebiyata, yazarlara da yoğun baskı uygulanmış birçok film ve kitap yok edilmiştir (Demiriz, 2012; 119). Evren İslam'ın birleştirici özelliğini kullanarak, din derslerini zorunlu hale getirmiştir. 12 Eylül yönetimi kendi meşruluk zeminini oluşturmak için hem solculuk ve sağcılığa karşı Atatürk ve Atatürkçülükten söz etmiş hem de dini duygulardan yararlanarak, İslam'a göz kırpmış, ulusal cephe, ortak anlayış ve ideoloji yaratmaya çalışmıştır (Mücek, 2009; 188). 12 Eylül yönetimi darbe öncesindeki sistemi değiştirmek ve kendi görüşlerine göre düzeltmek, yeni bir devlet mekanizması oluşturmak istemiştir. Eğitim, kültür ve çalışma hayatında birçok düzenleme yapılmış, önemli ve sert kararlar alınmış, sağ ve sol örgütlerle ilgisi olduğu düşünülen herkes dikkatle izlenmeye başlanmış, gözaltı süresi uzatılmış, soruşturmalar, ağır işkenceler ve sorgusuz hapisane günleri yaşanmıştır (Demiriz, 2012; 120). Darbe sonrası işkenceler, ölümler, idamlar, sürgünler art arda gelmiştir. İşkencelere ve işkencenin yöntemlerine kısaca değinecek olursak; Bir işkence çeşidi olan "*Falaka*" yaygın ve sürekli olarak uygulanırdı, ayak tabanı ellerin içi gibi vücudun kaslı bölümlerine kalas, cop, zincir, saz sapı ve demir gibi cisimlerle vurularak işkenceler yapılırdı. Ve bu işkencede çoğunlukla el ve ayak kısımları ya kırılır ya da sakat bırakılırdı. "*Germe*" işkence türünde, Tutuklunun bir bacağı merdiven kenarlığına bağlanır, diğer bacağı da açık bırakılan koğuşun gözetleme deliğine bağlanıp kapı kapatılır, tutuklunun bacakları koğuş kapısının eni kadar gerilir ve öyle kalırdı. Koşuşturulur, zincir tam gerilince, her iki tutuklu da sırtüstü yere düşerdi. "*Ayaktan asma*"

işkence türünde, 50-60 kişi havalandırmaya alınır. Gardiyan "tepe ol" komutu verince tüm tutuklular üst üste bindikten sonra, bir tutuklu da üst üste yatan tutukluların üstüne çıkar, istiklal Marşı'nın on kıtası okutulurdu. "*Kule*" işkence çeşidinde Havalandırmaya çıkan tutuklular altı kişilik daire oluşturlardı. Bunların üzerine 3-4 kat olacak biçimde tutuklular çıkarıldıktan sonra, gardiyanın "yıkıl" komutuyla kule oluşturan tutuklular kendini yere bırakır ve böylece tutukluların değişik yerlerinde kırılma, incinme ve çıkık olurdu. "*Sigara içirtme*" işkence türünde ise çok çeşitli yöntemleri vardı. En çok uygulananları şunlardı: Koğuşta kalan tutukluların eline beş adet sigara verilir, sigaraların tümü yakılarak devamlı ağzında tutulurdu. Gardiyanın "çek-bırak" komutuyla sigaralar bitinceye kadar içirilir, sigaralar (filtreleri dahil tutuklulara yedirilirdi.) Bu sırada koğuş pencereleri kapatılır, havasızlık ve dumanla boğulma ortamı yaratılırdı. Diğer bir işkence türü ise "*Köpek saldırtmadır*" tutuklu çırlıçıplak soyulur ve üstüne kurt köpeği saldırırdı. Görüldüğü gibi bu vb. birçok işkence türü karşımıza çıkmaktadır. Bu işkencelerin yapıldığı iki önemli cezaevi mensuptur. Bunlar; Diyarbakır ve Mamak cezaevleridir.

Bu dönemde hızlı bir tutuklanma dalgası ülkeyi kapladı. 'şüpheliler' listesi de önceden kaleme alınmıştı. Darbeden sonraki ilk altı hafta içinde 11.500 kişi tutuklandı; 1980 sonunda bu sayı 30 bine çıktı; bir yıl sonra 122.600 tutuklama yapılmış bulunuyordu. Darbeden iki yıl sonra, Eylül 1982'de, hala 80 bin kişi hapiste bulunuyordu; bunlardan 30 bini yargılanmayı bekliyordu (Zürcher, 2015: 403). Bunun yanında; hapishanelerin, polis merkezlerinin, askeri kışlalarının bir işkence merkezi olarak işlev gördüğü ve infazların yaygınlaştığı darbe dönemine ilişkin istatistikler şu bilgileri içeriyor:

1 milyon 683 bin kişi fişlendi.

210 bin davada 230 bin kişi yargılandı.

517 kişiye idam cezası verildi.

14 bin kişi yurttaşlıktan çıkarıldı.

30 bin kişi siyasi sığınmacı olarak yurt dışına gitti.

171 kişi işkence sonucu hayatını kaybetti.

Cezaevlerinde 299 kişi yaşamını yitirdi.

Haklarında idam cezası verilenlerden 50'si asıldı (26 siyasi suçlu, 23 adli suçlu, 1'i Asala militanı).

İdamları istenen 259 kişinin dosyası Meclis'e gönderildi.

71 bin kişi TCK'nin 141, 142 ve 163. maddelerinden yargılandı.

98 bin 404 kişi örgüt üyesi olmak suçundan yargılandı.

388 bin kişiye pasaport verilmedi.

30 bin kişi sakıncalı olduğu için işten atıldı.

300 kişi kuşkulu bir şekilde öldü.

937 film sakıncalı bulunduğu için yasaklandı.

23 bin 677 derneğin faaliyeti durduruldu.

3 bin 854 öğretmen, üniversitede görevli 120 öğretim üyesi ve 47 hâkimin işine son verildi.

400 gazeteci için toplam 4 bin yıl hapis cezası istendi.

Gazetecilere 3 bin 315 yıl 6 ay hapis cezası verildi.

31 gazeteci cezaevine girdi.

300 gazeteci saldırıya uğradı.

3 gazeteci silahla öldürüldü.

Gazeteler 300 gün yayın yapamadı.

13 büyük gazete için 303 dava açıldı.

39 ton gazete ve dergi imha edildi.

14 kişi açlık grevinde öldü.

16 kişi kaçarken vuruldu.

95 kişi çatışmada öldü.

73 kişiye doğal ölüm raporu verildi.

43 kişinin intihar ettiği bildirildi.

Yapılan işkencelere Evren'in yorumu; “ *Olmuş olabilir, ama ne hükümetten ne de konseyden bunlara işkence eza ceza yapın diye bir direktif verilmiş değildir. Bu normal zamanda da oluyor ne yani bugün de işkence yapılmıyor mu ?*” olmuştur. Tüm bu işkencelerin ve insanların yaşamını yitirmesinin sorumlusu olan Kenan Evren, tüm bunlar yapılırken bir sağdan bir soldan olsun zihniyetiyle hareket etmiştir. Böyle yapmasının zemininde ise adaletli olmak istediğini belirtmiştir. İdam listeleri hazırlanıp imzalandıktan sonrada şöyle demiştir: “İdamları imzalarken ellerim hiç titremedi.” Nitekim bunların yanı sıra o dönemde ABD'nin ve dış konjüktürlerin etkisi de söz konusudur. Kenan Evren darbeyi gerçekleştirdikten sonra ABD yönetici başkanı "Bizim çocuklar işi bitirdi" şeklinde ifadede bulunmuştur. Ve açık bu ifade dikkat çekmektedir. Dış politikada “süreklilik” prensibini benimseyen asker yönetim Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren benimsenen ve uygulanan dış politika ilkelerini ve darbe öncesindeki dış ilişkileri herhangi bir değişiklik yapmadan kabul etmiştir. Doğu ve Batı kutuplaşmasının olduğu dünya düzeni içinde Batı bloğundaki yerini korumuş ve süregelen dış politika çizgisini devam ettirmiştir. Demokratik rejime son vererek iktidara gelen yönetimin, uluslararası sistem içinde kabul görmesi için, süregelen bağlantı ve ittifakları devam etmesi gerekmiş, bu sayede uluslararası sistem içinde yer almaya çalışmıştır. Sistem içinde yer alabilmesinin tek yolu sürekliliğin sağlanması olmuş, dış politikada marjinal, maceracı kararların alınması son derece tehlikeli olarak görülmüştür. Dış politikadaki sürekliliğin diğer bir nedeni ise, ülke içindeki karmaşa ve anarşi ortamıdır. İçteki sorunlar dış

politikada farklı kararlar alınmasının önünde büyük bir engel olmuştur.12 Eylül Yönetimi içte acil çözüm bekleyen sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.24 Ocak kararlarıyla değişen ekonomik yapı devam ettirilmiş, ülkedeki ekonomik bunalımdan çıkmak için aynı programın uygulanmasından başka bir çözüm yolu bulunamamıştır. Ülke IMF ve uluslararası mali çevrelerin denetimi altında, batılı devletlere muhtaç hale getirilmiştir. 12 Eylül darbesinin ardından dış güçlerin rolü sürekli tartışma konusu olmuştur. Uluslararası sistemin Hegemonik güçleri bölgesel güvenlik sorunlarıyla yakından ilgilenmiş, bu kapsamda bazı girişimlerde bulunmuşlardır (Demiriz, 2012; 124-125). Genel olarak bakıldığında; 12 Eylül darbesinin Batı genelinde olumlu karşılandığı ve darbe yönetiminin desteklendiğini göstermiştir. Özellikle, ekonomiden sorumlu başbakan yardımcılığına Turgut Özal'ın getirilmesi ve 24 Ocak kararlarının devam ettirileceğinin belirtilmesi batı tarafından hoşnutlukla karşılanmıştır. Öte yandan Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönüşü noktasında Türkiye'nin rezervlerinin kaldırılması, bölgesel güvenlik ile alakalı konularda ABD ile daha kolay işbirliği yapacak bir rejimin kurulması gibi gelişmeler ABD'nin karar alma süreçlerini kolaylaştırmış, 12 Eylül darbesi ABD tarafından olumlu karşılanmıştır (Dursun, 2005; 72-73).

1983 Mayıs ayında demokratik düzene tekrar dönüş için imkanlar verilmiş ve siyasi partiler kurulmaya başlamıştır. Ali Fethi Esener liderliğinde, Büyük Türkiye Partisi(BTP), Turgut Özal liderliğinde ANAP(Anavatan Partisi) ve Necdet Calp liderliğinde HP(Halkçı Parti) ve Turgut Sunalp liderliğinde (MDP) Milliyetçi Demokrasi Partisi kurulmuştur. Bu partilere bir de Erdal İnönü'nün liderliğinde kurulan(SODEP) Sosyal Demokrasi Partisi katılmıştır 6 Kasım 1983'de yapılan seçimler sonucunda 12 Eylül Darbesiyle yönetimi ele geçiren yönetim sona ermiş ve tekrar demokratik düzene geçilmiş, Özal liderliğindeki ANAP tek başına iktidara gelmiştir (Demiriz, 2012; 120-121). Sonuç olarak 12 Eylül darbesi T.C siyasi tarihinde, Türkiye'yi geriye götüren 27 Mayıs ve 12 Mart'tan sonra demokrasiye vurulan son darbe olmuştur. Ordu anarşi ve terörü ortadan kaldırmak bahanesi ile sivil yönetimi ortadan kaldırmış, Türk halkına baskıcı uygulamalar getirmiştir. Darbe ile uluslararası sistemde Türkiye'nin prestiji büyük oranda zedelenmiş ve ulusal çıkarları zarar görmüştür. Diğer bir açıdan 12 Eylül Yönetimi'nin halka uyguladığı yoğun baskı ve işkenceler ve istibdat yönetimi dışta da son derece olumsuz karşılanmış ve devletin ciddiyeti oldukça azalmıştır. . Tüm bunların sonucunda akla gelen darbeyi yapanların yargılanıp yargılanmaması akıllarda soru edinmiştir. Darbecilerin oluşturmuş olduğu 1982 Anayasası'nın geçici 15. maddesinde darbe liderlerinin yargılanmasının yolu kapatılmıştır. 12 Eylül 2010'da yapılan referandum da bu geçici madde kaldırılmıştır. Ve 12 Eylül darbesiyle ilgili 7 Nisan 2011'de Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından dava açılmıştır. 94 yaşına geldiğinde hakkında dava açılan Kenan Evren " Biz ihtilal yaptık, ihtilale teşebbüs etmedik, 1982 Anayasası'nın ürünü olan bu mahkeme bizi yargılayamaz" demiştir. Dava sonuçlanmadan

ise Kenan Evren hayatını kaybetmiştir.

2.3.2. 12 Eylül 1980 Darbesinin Siyasal ve Toplumsal Hayata Sosyolojik Açıdan Etkileri

Darbenin toplumsal hayata olan etkilerine değinecek olursak, toplumun içten çürümesine neden olan 12 Eylül döneminin, sözü fazla edilmeyen ancak yarattığı toplumsal tahribatlarla tüm zamanları etkileyen olaylar dizisinin belki de en önemlisi 1982 yılında patlak veren 'Bankerlik Olayları' olmuştur. 1981 yılında başlayan ve 1982 ortalarında ‘‘Banker Kastelli’nin’’ kaçıışıyla sonuçlanan, kısa bir dönemde ortaya çıkan ekonomik olgular, toplumsal sonuçlarıyla çok büyük etkiler doğurmuştur. Bankerlik olayı; Türkiye’de mali alanda yaşanan buhran veya facia olarak nitelendirilmektedir. Bankerlik olayı olarak ortaya çıkan küçük tasarruflara büyük faiz uygulaması neredeyse tüm toplumun en küçük birikimine kadar tüm paralarının bankalara ve bankerlere yatırılması sonucunu doğurmuştur. Kısa sürede yüksek para kazanma ve bununla tüketime yönelme tutkusu neredeyse tüm toplumu sarmıştır. 1982 itibariyle ortaya çıkan "*bankerzadeler*" olgusu, bir yandan oligarşinin yeni adamlarının ortaya çıkmasına hizmet ederken, diğer yandan halk kitlelerinin yoksulluğu görülmemiş seviyeye çıkmıştır. Bu gelişmelerin ilki Turgut Özal döneminde artarak "köşe dönücü", "iş bitirici", "yiyici" bir toplumsal tabakanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu toplumsal tabaka, kendi içerisinde yeni bir tüketici kitlesi oluşturarak, ülkenin emperyalist metaların açık pazarı haline gelmesi için önemli bir rol oynamıştır. İkinci gelişme ise halk kitlelerinin, en küçük birikimlerine kadar tüm parasal ya da paraya çevrilebilir olanaklarını yitirmeleriyle başlamıştır. Bu durum çalışan kitlelerin reel gelirlerindeki sürekli düşüşlerle birleşerek, büyük bir toplumsal yıkıma dönüşmüştür. Günlük olarak askeri gereksinimlerini temin edemeyen bir halk kitlesi ile bu askeri gereksinimleri için gerekli parasal kaynakları "her koşulda" bulmak durumunda olan bireyler, tüm toplumsal çürümenin temelini oluşturmuştur. 1984’e girildiğinde ülke çapında tarihte görülmemiş oranda yükselen bir 'fuhuş' olayı çıkmasının nedeni de bu olmuştur. 12 Eylül’le birlikte şehirlerde küçük burjuvazi ile yarı- proleter unsurların değişimi, tüm toplumsal ilişkileri belirleyen ilişkiler ortaya çıkarmıştır. Tüm toplum her düzeyde değerlerini yitirmiştir. Her türlü toplumsal ilişki, parasal ilişkiye ve çıkar ilişkisine dönüştürülmüştür. Askeri politika tarafından politikada yasaklanmış şeylerin kaldırılmasından sonra bile insanlar bir araya gelmemiş, birbirleriyle çıkar çatışması içinde olmayı sürdürmüşlerdir. Sözüm özü toplum birbirine güvenmeyen bireysel ilişkiler alanı haline dönüşmüştür. Dahası toplum psikolojik olarak yıkıma uğramış, gençler kendi içine kapanıp asosyal bir yapıyı benimsemiş, fikir ve düşüncelerini söyleyemez hale gelmiştir. 12 Eylül 1980 darbesi özellikle 1961 Anayasası’nın getirmiş olduğu nispi özgürlük ortamına doğrudan yönelmiş bir hareketti. Cuntanın lideri Orgeneral Kenan Evren ise özgürlük karşıtı, sığ ve yüzeysel bilgisiyle öne

çıkarken; askeri yönetimlerin topluma da uygulanabileceğini sanıyordu. Bunun toplumda yarattığı zararlar ise çok büyük oldu"(Ahmad, 2014:161).

12 Eylül 1980'de askeri yönetimle birlikte, basın özgürlüğü kısıtlanmış, birçok gazete ve dergi kapatılmış, gazeteciler tutuklanmış ya da gözaltına alınmıştır. Basın 1980'li yıllarda yoğun bir şekilde siyasal ve ekonomik baskılar geçirmiştir (Yüksel, 2004; 270). 12 Eylül döneminde gazeteler, üzerlerindeki olumsuz etki nedeniyle "apolitik" bir tavır benimsemek zorunda kalmışlardır. Böylece giderek halktan uzaklaşmaya başlamışlardır. Yazılı basının asıl görevi olan haber verme, bilgilendirme, toplumsal muhalefeti dillendirme işlevinden uzaklaşarak "magazinleşme" eğilimi içerisine girmiştir. Toplum o dönemde kendi sesinin yankısını duyabileceği ve o muhalif sesi yükseltecek olan kitle iletişim araçlarına büyük ölçüde yönelmiştir (Özgen, 2002; 24). Ancak dönemin sıkıyönetimi ile karşı karşıya kalan medya uygulanan denetimlerde yazarlar fikirlerini olduğu gibi okuyucuya aktaramamışlardır. Basın 12 Eylül'le birlikte "depolitizasyon" olgusu içine girmiştir. Magazinleşmeyi beraberinde getiren bu olgu ile medya, cezalar almamak, ayrıca okuyucuyu elinde bulundurmak için uydurma haberler yayınlarak önemli bir özelliğini kaybetmiştir (İlgaz, 2003; 117). Hızla ilerleyen pahalı teknolojilerin ancak büyük sermaye sahipleri tarafından satın alınabilmesi kitle iletişim araçlarında bir tekelleşme yaratmaktadır. Ortaya çıkan bu tekelleşme medyanın önemli bir özelliği olan tarafsızlık ve bağımsızlığa da gölge düşürmekle birlikte halkın görüşlerinin ve kanılarının oluşmasında etkili olmaktaydı (Gönenç, 2003; 34-36). 1980'li yılların ikinci yarısında medya holdinglerin ve bu holdinglerin bünyelerine yer alan pazarlama şirketlerinin dönemi olmuştur. Daha önceki yıllarda sahibi de gazeteci olan gazeteler, hızla iş adamlarının gazeteleri olmuştur. Büyük sermayenin eline geçen medya kuruluşları kar amacıyla çalışan işletmelere dönüşmüştür. Böylece medya, tarafsız ve dürüst haber vermek amacından uzaklaşarak toplum üzerindeki inandırıcılığını ve etkisini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir (İlgaz, 2003; 119). Siyasal açıdan da birçok değişiklikler meydana gelmiştir. Anayasa yeniden düzenlenmiştir ve Türkiye Cumhuriyeti'nin en sert ve katı anayasası oluşturulmuştur. Ve değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez oluşu yönünden tarihe sert bir anayasa olarak geçmiştir. Ve günümüzde kullanılmaya devam eden anayasa niteliğinde hala etkisini sürdürmektedir. Bunun yanı sıra siyasal alanda birçok kısıtlamalar meydana gelmiştir. Belli bir süre partiler kapatılmıştır ve parti kurma süreçleri yasaklanmıştır. Siyasal alanda birçok isimler tutuklanmıştır, adaletsiz ve haksız yere birçok işkenceler yaşanmıştır. 1980 darbesi günümüze kadar yaşanan en acı darbelerden birisi olmuştur. Birçok insanın yaşamını yitirdiği bu darbenin tekrar yaşanmaması umut edilmiştir. 12 Eylül darbesi bizim için bir milattı. Bu milat Türkiye'de kemikleşmiş bir kutuplaşmayı meydana getirdi. Bu milat birbirlerine her zaman öteki olarak bakan, bizden ve onlardan ayrımını yapan bir toplumun yeniden oluşmasını sağladı. Bu milat meydanlarda bas bas bağırarak 80'lerin intikam ateşini

günümüze taşıyan bir nesli doğurdu. 12 Mart döneminde ara verilen bu süreç 12 Eylül'le birlikte yeniden alevlendi. Ve herkes bu yangının içinde kendisini bir tarafa atmak zorunda kaldı; atamayanlar ise arada kalıp kül oldular.

2.4. 28 Şubat Sürecinin Oluşumu ve Gelişim Süreci

Türkiye; Cumhuriyetin rejim olarak ilan edilip resmi ideolojinin “Kemalizm ve Laiklik” olduğu, çizilen sınırların dışındaki her duruma ise rejim tehdidi gözüyle bakıldığı belli sayacaklar üzerinde yükselmiştir. Türkiye rejimin bu ekseninde oturtulmaya başlandığı günden 28 Şubat 1997 tarihine gelene kadar ardında üç darbe bırakmıştır. Askerin siyasetteki varlığı her alanda hissedilmiş bu yüzdende toplum hep sistemle çatışan bir ülke haline gelmiştir (Tüylü, 2012; 69). Bu çatışma en sembolik ifadesini Laikçilik ve İslamcılık ekseninde bulmuştur. “Yurttaş” laik olmanın; “Türk” hayal edilen bir ulusun etiketi olarak belirginleşirken, geleneksel Müslüman kesimler, Kürtler, gayrimüslimler ya da modernist projeye uyumlu olmayan diğer aidiyet biçimleri dışarıda bırakılmıştır (Kentel, 2012; 158). 28 Şubat süreci belki de şimdiye kadar oynanan oyunların en kansız şiddetsiz yaşandığı “tek bir kurşunun bile sıkılmadığı” ancak kullanılan Argümanlar yönüyle de darbe geleneğinin değiştiği bir süreçtir. Askeri darbe mantığı bu darbeye tamamen değişmiştir. Bu süreçte kartlar daha çok sivillerin eline verilmiş, toplumu var eden ve üzerinde yükseldiği temeller sarsılmak istenmiş ve bu durum sivil eliyle yaptırılmıştır. Din algısının etkisiyle asker gölgesinde kutuplaşmalar başlatılmış ve süreç öylesine ince hesaplanmıştır ki kimilerine göre etkisi bin yıl sürecek bir zihniyet dönüşümünün temelleri atılmıştır. 28 Şubat tarihinde artık olağanüstü hallerin ilan edilip, askerin yönetime el koyabileceği toplumsal bir zemin yoktur (Tüylü; 2012; 70). Dünya ile çok yönlü bağlar kurmuş, anlaşmalar yapmış, ekonomik sirkülasyonunu bu bağların üzerine oturtmuş bir ülkede darbe yapmak demek, herkesin gündelik hayatı bakımından olumsuz sonuçlar doğuracak bir dönemi başlatmak olacaktı. Artık seksen öncesinin kapalı toplumu yoktu. Doğrudan darbe yapmış bir güçle ülkeyi kontrol etmek de kolay gözüküyordu. Bunun yerine mevcut iktidar katmanını darbenin gölgesiyle terbiye etmek, bir tür oto kontrol üzerinden iktidar olmak daha düşük maliyetli, sorumluluğu nihayetinde bu iktidar güçlerine yıkabilecek verimli bir seçenek olarak ortaya çıkıyordu (Bostancı, 2012: 88). 12 Eylül’ün ardında bıraktığı derin izlerin sadece yapılan işkenceler, idamlar ya da halkın ekonomik, siyasi, dini yaşantısına vurulan bir sekteyle sınırlı olmadığını önündeki yıllara dahi sirayet edecek bir zihniyet değişimi ve kutuplaşmasını da beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür. Bu kutuplaşmaların gölgesinde halkın mevcut siyasalere olan itimadı da zedelenmiş, koalisyonlar ekseninde ülke mevcudiyetini korumaya çalışmaktadır. 12 Eylül toplum üzerinde zıt bir etki

bırakmış; sivil toplum uyanışları kurumsallaşmaya başlamış, kadınlar sivil toplumda kendilerine daha çok yer edinmiş ve en önemlisi dindar kesim sosyolojik ve politik anlamda kendisini belli etmeye başlamıştır. Bu süreçte diğer darbelerden farklı olarak, bedensel\fiziksel bir işkence değil; psikolojik\zihinsel bir işkence yaşanmıştır. Bu süreçte herkes sistemin yönlendirilmesi doğrultusunda bir bakış kazanmıştır. Aktaş’a göre 28 Şubat bakışı, çürümeye ikna olmasının bakışıdır (Tüylü, 2012; 71). Her şey giderek kötüye gidiyor, şeklindeki olumsuz yargı için bir ittifak kurulmuş ve gelişen, çeşitlenen toplumsal hareketlilik içinde başörtülü kadınların sunduğu yapıcı, olumlu hal ve gelecek konusunda umut veren faaliyet ve çabaların göz ardı edildiği haber ve yorumlara terk edilmiştir Türkiye (Aktaş, 2012: 23). 28 Şubat’a giden bu yol; Uğur Mumcu, Bahriye Üçok, Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Turan Dursun gibi birçok aydının suikastiyle başlamıştır. Ve daha sonra Org. Eşref Bitlis suikastiyle devam etmiştir. Bu isimlerin temsil ettikleri kesim, kendisini Cumhuriyet rejiminin koruyucusu olarak nitelendirdiğinden bu durum da halk arasında bölünmelere yol açmıştır. Artık toplumda kimilerine göre sadece “Mağdur” olduğunu iddia eden, rejimi korumak, haklı olanın yanında olmak pahasına canından olan kesimle; mağduriyetlerin kaynağı olan, resmi ideolojiyle yıldızı barışamamış, şeriat özlemiyle dolu olan bir kesim vardı. Entelektüel kesimde boşalan liderlerin yeri, halkta oluşturulan ve oluşturulmak istenen “nefret ve ötekileştirmeye” doldurulmaya çalışılırken 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal hayatını kaybetmişti. Türkiye Cumhuriyetinin sivil kökenli ikinci cumhurbaşkanı olan Özal; “orta sınıfın babası” olmuş, bu kesimin cılız olan sesini gürleştirmiş ve ülkenin ekonomik anlamda liberalleşmesi önünde tartışmalı da olsa alışlagelmişin dışında kararlara imzasını atmıştı. Ölümünün denk geldiği süreç ise, ülkenin karizması olan bir lider etrafında örgütlenmek, tek vücut haline gelip içinde bulunduğu çıkmazlardan kurtulmak için liderine duyduğu ihtiyacın en fazla olduğu zamanlardı. Özal’ın öte yandan Kürt meselesi konusunda da attığı veya atmak istediği adımlar Türk siyasi denkleminde eksik olan taşları tamamlamak ve çözüm üretmek niteliğindeydi. Ancak Özal bu süreci tamamlayamadan ve ardında pek çok soru işaretleri bırakarak 17 Nisan 1993’te hayatını kaybetti (Tüylü, 2012; 72).

Turgut Özal Nisan 1993’te ölünce, lider arayışları başlamıştır. Süleyman Demirel’in cumhurbaşkanı olma kararı partisi için bir felaketin habercisi oldu. Tansu Çiller liderliğinde parti hızla geriledi, bunun sonucunda da Refah Partisi 24 Aralık 1995 seçimlerini oyların yüzde 21,38’i ve 158 sandalyeyle kazandı. Seçimlerin sonunda Doğru Yol’un oyları yüzde 19,18’e sandalye sayısı da 135’e düştü; ANAP’ın da oyları yüzde 19,65 düştü ve meclisteki sandalye sayısı 132 oldu. Merkez sağ partiler oyların yaklaşık yüzde 40’ını ve toplamda 267 sandalye kazanmışlardı. Belki birleşebilseler istikrarlı bir hükümet kurulabilirdi ama liderler arasındaki çekişme yüzünden bu söz konusu değildi. Bir koalisyon hükümetinin kurulması yine zor görünüyordu. İslamcılar bunu başaramadı ancak Çiller de merkez sağ kendi liderliğinde

birleştirmeyi denese de o da başarısız oldu. Aslında Çillerin yetersiz liderlik vasfı yüzünden Doğru Yol Partisi dağılmış ve muhalif hizip Demokratik Türkiye Partisi kurmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra siyasetçiler kendi aralarında kavga ederken bir yandan da basın Hakkârî’de halkın karınlarını çöplüklerden doyurduğunu yazmaktaydı. PKK’ya karşı savaş yüzünden yoksulluk dayanılmaz boyutlara ulaşmıştı. Sonunda uzun süreli başarısız pazarlıklar sonrasında, Mart 1996’da Mesut Yılmaz, ANAP ve DYP’ni yer aldığı, Ecevit’in Demokratik Sol Partisinin de desteklediği ‘*Ana Yol*’ azınlık koalisyonunu kurdu. Yeni koalisyonun İsrail tarzı dönüşümlü başbakanlık modeli vardı; Yılmaz 1996’da, Çiller 1997’de başbakan olacaktı. Hemen akabinde Erbakan, Tansu Çiller’i yolsuzluk iddialarını araştırma tehdidiyle sıkıştırmaya başladı. Bir erken seçim uman ve kendi seçmenine yaranmaya çalışsan Erbakan, laiklere karşıda kışkırtıcı açıklamalar yaparak İran’ın İslami devrimini övdü ve zor ama kaçınılmaz olacağını iddia ettiği bir devrim sözü verdi. Bir İslâm birliği kurmadan önce İslâmî bir NATO, bir İslâmî ortak Pazar, hatta UNESCO’nun da bir İslâmî Versiyonunu kurma çağrılarında bulundu. Anayol azınlık hükümeti herhangi bir şey gerçekleştirmek için çok istikrarsız bir yapıya sahipti. 1996’nın mayıs ayı sonlarında Ankara’ya gelen bir IMF heyeti, hükümeti devasa bütçe açığı yüzünden her an gerçekleşebilecek bir ekonomik kriz konusunda uyardı. Kurulması 60 gün süren hükümet sadece 90 gün dayanabilmişti. Siyasi iktidarsızlık iktisadi iktidarsızlığa yol açmıştı ve bunun sona ermesi lazımdı, aksi taktirde gözlemciler yine askeri müdahale ve parlamenter demokrasi için erken bir son tahmin ediyorlardı. RP daha sonra Tansu Çiller için yolsuzluk yaptığını iddia ederek araştırılmasını istedi. Çiller ‘*köktendincilik*’ dalgasına karşı kendinin laik Türkiye’nin kalesi olduğunu açıkladı ve İslâmcılarla asla bir ittifaka girmeyeceğini belirtti. Ancak Erbakan’ın şantajına boyun eğdi ve kendine karşı soruşturmaların dondurulması kaydıyla bir koalisyon oluşturmayı kabul etti ve Erbakan’ın başbakanlığındaki ‘Refahyol’ koalisyonu 29 Haziran 1996’da ilan edildi. Erbakan’ın başkanlığı daha başından beri laik güçlerden tepki gördü. Ülkenin büyük holding sahipleri tarafından tekelleştirilmiş olan basının saldırısına hedef oldu. Bu sıralarda zaten kötü durumda olan ekonomi siyasi iktidarsızlık yüzünden büyük problemler yaşadı. Ortada bir sermaye kaçıışı vardı ve ülkede özellikle yabancı sermaye yatırımı yoktu. 1997 Şubat ayında Ankara’nın Sincan ilçesinin Refah Partili belediye başkanı, Kudüs’ün İsrail’den kurtarılması çağrısı yapmak üzere bir ‘*Kudüs Gecesi*’ düzenledi. İran büyükelçisi çağrılmıştı, büyükelçi laiklik karşıtı beyanlarda bulunarak Türkiye’de İslâmî hukukun kurulmasını istedi. Aynı anda dinleyici grubu da İsrail’e karşı silahlı mücadelede bulunan iki İslâmî grup olan Hamas ve Hizbullah lehinde gösteri yapmaktaydı. Türkiye’deki laik güçler başkente bu kadar yakın bu miting yüzünden çileden çıktılar ve generaller, bir uyarı olarak Sincan’a tanklar yolladı. Belediye başkanı tutuklandı, İran büyükelçisi istenmeyen kişi (*persona non grata*) ilan edildi ve Refah Partisi’ne karşı soruşturma başlatıldı.

Refah Partisi, generallere İslâmî hareketi engellemek için bir bahane yarattı ve onlar da bu fırsatı kullanarak yumuşak veya '*Postmodern Darbe*' denebilecek bir eyleme giriştiler. Milli güvenlik kurlu 28 Şubat 1997 günü Erbakan başkanlığında toplandı. Siyasi İslâm'ın Kürt milliyetçiliğinden bile daha tehlikeli olduğu ilan edildi ve Erbakan yirmi maddelik bir önlem planını kabul etmek zorunda kaldı. Program, siyasal İslâm'ın etkisini destekçilerini devlet mekanizmasından uzaklaştırmak ve generallerin 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında sol ideolojilerin yayılmasının önüne geçebilmek için yaygınlaşmasına onay verdikleri imam hatip okullarını engellemek amacıyla tasarlanmıştı. Başbakan Erbakan'ın konumu savunulmaz hale geldi ve 18 Haziran 1997'de istifa etti (Ahmad, 2014; 176-181). Erbakan 18 Haziran 1997'de istifasını verince Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, hükümeti kurma görevini beklediği gibi koalisyon ortağı Çiller'e değil, Mesut Yılmaz'a (ANAP) vermişti. Refah Yol hükümetinin yerine "ANAP, DSP, DTP arasında dışarıdan CHP destekli adına kısaca ANASOL-D denilen koalisyon hükümeti kuruldu. Yılmaz, DSP ve DTP'nin (DTP, DYP'den istifa eden ya da ettirilenler tarafından kurulmuştur) desteğini alarak hükümeti kurmuş; erken seçim, yolsuzluk yapanların yargılanması ve eğitimin sekiz yıla çıkarılması vaadiyle, CHP'nin de desteğini kazanmıştır. Aynı zamanda bu hükümet 28 Şubat kararlarını kararlı bir şekilde uygulamıştır. Yılmaz Hükümeti, yolsuzluk ve diğer karanlık işler karşısında 25 Kasım 1998'de istifa edince onun yerine Ecevit bir azınlık hükümeti kurmak durumunda kalmıştır. 18 Nisan 1999'da yapılan seçimlerde DSP oyların %22'sini almış ve Anavatan Partisi ve MHP ile bir koalisyon kurmuştur ki birbirinden çok farklı olan bu partilerin bir araya gelmeleri Türkiye'de siyasi parti sisteminin ne kadar bozulduğunu bir kez daha göstermekteydi. Bu hükümet sadece seçimlere kadar dayanabilmiştir (Tüylü, 2012; 87-88). 1999'da yapılan seçimde sandıktan çıkan sonuç, Türkiye'nin yeni bir yola girdiğini göstermiştir. 1999 seçimlerinde CHP oyların ancak %8,7'sini alarak meclis dışı kalmıştır ki bu da eski düzenin gözden düştüğünü gösterir. DYP ve ANAP da çok az bir oyla yüzde 10 barajını aşarak meclise girebilmişlerdir. Buna karşılık Refah Partisi'nin yerine kurulan Fazilet Partisi oyların %15,4'ünü almayı ve 111 milletvekili çıkarmayı başarmış, fakat ömrü beklediği gibi kısa olmuştur. Fazilet Partisi 22 Haziran 2001'de mahkeme kararı ile kapatılmıştır (Karpaz, 2012: 239). Bu seçimde asıl sürprizi oylarını %10 gibi bir oranda arttırarak sağın en güçlü partisi konumuna yükselen MHP yapmıştır. Belirtmek gerekir ki Erbakan'ın süreci iyi yönetememiş olması kararlı bir tutum sergileyemeyip karizmasını tüketmesi Fazilet Partisi'nin oylarını yükseltmesine engel olmamıştır. Çünkü seçmen "mağdur edilen" kişilere sisteme duydukları nefretin ve tepkinin yansıması olarak bu oyları vermiştir. Yani aslında bu oy oranı Erbakan'ın parti geleneğinin devamı olan bir partiye değil, mağdur edilen, illegal yollarla devrilen bir partiye verilmiştir. Mağdur olan halk, mağdur edilen seçilmişleri desteklemiştir. Partinin mağduriyeti Erbakan'ın karizmatik mücahitliğinin çok daha ötesine

geçmiştir (Tüylü, 2012; 88). 28 Şubat, silahı ortaya koyup ‘haydi arkadaş, sen gidiyorsun ve ben geliyorum!’ darbesi değil; çok Sofistike, medyayı manipüle eden, kamuoyunu yönlendiren, yargıyı pervasızca kullanan özel bir operasyondur. Çünkü 12 Eylül Anayasası birkaç şeyin üstüne kurulmuştu: Bir, laik sistemi koruma unsuru olarak yargı; iki, devlete alınan bürokratlar; üç, asker. Asker lokomotif; ön planda olan hep askerdir. 28 Şubat ise, modern dünyada modern darbenin nasıl tasarlandığının bir örneğidir (Birand, 2012: 209). 10 yılda bir yapılan darbe geleneğine alışkın ülkemiz, daha önce 1960, 1971, 1980 darbeleriyle tahkim edilmiş ve toplum hizaya sokulmuştu. Fakat 1980 sonrası darbe geleneğinde bir gecikme yaşandı. Bu süreçte 1993’ten sonra, özellikle Uğur Mumcu cinayetinin işlenmesi, ardından 6 ay sonra Sivas’ta Madımak olayı, Maraş olayları, Baş bağlar olayı, faili meçhuller, diğer laik kesimdeki bilinen ve sevilen akademisyen ve aydınların öldürülmesiyle, ülke darbeye zemin olacak bir kaos ortamına sokuldu. Bütün bu yapılanlar bir darbenin habercisiydi; fakat buna dış konjoktür müsaade etmiyordu. Ve nihayetinde adına ‘postmodern darbe’ denilen 28 Şubat, farklı bir yöntemle uygulanarak gerçekleştirilmiş oldu (Gülerce, 2012: 346-347). 28 Şubat süreci, medyanın desteğiyle yapılan zihinsel bir süreçtir. Bu sürecin sonunda sistem taraftarları sistemin kapsama alanı dışında kalan her duruma ya da kişiye “tehlike” gözüyle bakmış ve bu bakış açısı bir “tahammülsüzlüğü” getirmiştir. Bir süre sonra bu tahammülsüzlük artarak saldırganlığa dönüşmüştür. Bu saldırgan tutum ise, sistem tarafından kutsanmış herhangi bir karar üzerinde en ufak bir “sorgulanma ya da acaba” getirildiğinde, miting alanlarında Türkiye Cumhuriyeti’nin resmi ideolojisinin bir kez daha haykırılmasıyla karşılık bulmuştur. Belki de bu yüzden bu süreçte askerin kurşun sıkıp gözaltı işkenceleri yapmasına gerek kalmamıştır (Tüylü, 2012; 89). Sonuç itibarıyla 28 Şubat süreci laikler ile İslâmcıların arasında geçen çekişmeler sonucu meydana gelmiştir. Bu süreçte ekonominin de iyice kötüye gitmesi büyük bir pay oluşturmıştır. O dönemdeki siyasi çalkantılar ve karmaşık siyasi süreçler Türkiye’nin siyasetini istikrarsızlaştırmış, keza birçok koalisyonlar kurulmuştur. Elbette laikçilerin de din karşıtı bir tavır benimsemeleri de söz konusu olmuştur. Ayrıca Erbakan’ın da köktendincilik algısı laikçilerle aralarında bir çatışma süreci yaratmıştır. Ve laikçiler Kemalizm ideolojisinin etkisini kaybetmesinden korktuğu için İslâm’ın siyasete yerleşmesini istememişlerdir. Ve bulunan her koşulda, fırsatta Erbakan’ın yanlısını kollamışlardır. Ve en son olarak 28 Şubat postmodern darbesini faaliyete geçirmişlerdir.

2.4.1.Sosyolojik Bir Değerlendirme Olarak 28 Şubat Sürecinin Siyasal ve Toplumsal Hayata Etkileri

Kısaca hatırlamak gerekirse, 28 Şubat Sürecinin başlıca aktörleri arasında zamanın Cumhurbaşkanı S. Demirel, Genel Kurmay II. Başkanı Çevik Bir,

Batı Çalışma Grubu, bazı üst rütbeli subaylar, gazeteler (Sabah, Hürriyet, Star,..), bazı işadamları ve bazı siyasetçiler vardı. Demirel pek inandırıcı olmasa da öteden beri 28 Şubat sayesinde bir darbeyi önlediğini ileri sürmüştür. Gel gelelim ki, 28 Şubat süreci kaçınılmaz olmuştur. Her ne kadar darbe postmodern darbe olsa da, toplumsal ve siyasal hayata etkisinden de söz etmek kaçınılmaz bir gerçektir. Aslında diğer darbelerden farklı olarak bu darbede halka bir işkence uygulanmamıştır. 28 Şubat MGK Kararlarına göre her şeyden önce laiklik ilkesinin büyük bir titizlikle korunması için mevcut her türlü yasanın uygulanması ve gerekirse yeni düzenlemeler yapılması gerektiği söylenmiştir. Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, okul, vakıf gibi yerlerin Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesini öngören Kararlarda Kuran kurslarının da Milli Eğitim Bakanlığı'nın sorumluluğunda ve kontrolünde faaliyet göstermeleri istenmiştir. Buna ek olarak aşırı dinci kesimin Türkiye'de kutuplaşmalarına neden olacak tehlikeli faaliyetlerinin yasal ve idari yollarla önlenmesi gerektiği üzerinde de durulmuştur. Özetle; 18 maddelik MGK Kararları asıl olarak İslami kesimin her alandaki yayılmasının önüne geçilmesini ve bu amaçla gerekli önlemlerin alınmasını öngörmüştür. Sonrasında yaşanan gelişmelere bakıldığında ilk olarak TSK tarafından medyaya verilen bir dizi brifingde şeriatçılığın en tehlikeli düşman olarak ilan edilmiş olduğu ve ardından zaman içerisinde ilköğretimin 8 yıla çıkarılması ve imam-hatiplerin orta okullarının kapatılmasından, tarikat yurtlarının teftişine ve yine birçok kişi ve vakfın araştırılıp denetlenmesine kadar bir dizi faaliyet gerçekleştirilmiştir. Genel olarak tüm toplum kesimlerinden "28 Şubat Süreci" şeklinde kabul gören bu dönemin toplumsal etkilerinden bazıları şunlar olmuştur. Başta resmi daireler ve üniversiteler olmak üzere birçok kamusal alanda türban yasağı getirilmesi, meslek liselerinin orta kısmının kapatılması, İlahiyat Fakültelerinin kontenjanlarının azaltılması, irticai faaliyetlere karışmış kamu görevlilerinin memuriyetten uzaklaştırılması, bazı TV kanallarındaki yayıncılık anlayışının değiştirilmeye zorlanması, bazı okulların, cemaatlerin, derneklerin, vakıfların vb. kuruluşların gözetim altına alınması veya kapatılması gibi yaptırımlar uygulanmıştır. Ayrıca bazı sermaye gruplarının para trafikleri yakinen takibe alınmıştır. Bu süreçte irtica izlenimi uyandıracak uygulamaların ve bağlantılı kuruluşların kamusal alandan dışlanmasına, bu kurum ve kuruluşların kaynaklarının kurutulmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. 1980 yılından sonra dönem iktidarları tarafından açıkça kollanıp önü açılan İslami kesim bu denli büyüdüktan sonra 28 Şubat süreciyle önü kesilmek istenmiştir. (Atıcı, 2014; 104-106). Ayrıca 28 Şubat Sürecinin iyice kangren haline getirdiği yaralardan biri de başörtüsü sorunudur. Başörtüsünü bir anti-laiklik ve gericilik sembolü olarak algılayan 28 Şubat zihniyeti, üniversitelere başörtülü öğrenci sokulmaması, daha önce girmiş olanların uzaklaştırılması, hiçbir kamu kuruluşunda başörtülü bayan çalıştırılmaması, özel sektör kuruluşlarına da bu yönde baskı yapılması gibi yollarla on binlerce başörtüsü mağduru insanlar oluşturmuştur (Acar, 2012). Aslında 28 Şubat sürecinin en önemli

siyasal sonucu, Başbakan Erdoğan'ın hızlı yükselişi ve AK Partinin daha birinci yılını tamamlamadan iktidara gelmesidir denilebilir. 28 Şubat Süreci hiç istemese de bu sürecin hızlanmasına vesile olmuştur. Şiir okuduğu için hapse atılan ve mağdur konuma düşen Erdoğan çok daha hızlı bir yükselişe geçmiş, halk "*inadına Erdoğan*" diye bağırmaya başlamış, 28 Şubat Sürecinde askerle işbirliği yapan siyasetçileri ilk genel seçimlerde tümüyle tasfiye etmiştir. Halbuki Erdoğan'ın popülaritesinin bu hızla yükselmesi, AK Partinin daha ilk yılında iktidara gelmesi, İslamcı köklerden gelen bir siyasi ekibin AB'yi bu kadar ciddiye alması, ev ödevlerine sıkı çalışması ve Türkiye'yi AB'ye bu kadar yaklaştırması 28 Şubat ekibinin asla arzuladığı, niyetlendiği bir sonuç değildir (Acar, 2012).

28 Şubat süreci demokrasi tarihimizdeki en büyük zihniyet dönüşümünü gerçekleştirmiş, en derin hizipleşmeleri yaratmıştır. 28 Şubat, toplumun kutuplara ayrılıp bir iç savaş haline büründürölmek istendiğı tarihtir. 28 Şubat'ın mağdurları, önüne engeller konulanlar mağduriyetlerini çok iyi kullanmış, halkta "birikmiş duygusallığa ve akabinde doğan intikam alma arzusuna" talip olmuştur. Bu mağduriyetler en azından kapatılan partinin siyasileri olarak rövanşını alarak bir nebze giderilmiştir ancak gerçekten mağdur olan kesimlerin mağduriyetlerinin giderildiğı söylenemez. Bu tarihin ardından 90lı yıllardan beri zaten var olan ve gücü artırılmak istenilen Anadolu sermayesi ve bununla birlikte orta kesim var oluşlarını daha net ilan ettiler. Bu ilan ile de mağdur edilen kesimler aslında birer kazanan olarak çıktı ve siyasal-toplumsal-ekonomik her alanı şekillendirmeye başladılar. 28 Şubat süreciyle birlikte de Müslöman kesimde, günümüzde daha net görebildiğimiz bir deforme olma süreci başlamıştır. Özellikle darbeyi haklılaştırmak için planlanan ve oynanan Fadime Şahin ve Müslüm Gündüz senaryosu bu durum üzerinde çok etkili olmuştur. Gazetecilerin de hazır bulunduğı İstanbul'da bir eve baskın yapılır. Aczmendilerin lideri Müslüm Gündüz ile Fadime Şahin temsil ettikleri değerlere zıt Şekilde göröntölenir (Tüylü; 2012; 89-90). Bu medya baskını televizyonlarda tarikatların kadınlar için kurdukları "cinsel tuzaklar" diye sunulur. Fadime Şahin televizyon programlarına çıkar, tarikat lideri tarafından nasıl kandırıldığını anlatır. Daha sonra buna Ali Kalkancı-Emire Kalkancı hadisesi eklenir. Daha sonraki yıllarda bu iki olayın da "senaryo" olduğı, Refah'a karşı kamuoyu oluşturmak, hükömete karşı kamuoyunu kışkırtmak ve 28 Şubat sürecini hızlandırmak amacıyla tezgahlandığı, bir ucunun Genelkurmay andıçlarına, bir ucunun JİTEM'e kadar uzandığı ortaya çıkacaktı (Cemal, 2010: 227-228). 28 Şubat sürecinde oynanan bu senaryo toplum üzerinde yapılmak istenen etkiyi yapmıştır. Artık bütün başörtölölere "Fadime Şahin" gözüyle bakılması, bütün başörtölölü kadınların "Fadime Şahinleştirilmesi" 28 Şubat'ın halk üzerinde yapmak istediğı kutuplaştırmayı perçinlemiştir. 90'lı yıllarla birlikte İslami kesimde yaşanan "liberalleşme" eğiliminde Özal kadar Türkiye yeni solunun da önemli bir etkisi oldu (Tüylü, 2012; 90-91). Radikalleşirken Türkiye Leninist solundan geniş ölçöde Çakır'ın ifadesiyle "kopya çekmiş" olan İslamcılar,

radikal dalganın dinmesiyle birlikte, 80’li yıllarda sol aydınlar tarafından gündeme getirilen “sivil toplum, konsensüs, bir arada yaşama, çoğulculuk” gibi kavramları açıkça savunur oldular (Çakır, 1994: 115). İslami kesimin her alanda güçlenmeye başlaması, sisteme hâkimiyet kurmuş kitlelerin bulundukları konumları bu kişilerle paylaşmak zorunda kalması elbette bu kitlelerin büyük tepkisini çekmeye başlamıştır. Yıllardır hâkim oldukları karar mercilerinde kararlarının tam aksi yönünde seyreden kararlar alınmak istenmiştir. Bu da açıkça bir saldırganlığa, tahammülsüzlüğe dönüşmüştür. Bu durumun en güzel örneklerinden birisini Fazilet Partisinden milletvekilliğini kazanan ve başörtüsüyle meclise giden Merve Kavakçı hadisesinde görmekteyiz. Burada en önemli nokta, halkın oylarıyla gelen “seçilmişin halkın temsili olduğu ifade edilen kişiyi meclisten alkışlarla kovulmuş olması, bunun rejime karşı yapılan bir tehdit olarak algılanması ve hemen akabinde bu tepkiyi verenlerin vatani, milleti kurtarmışçasına takdirlerle karşılanması dikkat çekmektedir (Tüylü, 2012; 91). Olayın baş aktörlerinden Merve Kavakçı İslam yaşananları şu şekilde açıklamaktadır: Türkiye’de Batılılaşma, modernizasyon projesi üzerinden yürütüldü. Bu projenin bir sosyal mühendislik boyutu var. Toplumun dönüştürülmesi gerektiğine inanan kurucu elitin görüşüne binaen, toplumu bu sosyal mühendislik projesinin gereği olarak önce dış görünüşte şekillendirmek, sonra da uzun süreye yayılabilecek bir iç dönüşüm sağlayarak yeni bir ulus devlet milli kimliği anlayışı üzerinden yeni bir kimlik oluşturmak hedeflendi. Kamusal alanın seçkinler tarafından tarif edilmesi ve çizilen çerçevenin dışında kalanların anti-laik ilan edilip cezalandırılması, dinini yaşamak isteyen insanların merkeze girişinin engellenmesi ve periferiye hapsedilmesi bu çabanın bize yansıyan bazı sonuçlarıdır. Bu çizilen çerçeve içerisinde başörtüsü kamusal alanda var olamaz. Merkezde temsil edilemez, periferiye itilir. Bunun içindir ki tarladaki başörtülü kadına, kasabada yaşayan ev hanımı başörtülüye müdahale edilmez. Ne zaman ki bu kadın, merkeze iner, üniversitede eğitim almak ister, milletvekili seçilir ve halkı temsil etmek ister, o zaman kıyamet kopar. Çünkü çizilen kamusal alanın bünyesi başörtüsünü ancak kenar-civar bölgelerde kaldırabilir. Ecevit’in TBMM’yi kastederek ‘*burası devlete meydan okuma yeri değildir*’ sözleri ise rejim tarafından üretilen devlet ile millet arasındaki hiyerarşik konumlandırmaya atıftır. Bu devlet-millet ikileminde devletten yana tavır almak, devleti öncelemek anlamına gelir (İslam, 2012: 378). 28 Şubat süreci önündeki 10 yıllık belki daha fazla ki sürece etki etmiştir halen de etmeye devam etmektedir. 28 Şubat süreci kan ve şiddet olaylarının yaşanmadığı ama halk üzerinde en fazla tesiri olan süreçtir. 28 Şubat süreci zihinlerde oluşan ve kolay kolay birbirine yaklaştırılmayacak ayrımın en uç noktalarda yaşandığı süreçtir. 28 Şubat parti başkanlarının sadece başkan olmakla yetindiği kitleleri peşinden sürükleyen liderlerin oluşmadığı bir süreçtir. 28 Şubat sürecinde dışarıdan alınıp giydirilmeye çalışılan bir ideolojinin ya da inancın savaşı verilmemiştir. Bilakis bu süreçte toplum kendi değerleriyle çatışmaya sürüklenmiştir. 28

Şubat süreci planlanandan tam aksi yönde gerçekleşmiş, halkın belli bir kesiminin “sivil uyanışını” gerçekleştirmiş olduğu bir süreçtir. 28 Şubat süreci halkın içinde bulunduğu kaotik ortama, şiir okuduğu için hapse mahkûm edilen bir siyasinin başbakanlığa yükseltildiği ve etrafında örgütlendiği bir devrin en net cevabı olmuştur (Tüylü, 2012; 93-94). Tüm bunların yanı sıra 28 Şubat sürecinin toplumda ekonomiye de büyük etkileri olmuştur. 28 Şubat Sürecinin önemli bir iktisadi maliyeti, ülkeyi adım adım Cumhuriyet tarihinin en büyük krizine götüren yolların taşlarının döşendiği bir süreç olmasıdır. 2000 Kasım ayında ön sinyalleri alınan ve 2001 Şubatında 28 Şubat Sürecinin 4. yıldönümünde patlak veren ekonomik kriz gerçekten de tarihimizin en büyük ekonomik krizi olmuştur. Bunun yanında 28 Şubat Faiz oranlarının yükselmesine neden olmuştur. Faiz oranları ulusal parada beklenen değer değişimi, piyasalardaki para durumu ve kamu borçlanma gereğinin büyüklüğünün yanında belirsizlik, güvensizlik ya da gerginlik ortamı ve dış piyasalardaki gelişmelerin etkisiyle şekillenmektedir. Bu bağlamda 28 Şubat sonrasında kamu borçlanma gereğinin şiddetinde artış ile birlikte piyasadaki belirsizlik ve güvensizlik ortamından dolayı da faiz oranlarında yükseliş meydana gelmiştir (meclis araştırma raporu: 1278). Nitekim 28 Şubat süreci aynı zamanda bir banka soyma ve yağmalama sürecidir denilebilir. O dönemde özelleştirme adı altında ahabap-çavuş ilişkileriyle birçok kamu bankası ahabap ve tanıdıklara hediye edilmiş, ihalelere fesat karıştırılmış, birileri devlet eliyle zengin edilmiştir. Görüldüğü üzere 28 Şubat ve sonrasında yaşanan süreç ekonomiyi ve bankacılık sektörünü derinden etkilemiş ve ülkenin milyarlarca dolar zarara uğramasına neden olmuştur. 28 Şubat süreci her ne kadar siyasete müdahale şeklinde algılsa da Türkiye'nin siyasi istikrarında yaşanmış olan bu tahribat, siyasi düzenin bozulmasına ve suni bir iktidar yapısı oluşturulmasına neden olmuştur. Bu durum bankacılık sisteminde çok büyük bir krize neden olmuş ve devlet bütçesinin çok büyük zararlara uğratılmasına zemin hazırlamıştır (Atıcı, 2014; 118). Tüm bunların genel bir değerlendirilmesi yapılacak olursa her ne kadar 28 Şubat süreci halka bir şiddet işkence yaşatmamış olsa da topluma hasarları büyük izler bırakmıştır. Gel gelelim ki, başörtü sorunu gündemlerden hiç düşmemişti, birçok kız öğrenci bu yönden mağduriyet yaşamıştı. Ve eğitime devam edemeyen kız çocukları olmuştu. Kamusal alan harici okullarda da bu problem çok sert şekilde kendini göstermişti. Aslında İslâm'a yönelik bu saldırıların olması farkında olmasalar da toplumda büyük yankılar uyandırmıştı. Laikçilerin, cumhuriyetçilerin İslâm'a karşı bu şekilde sert tavır benimsemeleri toplumda sağ-sol ayrışmasına neden oldu ve insanlar bir ayrımcılığa sürüklendi. Tabi bu sorun yıllarca etkisini gösterse de daha sonra ki süreçte şimdiki Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip ERDOĞAN tarafından İktidara gelmesiyle birlikte zaman içerisinde başörtüsü sorunu çözüme kavuştu. Ve toplumda oluşan kaoslar ekonomik sorunlar zamanla etkisini azaltmaya başladı. Yani kısacası Türkiye azda olsa refaha kavuştu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNE GİDEN YOL

Türkiye bir taraftan terörle mücadele ederken, diğer taraftan bütün terör örgütlerinin ortağı durumunda olan Fetullahcı Terör Örgütü'nün yaptığı darbe girişimi halk tarafından püskürtüldü. Bunu 15 Temmuz akşamı Recep Tayip Erdoğan'ın çağrısına uyan milletimiz yaptı. Bu millet alnı öpülesi millettir. Mehmet Akif Ersoy diyor ya, '*Yürüyeceksin, millet yürüyecek arkandan*' diye; işte Recep Tayip Erdoğan'da tıpkı bu söz gibi yürüdü ve halkı arkasına alarak darbe girişimini püskürttü. Halkın hepsi bir anda meydanlara, hava limanlarına koştu. Ama bu darbenin çok önemli bir farkı vardı; Milletimiz F-16'lardan F-4'lerden kaçmadı, helikopterlerin insafsızca attığı mermilere karşı insanlar kendini siper etti. Mehmet Akif'in '*Siper et gövdeni dursun bu hayasızca akın*' dediği gibi halkımız kendini siper etti ve bu hayasızca olan darbeyi püskürttü. Çünkü Türkiye'nin istikbalinin de İstiklalinin de sigortası imanıydı ve bunu başardı. Bu 15 Temmuz sürecine değinmeden önce 15 Temmuz'un kökenine inmek doğru olacaktır. 15 Temmuz darbe girişiminin köklerine öncelikle 2007 seçimleri, 2011 seçimleri ve ayrışması, 2013 eşiğiyle ulaşabiliriz. Recep Tayip Erdoğan, FETÖ olmak üzere tarikat ve cemaatlerin çok büyük bir kesimin ittifakla desteklemesi sonucu büyük bir başarı elde etmiştir. 2011 yılındaki yine büyük bir zafer ile beraber, FETÖ ile Arap Baharı aynı anda atağa geçti. Bu süreçte PKK'nın mücadelelerine karşı koyulurken, çok ciddi çatışmalar sonucu iktidar çözüm sürecine sürüklendi. Güçlenen FETÖ kendi gündemini oluştururken AK Parti ve İslamcılar '*vesayeti*' ortadan kaldırmanın, çözüm sürecini başarı gibi göstermenin, APO'ya övgüler düzmenin yarışındaydı. Diğer bir başarı çözüm süreciydi. Aylarca bölgeden şehit haberleri gelmedi, aylarca askerimiz polisimiz operasyona çıkmadı, '*Analar ağlamadı*' ama bu esnada PKK tüm bölgede, kendi karakollarını, kedi kontrol mekanizmalarını, mahkemelerini, adaletini, vergisini hatta devlet dairelerini oluşturdu. Yani kısaca kendi hakimiyetini oluşturduğu bir alan yarattı kendisine. Nitekim çözüm süreci PKK'nın güçlenmesine, Kobani'den öğrenilen şehir çatışmaları için mühimmat yığmaya, HDP'yi zıplatacak siyasi atak için seçmen kontrolüne dönüştü. Habur buluşması gibi siyasi felaketler, bölge hakkında gücün ve kontrolün PKK'ya geçtiği kanısını güçlendirdi. Sonrasında 2015 seçimleriyle birlikte hendek-şehir savaşlarıyla çözüm süreci büyük bir fecaate dönüştü (Yıldırım, 2016; 47-48).

2013 eşiği bu büyük hadiselerin birleşerek Türkiye'yi kargaşaya, kaosa yeni tip darbe girişimlerine götürdüğü bir yıl oldu. Öncelikle belirtmek gerekir ki, 7 Haziran seçimlerinden 15 Temmuz darbe girişimine kadar geçen bu kısa sürede Türkiye, iki seçim, birkaç hükümet, bir başbakan değişikliği, bir darbe, şehir-hendek savaşları, İstanbul-Ankara ağırlıklı canlı bomba, bombalı araç patlamaları yaşadı. Bunların hepsi yeni savaşların bir sonucu

olarak yaşandı. Yeni savaşların, dünya sisteminin merkezinden uzak çatışmalar, terör örgütü merkezli savaşlar, çatışmanın ve istikrarsızlığın sürekliliği; halkı, şehir merkezlerini, Metropollerini korkutmaya, havaya uçurmaya dayalı stratejisi, IŞİD, PKK, DHKP-C eliyle yerine getirildi. 2013 yılı bu bakımdan bir kırılma oldu. Bu tarihte Türkiye'yi 15 Temmuz'a getirecek, bugün Membiç'in alınmasıyla Kürt koridorunu ve doğal olarak Kürt devletini oluşturacak sürecinde başlangıcı oldu. 2013 yılındaki sol-liberallerle milliyetçi muhafazakâr İslamcılarının da kendi içinde ayrışmasına neden oldu. Zaten gezi olayları ile başlayıp 17-25 Aralık ile devam eden siyasi çatışmanın dersaneler vasıtasıyla tabana inmesi FETÖ mensuplarının özerk alanlarını ilan etmesine ve toplumdan kendilerini yalıtmasına neden olmuştu. 17-25 Aralık'a giden aşamada bile HSYK üzerinden yaşanan çatışma, Türkiye'de cemaat ve tarikatların dini alandaki yarışlarını seküler-kamusal 'Kemalist kamuda' çok daha fazla yürüttüklerini gösterdi. FETÖ'nün ezici üstünlüğü Alevi, Kemalist, AK Partili, Milliyetçi tarikat ya da cemaat gruplarının ultra modern birlikleriyle kırılmaya çalışıldı (Yıldırım, 2016; 48-48). 15 Temmuz darbe girişimine giden yolda devlet içindeki ahengin bozulmasının büyük rolü vardır. Bu elbette devlete sızan FETÖ'nün rolü kadar; Suriye, Kürt koridoru, PKK'nın özerklik talebi ile bağlantılı eğilimlerinde rolü büyüktür. 15 Temmuz girişiminden sonra Kürt koridoru ile ilgili gelişmelerin hızlanması, Membiç'in alındıktan sonra geri kalan yerlere yönelik başlatılan operasyonlar Irak'la da bütünleşecek bir devlete doğru gidişatta hızlı ve acele davranıldığını gösteriyor. 15 Temmuz darbe girişimi bu bakımdan içeri kadar dışarıya yönelik, dünya sisteminin Ortadoğu'daki düzen ya da düzensizliğinde önemli bir atlama taşı olarak gelişti. Öyle ki 15 Temmuz girişiminin sadece siyasi manada değil toplumsal dizayn açısından da kullanışlı dinamikleri tetiklemek ya da yeniden imal etmek için kullanıldığı da aşikâr. Bu açıdan 15 Temmuz dış politika, iç siyaset kadar sosyolojinin yönlendirilmesine, farklı kesimlerin domine edilmesine yönelik çatışmayı yücelten ve fakat buna karşın çatışmayı, mutlak şiddet, mutlak itaat ve teslimiyet ölçüsünde düzenleyen bir yönelim de barındırır. Gezi olayları bunun bir öncülü, pratiği doğrusu simülasyonu gibiydi. Gezi'de ki Alevi unsur, kendini dışlanmış gören sol, marjinal, seküler bloklar; kamusal alandaki, devletteki, bürokrasideki hatta ekonomideki sıkışmışlıklarını gidermek için Erdoğan düşmanlığını namus meselesine dönüştürdü. Erdoğan gittiğinde bütün dertler sona erecekti; AK Parti'nin devam edip Erdoğan'ın gittiği bir formül, laik ve seküler cenahın istediği bir durumdu (Yıldırım, 2016; 50). Fetullahçı Terör Örgütü/ Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) yaklaşık 50 yıllık bir süreç içerisinde farklı aşamalardan geçerek günümüzdeki örgütlü yapısına kavuşmuştur. Bu süre zarfında çeşitli dini söylemleri kullanarak gizli hedefler içinde devletin tüm kurumlarına adeta sızmıştır. Amaçlarını gerçekleştirmek için en çok önemseydiği kurumlardan birinin, silahlı gücü elinde bulunduran TSK olduğu gelinen süreçte daha net ortaya çıktı. 'Dini cemaat' görüntüsüyle sahneye çıkan iddialarının

propagasasını bu temelde yapan Fetullah Gülen'in önderliğindeki bu oluşum, önce 'hizmet' adıyla bir büyüme ve başkalaşma süreci yaşadı; daha sonra yargı, emniyet ve TSK'daki üyeleri üzerinden siyaset sahnesindeki yerini alarak siyaset sosyolojisi açısından yeni bir konumla tanımlanmaya çalışıldı. Fetullahçılar, Ergenekon Davası'yla başlayan davalar sürecinde kamuoyunda askeri vesayetle mücadele eden demokratik bir güç olarak görüldü. Daha sonra yapının yargı ayağındaki bir savcı üzerinden 7 Şubat 2012'de MİT müsteşarını ifadeye çağırmasıyla birlikte daha önce bazı gerginlikler yaşadığı iktidardaki Ak Parti ile karşı karşıya geldiğinde ise toplumun bazı kesimleri tarafından otoriter ve yarı militer bir yapı olarak görülmeye başlandı. Ak Parti ile karşı karşıya gelmesiyle birlikte FETÖ ile ilgili olarak toplumda otoriter bir yapı olduğu yönündeki algı güçlenmeye başladı. Özellikle 17-25 Aralık sürecinden sonra Ak Parti hükümetinin FETÖ'ye karşı yürüttüğü politikalar, her türlü müdahaleye açık duruma gelen Fetullahçıları adeta köşeye sıkıştırdı, aynı zamanda da öfkeliendirdi. Kızgınlıkla hareket eden örgütün bir çıkış arayışında olduğu biliniyordu, fakat ne zaman nasıl bir şey yapacağı da çok fazla tahmin edilemiyordu. Mit müsteşarı Hakan Fidan'ı gözaltına alamayan, 17-25 Aralık kalkışmasında başarısız olan, Devlet ve hükümetle köprüleri tamamen atan Fetullahçı yapı, Milli Güvenlik Kurulu'nda "legal görünümlü illegal örgüt" tespitiyle illegal-terörist örgüt olarak nitelendirildi. FETÖ/PYD olarak isimlendirilmesiyle birlikte daha önceki kalkışmalarının sonuç vermemesiyle yaşadığı yenilmişlik psikolojisinin yarattığı travmaya, terörist damgası da eklenmiş oldu. Bütün bu gelişmeler FETÖ'nün stratejisini değiştirmek zorunda bıraktı ve 15 Temmuz 2016 gecesindeki cinnet ve intihar hali olan haince planlanmış 15 Temmuz darbe girişimi gerçekleşti (Karakaş, 2016; 80-81).

3.1. 15 Temmuz Darbe Girişiminin Oluşum Süreci ve Gelişimi

Söze nereden başlamak gerektiğini bilemezken, en başında bu haince gerçekleştirilmeye çalışan 15 Temmuz Darbe girişiminde halkın nasıl cesur hareket ettiğini Mehmet Akif'in şu sözlerinde anımsıyorum; *"Korkma! Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz. Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz; Düşer mi tek taşı sandın harim-i namusun, Meğerki harbe giden son nefer şehit olsun. Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa, Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa, Bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar Taşıp da kaplasa afaki bir kızıl sarsar, Değil mi cephemizin sinesinde iman bir; Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir; Değil mi ortada bir sine çarpıyor, yılmaz, Cihan yıkılsa emin ol bu cephe sarsılmaz!"* gerçekten de milletimiz bu haince olgu sinsilesin de cesur ve tek bir yürek şeklinde hareket ederek, Cihan sarsılsa bile, Türkiye'nin asla sarsılamayacağını bir kez daha gösterdi. Şimdi yaşanan o geceye ayrıntılarıyla değinmek gerekirse çok zor bir geceyi sabaha kavuşturana kadar Türkiye'nin toprakları şafağın doğan kızıllığı gibi kana bulanmıştı. TSK

içerisinde yapılanmış olan Fetullahçılar, 15 Temmuz Cuma gecesi saat 22:00 sularında harekete geçerek bir darbe teşebbüsünde bulundu (Karakaş, 2016; 81). Her şey saat 22:00 vakitlerinde askerlerin İstanbul boğazını tanklarla kapatmasıyla başladı. İlk dakikalarda güvenlik önlemi zannedilirken insanların kafasında ‘ne bu şimdi’ gibi bir soru belirmişti. Henüz hükümetten de bir açıklama yapılmamıştı. Daha sonra başbakanın yapmış olduğu açıklamayla bir darbe girişimi olduğu anlaşıldı. Şimdi dakika dakika o geceyi anlatmak en doğrusu olacaktır. Saat 23:30’da Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar’ın, darbe girişiminde bulunan bir grup asker tarafından rehin alındığı bildirildi. Saat 00:00’da Güvenlik Kaynaklarınca, ‘‘Askeri kalkışma, ordu içerisindeki Fetullahçı Terör Örgütü/ Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) mensubu bir grup subay tarafından yapılmaya çalışılmaktadır.’’ açıklaması yapılmıştır. 00:01’de Marmaris’te bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Atatürk Havalimanı’na doğru harekete geçti. 00:09’da Ankara Yenimahalle’de bulunan Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) kampüsüne askeri helikopterlerce ateş açılması üzerine MİT’in çevre güvenliğini sağlayan unsurlarca saldırıya karşılık verildi. 00:013’de Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde kendilerini Yurtta Sulh Konseyi olarak tanımlayan kalkışmacı askerler TRT’yi işgal ederek silah zoruyla spiker Tijen Karas’a darbe bildirisini okuttu. Okutulan darbe bildirisi ise şöyleydi;

‘‘ Türkiye Cumhuriyetinin değerli vatandaşları; Sistematik bir şekilde sürdürülen anayasa ve kanun ihlalleri, devletin temel nitelikleri ve hayati kurumlarının varlığı açısından önemli bir tehdit haline gelmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri de dahil olmak üzere devletin tüm kurumları ideolojik sahter ile dizayn edilmeye başlanmış ve dolayısıyla görevlerini yapamaz hale getirmiştir.

Gaflet, dalalet ve hatta hiyanet içerisinde olan cumhurbaşkanı ve hükümet yetkilileri tarafından, temel hak ve hürriyetler zedelenmiş, kuvvetler ayrılığına dayalı laik ve demokratik hukuk düzeni fiilen ortadan kaldırılmıştır.

Devletimiz uluslararası ortamda hak ettiği itibarını yitirmiş ve evrensel temel insan haklarının göz ardı edildiği korkuya dayalı, otokrasi ile yönetilen bir ülke haline getirilmiştir.

Siyasi iradenin aldığı hatalı kararlarla mücadeleden geri durduğu terör türmanarak birçok masum vatandaşımızın ve teröristle mücadele eden güvenlik görevlilerimizin hayatına mal olmuştur.

Bürokrasi içerisinde ki yolsuzluk ve hırsızlık ciddi boyutlara ulaşmış, ülke sattında bununla mücadele edecek hukuk sistemi işlemez hale getirilmiştir.

Bu ahval ve şerait altında yüce Atatürk’ün önderliğinde milletimizin olağan üstü fedakarlıklarla kurduğu ve bugünlere getirdiği cumhuriyetimizin koruyucusu olan Türk Silahlı Kuvvetleri ‘Yurtta Sulh Cihada Sulh’ ilkesinden

hareketle;

Vatanın bölünmez bütünlüğünü milletin ve devletin bekasını devam ettirmek, Cumhuriyetimizin kazanımlarının karşı karşıya kaldığı tehlikeleri bertaraf etmek hukuk devleti önünde ki fiili engelleri ortadan kaldırmak,

Milli güvenlik tehdidi haline gelmiş olan yolsuzluğu engellemek, Terörizm ve terörün her türlüüyle etkin mücadele yolunu açmak,

Temel evrensel insan haklarını mezhep ve etnisite ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşlarımız için geçerli kılmak,

Laik, demokratik ve sosyal, hukuk devleti ilkesi üzerine oturan anayasal düzeni yeniden tesis etmek,

Devletimizin ve milletimizin kaybedilen uluslararası itibarını yeniden kazanmak,

Uluslararası ortamda barış istikrar ve huzurun temini için daha güçlü bir ilişki ve iş birliği tesis etmek maksadıyla yönetime el koymuştur.

Devletin yönetimi teşkil edilen Yurtta Sulh Konseyi tarafından deruhte edilecektir. Yurtta Sulh Konseyi Birleşmiş Milletler Nato ve diğer tüm uluslararası kuruluşlarla oluşturulmuş yükümlülükleri yerine getirecek her türlü tedbiri almıştır.

Meşruiyetini kaybetmiş siyasi iktidara görevden el çektirilmiştir. Vatana ihanet içerisinde bulunan tüm kişi ve kuruluşların en kısa zamanda ulusumuz adına hakkaniyet ve adaletle karar vermeye yetkili mahkemeler önünde hesap vermesi temin edilecektir.

Tüm yurtta sıkıyönetim ilan edilmiştir. İkinci bir duyuruya kadar sokağa çıkma yasağı uygulanacaktır. Vatandaşlarımızın kendi güvenlikleri için bu yasağa hassasiyetle uymaları önem arz etmektedir. Hava alanları sınır kapıları ve limanlardan yurt dışına çıkışlara yönelik ilave tedbirler getirilmiştir.

Devlet düzeninin en kısa zamanda tesis ve idamesi için her türlü tedbir alınmış ve uygulanmaktadır. Hiçbir vatandaşımızın zarar görmesine müsaade edilmeyecek. Kamu düzeninin bozulmasına fırsat verilmeyecektir.

Hiçbir ayırım yapılmaksızın tüm vatandaşlarımızın ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı, evrensel temel hak ve hürriyeti Yurtta Sulh Konseyi'nin teminatı altındadır. Yurtta Sulh Konseyi, Üniter devlet yapısı içinde dil, din ve etnik köken ayrımı yapmaksızın toplumun tüm kesimlerini kapsayacak bir anayasa hazırlanmasını en kısa zamanda sağlayacaktır. Çağdaş, demokratik, sosyal, laik, hukuk ilkelerine dayalı anayasal düzeni tesis edilene kadar Yurtta Sulh Konseyi ulusumuz adına her türlü tedbiri alacaktır.

Tüm vatandaşlarımıza saygı ile duyurulur.

Yurtta Sulh Konseyi” (Zengin, 2016; 1).

Cumhurbaşkanlığı kaynaklarınca açıklamanın TSK tarafından yapılmadığına dikkat çekilerek “Korsan bildiridir. Gerekli özenin

gösterilmesini rica ederiz” denildi. Korsan bildirinin TRT’de okutulmasından bir süre sonra TÜRKSAT TRT’nin yayını kestti. Bu açıklamaların ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan saat 00:26’da CNN Türk televizyonuna bağlanarak, askeri kalkışmaya tepki gösterdi ve halkı meydanlara davet etti. Keza bu telefon olayı sahnesinde halkla ancak irtibat kurulabildi, bu açıdan bu telefon bağlantısının önemi çok büyüktür. Canlı bağlantıda Erdoğan, “ Milli iradeye yönelik bu ayaklanma hareketine karşı tabii ki hukuk, yasalarımız, anayasamız neyi gerektiriyorsa bunun bir defa cevabını bu yapı ister Silahlı Kuvvetler içinde olsun, bir grup azınlıkta olsa ister başka kurumlarımızın içerisinde olsun, gereken cevabı alacaklardır.” dedi. 00:30’da Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın çağrısı ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın talimatı üzerine 81 ilde okunan birlik selaları ile Türkiye genelinde vatandaşlar sokağa çıkarak darbe girişiminde bulunanlara tepki göstermeye başladı. 00:35’de darbe girişimiyle ilgili ilk soruşturma İstanbul’da başlatıldı. Küçükçekmece Başsavcısı Ali Doğan, darbe girişimini yapan askerlerle ilgili soruşturma başlatıldığını ve askerlerin görüldükleri yerde tutuklanacaklarını bildirdi. Saat 00:57’de saldırgan darbeciler, TRT yayınlarını kesen TÜRKSAT’ın Gölbaşı’ndaki tesislerine askeri helikopterlerle saldırdı. 01:01’de Ankara Emniyet Müdürlüğü savaş uçağı ve helikopterlerin saldırısına uğradı. Milli Savunma Bakanı Fikri Işık, “Bu, TSK içinde bir cuntanın kalkışma girişimidir.” dedi. 01:30’da Çankaya Köşk’üne ateş eden 5 zırhlı araca güvenlik görevlileri silahla karşılık verdi. Halkında desteğı ile darbeciler püskürtüldü. TBMM Başkanı İsmail Kahraman da Başbakanlık Koordinasyon Merkezine geldi ve TBMM’nin açık tutulması kararı alındı. 01:39’da TBMM Genel Kurul salonu açıldı. TBMM Başkanı İsmail Kahraman ve milletvekilleri Genel Kurul Salonu’nda yerini aldı. 02:00’da darbe girişiminin ardından bazı askerler gözaltına alınmaya başlandı. 02:30’da darbeci askerler Gölbaşı Özel Harekat Daire Başkanlığı’nı havadan hedef aldı. Hava saldırısı sonucu 17 polis şehit oldu. Türk Hava Kuvvetlerine ait F-16 uçağı, darbe girişiminde bulunanların elindeki Sikorsky helikopteri düşürüldü. 02:35’de TRT’yi ele geçirmeye kalkışan 1’i rütbeli 5 asker, vatandaşlar ve polis tarafından etkisiz hale getirildi. Cumhurbaşkanlığı Külliyesine girmeye çalışan bölücü terör örgütü FETÖ mensubu 3’ü rütbeli 13 asker gözaltına alındı. 02:42’de TBMM’ye atılan bomba nedeniyle bazı polis memurlarıyla Meclis görevlileri yaralandı, kulis camları kırıldı. 02:49’da Meclise yeni bir bomba atıldı. TBMM Başkanı İsmail Kahraman ve Genel Meclis Kurulundaki milletvekilleri Meclis sığınağına indi. 02:55’de yeniden NTV televizyon yayınına bağlanan Başbakan Binali Yıldırım, “Havadaki jetlerle kurumlarımıza mermi, bomba yağdıranlar adeta bu terör örgütünün elemanı gibidir, devamı gibidir. Asla ve asla böyle bir iş, şanlı Silahlı Kuvvetler bayrağı altında görev yapan hiçbir subayımıza, hiçbir askerimize yakıştırılacak bir iş değildir.” dedi. 03:00’da TRT yeniden normal yayınına döndü. TRT Genel Müdürlüğü binasını ele geçirmeye çalışan askerler gözaltına alındı. 03:10’da Başbakan Yıldırım, Ankara semalarında,

MİT, Meclis, Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık gibi kritik bölgeler üzerinde uçuş yapan her türlü askeri helikopter ve uçağın füzeyle indirileceğini açıkladı. 03:15’de Genelkurmay Başkanlığı’ndan yeniden çatışma sesleri gelmeye başladı. 03:20’de Cumhurbaşkanı Erdoğan, İstanbul’a geldi. 04:00’da Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, darbe girişiminde bulunan Terör örgütü FETÖ/PDY irtibatlı yargı görevlileri ve sözde ‘‘Yurtta Sulh Komitesi’’ mensubu general, amiral, subay, astsubay, er ve erbaşlar hakkında gözaltı kararı verdi. 04:42’de Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, Marmaris’te konakladığı ve gece yarısı ayrıldığı otele helikopterlerden ateş açıldı. Helikopterlerden inen yüzleri maskeli ve ağır silahlar taşıyan askerler oteli abluka altına aldı. Çıkan çatışmada 5 polis yaralandı. Nitekim burada şunu da belirtmek gerekir ki, Erdoğan bu otelde ki saldırıdan 15 dakikalık bir farkla kurtulmuştur. 05:20’de Başbakan Yıldırım, resmi twitter hesabından darbe girişimi içerisinde yer alan bir generalin öldürüldüğü bilgisinin geldiğini ve aralarında albayların da bulunduğu 130 askerin gözaltına alındığını bildirdi. 06:00’da Gölbaşı Başsavcılığınca, darbe girişimiyle ilgili soruşturma başlatıldığı, Gölbaşı’nda ki Özel Harekat Merkezinde 42 kişinin hayatını kaybettiği, bölgede olayların kontrol altına alındığı bildirildi. 06:30’da güvenlik çemberine alınan Çankaya Köşkü e Başbakanlık Resmi Konutuna çıkan tüm yollar kapatıldı. Darbe girişiminde bulunan FETÖ mensuplarınca kullanılan TÜRKSAT’ı bombalayan askeri helikopter Gölbaşı’nda düşürüldü. Aynı saatlerde darbe girişiminde İstanbul Boğaziçi Köprüsünü kontrol eden askerler teslim oldu. 06:43’de FETÖ mensuplarınca, Cumhurbaşkanlığı Külliyesinin yakınlarına 2 bomba atıldı. Bombalar, Millet Camisinin önüne park edilmiş araçlardan birisinin üzerine düştü. 06:52’de Başbakan Yıldırım, Genelkurmay Başkanlığı’na vekaleten 1. Ordu Komutanı Orgeneral Ümit Dündar’ın atandığını bildirdi. 07:00’da Cumhurbaşkanlığı Külliyesi yakınındaki Jandarma Genel Komutanlığı’nın bulunduğu kavşağa askeri uçaktan bomba atıldı. 07:10’da İçişleri Bakanlığından edinilen bilgiye göre, FETÖ mensubu 336 kişi gözaltına alındı. 07:41’de Genelkurmay Başkanlığından dışarıya çıkarılan tanktan, barikat amacıyla kurulan kamyonların olduğu bölgeye ateş açıldı. 08:32’de Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar Çankaya Köşkü’ne geldi. 08:36’da Jandarma Genel Komutanlığı, emniyet özel harekat polislerince ele geçirildi. Karargahtaki Fetullahçı Terör Örgütü’ne mensup askerler etkisiz hale getirildi. Bu süre zarfına kadar 171 sivil, 63 polis, 4 asker olmak üzere toplam 238 şehit verdik. Kısacası en zalim ve hain gecelerden birini yaşamış bulunduk. 15 Temmuz gecesini 16 Temmuz sabahına bağlayan süreçte neler yaşandığını dakika dakika anlatmış bulundum. Türkiye sabaha zor ulaşan kanlı bir gece yaşamıştı. Ama ne mutlu ki darbeciler emellerine ulaşamadı ve darbe girişimi etkisiz hale getirildi (Anadolu Ajansı, 2016).

15 Temmuz Darbe Girişiminin Oluşmasında Etkili Olan FETÖ Örgütü

ve Destek Grupları

Anket firmalarının verilerine göre Türkiye halkının % 88.2'si darbenin arkasında FETÖ'nün olduğuna inanmaktadır. Apaçık bir gösterge olarak bu hain planın arkasında FETÖ vardır. Bu terör örgütü daha önceki olaylarda başarısızlıklarından dolayı yenilgi psikolojisinin dayatmış olduğu motivasyonla 15 Temmuz darbe girişimini gerçekleştirmek istediler. Darbe etkisiz hale getirildikten sonra aynı gün içerisinde HSYK, silahlı terör örgütü FETÖ üyesi hakim ve savcılar hakkında en ağır tedbiri almak üzere toplandı. Darbe girişimiyle ilgili başlatılan soruşturmalar kapsamında, Türkiye genelinde silahlı terör örgütü FETÖ üyesi bin 374 TSK personeli gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında 58. Topçu Tugay Komutanı Tuğgeneral Murat Aygün'ün de bulunduğu öğrenildi. Genelkurmay Başkanlığından çıkan 200'e yakın silahsız er ve erbaş polise teslim oldu. Eski Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Akın Öztürk ile Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı Muhabere ve Destek Eğitim Komutanı Korgeneral Metin İyidil hakkında, vatana ihanet suçundan işlem başlatıldı. Soruşturmalar kapsamında, Türkiye genelinde silahlı FETÖ üyesi bin 563 kişi gözaltına alındı. Genelkurmay başkanlığından çıkan 700'e yakın silahsız er ve erbaş polise teslim oldu. Bingöl 49. Komando Tugay Komutanı Tuğgeneral Yunus Kotaman ile Bolu 2. Komando Tugay Komutanı Tuğgeneral İsmail Güneşer gözaltına alındı. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bir süre kalıp ayrıldığı Marmaris'teki otele ağır silahlarla helikopterlerden ve karadan ateş açan askerler, darbe girişiminin başarısız olması sonucu bölgeden kaçtı. Genelkurmay başkanlığı içinde darbeye katılmadığı için elleri bağlı olarak odalar içinde kilitli tutulan subay ve astsubaylar, sabah saatlerinde tahliye edildi. Aralarında tankçı subay ve astsubaylarında bulunduğu bir grup rütbeli asker ve erbaşta teslim oldu. Akıncıdaki 4. Ana Jet Üs Komutanlığında üslenen FETÖ mensupları, darbe girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine üssü terk etmeye başladı. İçişleri Bakanı Efkân Ala, Sahil Güvenlik Komutanı Tümamiral Hüstem'i görevden aldı. Genelkurmay Başkanlığı Karargahında bulunan FETÖ terör örgütü mensubu askerler, teslim olmak için müzakere talebinde bulundu. Bunun yanı sıra FETÖ darbe girişimine katıldıktan sonra 8 asker Yunanistan'a kaçmıştır. Özel harekat polislerinin operasyon düzenlediği Jandarma Genel Komutanlığı binasında 200 kadar asker gözaltına alındı. Başbakan Yıldırım, kameraların karşısına geçerek 2 bin 839 çeşitli rütbede subay, askerin gözaltına alındığını belirtti. HSYK, 5 HSYK üyesinin üyeliğinin düşürülmesine karar verdi. HSYK 2. Dairesi, 541'i ilk derece idari yargıda, 2 bin 204'ü ilk derece adli yargıda olmak üzere toplam 2 bin 745 hakimi açığa aldı. Danıştay Başkanlığındaki FETÖ mensubu üyelerden 5'i Danıştay Genel Kurul Salonunda gözaltına alındı. FETÖ'nün darbe girişimiyle ilgili haklarında yakalama kararı bulunan 10 Danıştay üyesi gözaltına alındı. Darbe girişimi sırasında ve sonrasında gerçekleştirilen operasyonlarda 115'i general, bin 350'si subay, 4 bin 854'ü diğer askeri personel olmak üzere toplam 6 bin 319 askere gözaltı işlemi

uygulandı. Operasyonlar sonucu emniyetten aralarında rütbelilerin de bulunduğu 210 kişi gözaltına alındı. Ayrıca, bin 481 hakim ve savcının yanı sıra Ankara'da 39, İstanbul'da 3, diğer illerde 608 olmak üzere toplam 650 sivil gözaltı yapıldı. Gözaltına alınan şüphelilerden 990'ı tutuklandı. Bunlardan 34'ü polis, 17'si general, 65'i subay, 583'ü asker, 273'ü hakim ve savcı, 18'i sivillerden oluştu (Anadolu Ajansı,2016). Bunun yanı sıra darbeye kullanılan mühimmatlara değinecek olursak; 35 Askeri uçak, 74 Tank, 246 zırhlı araç, 3 askeri gemi, 3992 silah, 37 helikopter, 10.000'den fazla FETÖ mensubu askeri ve sivil insan darbe girişiminde rol oynamıştır. Darbeye katılan askerlerin darbenin arkasında FETÖ'nün olduğuna dair ifadeleri ve FETÖ bağlantıları olanlar FETÖ mensubu olduklarını itiraf ettiler. FETÖ soruşturması kapsamında aranan ve hakkında gözaltı kararı olan polislerin, darbe girişiminde rol aldığı ortaya çıkmıştır. Bu polislerin cep telefonundan gerçekleştirdikleri mesajlaşmalar, darbe girişimini FETÖ mensuplarının yaptığını gösteren somut örnekler arasında yer aldı (Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, 2016). Darbenin arkasında kendi içimizdeki terör örgütü mensubu hariç ABD'nin de elinin bulunduğunu söylemek çok yerli olacaktır. Şüphesiz Türkiye'nin önceki darbe süreçlerinde nasıl ABD'nin rolü varsa 15 Temmuz darbe girişiminde de kendini belli etmese bile desteklemiş olduğu aşikardır. 15 Temmuz sonrasında ABD ve AB'nin Türkiye'nin FETÖ ile mücadelesine karşı almış oldukları tutum ve tavırlardan da bunu görebiliriz. Darbeyi kınayan bir açıklama dahi yapmadılar. Gidişatı adeta mağlubiyet psikolojisiyle izlediler. Adeta darbe başarılı olmadığı için üzüntüye kapılan bir tablo sergilediler. Nitekim, Türkiye üzerinde emperyalist emelleri bulunan örgüt ve devletlerin darbe girişimiyle ilgili o geceki tutumları ve sonrasında ki yaklaşımları darbe girişimine çeşitli biçimlerde destek verdilerini göstermektedir (Kocatepe Gazetesi, 2016).

15 Temmuz'un Sosyolojisi Bağlamında 15 Temmuz Zaferinin Siyasal ve Toplumsal Hayata Etkileri

Yıl olmuş 2016 “Bu zamanda darbe mi olurmuş?” diyen, darbe zamanından daha da uzaklaşmış olduğunu zanneden toplumumuz şu zamanlarda darbe teşebbüsünün en cüretkarını, en akılsızını, en vahşisini görmüş oldu. Türkiye'nin 15 Temmuz 2016'da yaşadığı ve etkileri, yankıları, yansımaları hala devam eden ve edecek olan hadisenin çok büyük ve tarihsel olduğu aşikâr. Hem kendi tarihimizde hem de dünyanın başka yerlerinde bilindiği kadarıyla bir benzeri yok. 15 Temmuz'u siyasal açıdan ‘Devrim’ kavramıyla açıklamak daha doğru olacaktır. 15 Temmuz'da siyasetin meşru aktörlerinin ve onlarla saf tutan geniş toplum kesimlerinin gayrimeşru bir oluşumun demokrasiye ve demokrasi üzerinden tüm topluma yönelik anti-demokratik ve ahlak dışı saldırılarına karşı destansı bir direniş göstererek saldırıları püskürttüğü, saldırganı dize getirdiği açık bir gerçektir. Bu kelimeni tam anlamıyla direniş şeklidir. Direnen halkın silahsız; saldıran

çetenin üyelerinin tepeden tırnağa silahlı ve şiddette sınır tanımaz oluşu bu direnişi daha da anlamlı kılıyordu. Bu yüzden 15 Temmuz bir devrim olarak nitelendirilebilir (Yayla. 2016; 129-130). Siyaset sosyolojisi bağlamında ele alınırken öncelikle politikayla toplumsal yapılar, ideolojiler ve kültür arasındaki ilişkiler üzerinde durulur ve siyaset olgusu sosyolojik perspektiften çözümlenir. 15 Temmuz darbe girişimiyle yaşanan ve devam etmekte olan süreçte olup bitenler, yakın ve uzak gelecekteki siyasal toplumsallaşmayı etkilemesi açısından önemlidir. Bu süreçte siyasal toplumsallaşmaya etki edecek çok önemli gelişmeler yaşandı ve yaşanmaya da devam ediyor. 15 Temmuz süreci Türkiye toplumunu yeni bir siyasal kültür iklimine sokmuştur. Bu gelişmeler bağlamında siyasal kültürde yaşananlar, yeni siyasal algılamaları ve davranma biçimlerini ortaya çıkarmış, zayıf ya da belirsiz olanların bir kısmında güçlendirmiştir. Toplumsal dayanışma ruhunun güçlenmesi ve kutuplaşmanın zayıflaması, 15 Temmuz sürecinin belirginleştirdiği siyasal tutumlardan birisi olagelmıştır. Toplumsal kesimler ve siyasal partilerde görülen bu tavrı değişikliği belirli konularda ortak tavır geliştirme davranışını temin etti. Anti-emperyalist söylemin bir siyasal tutum olarak ortalama muhafazakâr dindar kitle tarafından benimsenmesi ve bu söylem üzerinden direniş ruhunun geliştirilmesi de yeni bir siyasal bilinç olarak kendini göstermiştir. 15 Temmuz gecesi direniş için meydanlara çıkanların profiline bakıldığında ağırlıklı olarak ‘muhafazakâr orta sınıf’ özellikleri taşıdığı görülmektedir. Söz konusu sınıfın geliştirdiği tavır; özgürlüğüne, bağımsızlığına ve geleceğine sahip çıkan bir kitlenin tavrı olarak kendini gösterdi. Bu kitlenin tavrı, Türkiye siyasetinin sosyolojisinde tuttuğu yer açısından şaşırtıcı bulundu. Çünkü bu tavır, içkin olarak bünyesinde devrimci bir ruh taşımaktaydı ve siyaset sosyolojisi açısından muhafazakârlıkla açıklanabilecek bir durum da değildi. Sözü edilen devrimci ruh potansiyeli, ani ve beklenilmeyen bir müdahaleyle harekete geçerek yaşamın akışını belirlemeye başladı. Harekete geçen devrimci ruhun ortaya çıkardığı direniş, siyasi tarihte eşine az rastlanır bir mücadeleydi. Darbe girişiminin hissedilmesiyle birlikte harekete geçen ve çok farklı açılardan değerlendirmeyi hak eden halk ve direnişi, darbe tecrübemiz açısından da beklenmeyen bir durumdu. Darbecilerin öngörmediği ‘millet faktörü’, 15 Temmuz gecesi harekete geçti ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın çağrısıyla Türkiye’nin bütün kentlerinde meydanlar tarihte eşine az rastlanır kalabalıklarla buluştu. Darbeciler için direnç noktası görülmeyen ve bu bağlamda çok da dikkate alınmayan ‘millet’, darbeyi püskürten ana güç oldu. ‘Korkak’ denilen, ‘ciddiye alınmayan’ ve ‘silah karşısında yere yatmayı dahi bilmediği’ konusunda aşağılanan halk; tankın, tüfeğin, helikopterin, uçağın karşısına çıktı ve adeta darbecilerin sonunu getirdi. Yıllarca horlanan. Pısırik ve koyun diye tanımlanan insanlar, tankların ve kurşunların üzerine vakur bir şekilde yürüyerek ve ne yapacağını da sanki önceden biliyormuşçasına üzerine düşeni yapan sivil direnişçi haline geldiler. Ne bir provakatif hareket, ne yağmalama, ne cam çerçeve kırma, ne kaldırım taşı sökme gibi olumsuz

hiçbir davranış ve tepkinin olmadığı soylu bir direnişin Türkiye ve Dünya siyasetine örneğini gösterdiler (Karakaş, 2016; 89-91). Siyasal alanda Türkiye yaşanan askeri darbe girişimin ardından 20 Temmuz 2016'da yeniden OHAL ilan edildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan 3 ay olağanüstü hal ilan edildiğini duyurdu. 21 Temmuz 2016 saat 01.00 itibarıyla geçerli olan ve üç ay süreceği belirtilen OHAL için TBMM'de oylama yapıldı. Yapılan oylama 115'e karşı 346 oyla kabul edildi ve OHAL geçerli oldu. 19 Ekim'de sona eren OHAL, Bakanlar Kurulu'nun kararıyla üç ay daha uzatıldı. 19 Ocak'ta süresini dolduran OHAL, yeni karar doğrultusunda üç ay daha devam ettirildi (Yeni şafak Gazetesi, 2016). Daha sonrasına bakacak olursak darbe sonrası kamu kuruluşlarındaki izinler iptal edildi ve izinde olanlar görev başına çağırıldı. Kamu kuruluşunda çalışan birçok memur mesleğinden ihraç edildi ve çoğu çalışan gözaltına alındı. Bunun yanı sıra Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde pek çok askerler, polisler ve komutanlar gözaltına alındı. Daha sonrasında OHAL'den ötürü kamu kuruluşlarına alımlar azaldı. Darbe girişiminin yapıldığı geceden sonra Demokrasi nöbetleri tutulmaya başlandı, ta ki Yeni Kapı Mitingine kadar. Buna hitaben toplumu 15 Temmuz'un sosyolojisi bağlamında ele alacak olursak birçok olaylar ve etkisi gözler önüne serilmiştir. 15 Temmuz darbe girişimi gecesinde Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın halkımıza yönelik yaptığı çağrının içeriği ve etkisi, ortaya koyduğu liderliğin bir göstergesi oldu. Çünkü bu çağrı; cesareti, önde gitmeyi, halkla bütünleşmeyi, ihanetin teşhirini, yetkisine sahip olmayı ve sağlam iradeyi temsil ediyordu. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çağrısıyla Türkiye'nin bütün kentlerinde meydanlar büyük kalabalıklarla buluştu. İnsanlar akın akın sokaklara aktı üstelik bunu yaparken de tamamen savunmasız bir şekilde ellerinde silah olmadan yaptılar. Hain darbecilerin tüm şiddetlerine rağmen hiçbir şekilde ellerinde bir güç olmadan mücadele ettiler. Evet..! akıl almaz bir cesaretti tüm yaşananlar, gösterilen soylu direnişin, en kanlı gecesi yaşanmıştı tüm toplum için. Bir yandan selâ okunurken diğer yandan insanlar tankların altına yatmıştı ve birçok insanımız haince kurşuna dizilmişti. Gazeteciler, sivil halk, kadın-erkek, polisler hiç düşünmeden kurşuna göğüslerini siper etmiştir. 15 Temmuz gecesi Türkiye'nin yaşadığı en kara günlerden biri olmuştur. Darbeci teröristler ülkenin üniformasını giyerek bu ülkenin milletine silahlarını doğrultmuştur. Halkın darbeye karşı koyması, vatansever askerler ve emniyet teşkilatının bir bütün olması ile teröristler etkisiz hale getirilmiştir. O geceye dair birçok kahramanlık hikâyesini gördük, dinledik veya şahit olduk. Ancak o hikâyelerden en farklısı Ömer Halisdemir'e ait. O vatanının üzerine gelecek büyük bir darbeyi tek başına savuşturmuş ve ülkenin tarihini tek başına değiştirmiştir. İşte o an yaşananları Özel Kuvvetler Komutan Yardımcısı Tuğgeneral Semih Terzi göz yaşları içinde şöyle anlattı: *"Başçavuş Ömer Halisdemir'i aradım, Ömer benim koruma astsubayımdır. Ömer'e, "Sana, vatanımız ve milletimiz adına tarihi bir görev veriyorum. Tuğgeneral Terzi vatan hainidir, isyancıdır. Onu, karargâha girmeden öldür! Bunun sonunda şahadet var. Biliyorsun seninle*

20 yıllık beraberliğimiz var. Hakkını helal et" dedim. Ömer Başçavuş, sonu ölüme varan emir üzerine vakur bir sesle Zekai Paşa'ya hitaben, "Baş üstüne komutanım, hakkım helal olsun. Siz de helal edin" dedi Bu sırada darbeci general Terzi helikopter pistinden karargaha yürüyordu. 10 kişilik koruma ekibi etrafındaydı. Tam karargah binasının girişinde ÖKK Koruma Astsubayı Başçavuş Ömer Halisdemir tarafından durduruldu. Terzi ve korumaları "Karargâha giremezsiniz. Zekai Paşa'nın emri" demeye kalmadan kendisi etkisiz hale getirmeye çalışan özel time rağmen namlusuna mermiyi sürdüğü tabancasını çekti darbeci Terzi'yi alından vurdu. Halisdemir ise 10 koruma tarafından ateş edilerek, başına ve vücuduna isabet eden 30 kurşunla şehit düştü'' (Star Gazetesi,2016). Darbe gecesi başka bir yaşanan olay ise Boğaziçi Köprüsü'nde bulunan askerlerin halkın üzerine açtığı ateş sonucu reklamcı Erol Olçok ile 16 yaşındaki oğlunun hayatını kaybetmesi olmuştur. Görüldüğü gibi halkımız ve devletimiz için çok kanlı ve acı dolu bir gece yaşanmıştır. Bunun sonucunda sade insanlar, demokrasinin her zaman garantisi olmuş kitleler, çobanlar, işçiler, dar gelirli çalışanlar, esnaf, çiftçi, köylü vs. ölümü hiçe sayarak darbecilerle bir anlamda savaşmaya koştu. Türkiye'nin dört bir yanından yüzlerce mahalde milyonlarca insan darbecileri göğüs göğüse mücadeleyle ezdi geçti. Tabiri caizse halk darbecilere darbe yaptı (Yayla, 2016; 129). Darbe püskürtüldükten sonra toplumda 27 gün boyunca her gün demokrasi nöbetleri tutulmaya başlandı. Bununla beraber darbe sürecinde büyük şehirlerde ulaşım ücretsiz gerçekleştirildi. Sms'ler, internetler, konuşma dakikaları, insanlara ücretsiz şekilde aktarıldı. Demokrasi nöbetinin 23. Gününde Cumhurbaşkanının çağrısı üzerine 7 Ağustos'ta Yeni Kapı mitingi düzenlendi. Adeta demokrasinin Diriliş şeklinde bütün insanlar havadan, karadan miting alanına akın etti. Yüreklere tek ve bir olmuştu. Yaklaşık olarak miting alanında 5 milyona yakın kişi ve miting alanının dışında kalan 2 milyon kişi olmakla birlikte toplam 7 milyon kişiye yakın insan Türkiye Cumhuriyetinin asla sahipsiz olmadığını ve Türkiye'nin bölünemeyeceğini tüm Dünyaya göstermiş oldu. Batının bu miting karşısında ürktüğünü söylemek çok doğru olacaktır. Daha sonraki süreçlerde ekonomiye de yansıdı tüm yaşananlar ancak Avrupa ne kadar oyun oynarsa oynasın ortada tek bir gerçek vardı; Türkiye Cumhuriyeti hep dik duracak ve yenilmeyecekti. Arif Nihat Asya diyor ya; 'Şehitler tepesi boş değil, toprağını kahramanlar bekliyor ve bir bayrak dalgalanmak için rüzgar bekliyor.' Bu ülkede şehitler tepesi hiçbir zaman boş kalmadı kalmayacak! Bizim şehitlerimizin yattıkları toprak belli, tuttıkları bayrak belli. Yüreklilerindeki iman belli, dillerindeki kelime-i şahadet belli. Peki onları şehid edenlerin neyi belli? Sadece ihanetleri (Erdoğan, 2016; 4).

15 Temmuz Darbesinin 1980, 1971 ve 1960 Darbeleriyle Siyasal ve Sosyolojik olarak Karşılaştırılması

Osmanlı İmparatorluğunun çökmesinin ardından kurulan Türkiye

Cumhuriyeti, Atatürk ve İsmet İnönü'nün tek parti döneminde İslam karşıtı uygulamaların yürürlükte olması ve kendilerinin asker kökenli olması nedeniyle bir nebze de olsa darbeler yaşanmazken, sonraki dönemlerde neredeyse her 10 yılda bir darbeler yaşanmaya devam etti. 1946 yılında çok partili hayata geçilmesi ve 1950 seçimlerinde Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle yeniden darbeler konuşulmaya başlandı. Askerin darbe yapacağı tehditleri altında başlayan Demokrat Parti iktidarı, 10 yıl sonra ordu içindeki farklı grupların bir araya gelmesiyle oluşturulan cunta tarafından gerçekleştirilen darbeye sona ermişti. Adnan Menderes'in idamıyla sonuçlanan 27 Mayıs 1960 darbesi farklı gruplardan oluşan ve kendilerine Milli Birlik Komitesi adını veren 37 düşük rütbeli subay tarafından gerçekleştirildi. Albay Alparslan Türkeş'in radyodan okuduğu bildiriyle darbe ilan edildi. 1960 darbesinden 10 yıl sonra darbeciler bir kez daha harekete geçti. Kendilerini devletin sahibi olarak gören cuntacı zihniyet, 12 Mart 1971'de 60'ların sonlarında yaşanan olayları ve çatışmaları gerekçe göstererek verdiği muhtırayla hükümetin istifasını istedi. 1971'de verilen muhtıra hükümeti devirirken, olayların önüne geçilememişti. Sokak olayları, çatışmalar ve suikastlar artarak devam ediyordu. Sağ sol çatışması yayıldıkça yayılmış, öyle ki ülke adeta ikiye bölünmüş, saflar ayrıışmıştı. Aynı silahla farklı kesimler vuruluyor ve birileri adeta darbenin gelmesi için olayları tırmandırıyordu. Batıda sağ-sol çatışması devam ederken, Doğu'da ise yaşanan Kürt sorunu PKK'yi doğurmuş ve adeta memleket sathında bir iç savaş yaşanıyor. Şiddet ve anarşi tüm Türkiye'yi sararken devlet aciz kalıyor veya bilerek aciz bırakılıyor. 1980'lere gelinirken suikastlar artmış, tanınan gazeteciler, akademisyenler ve siyasiler öldürülmeye başlanmış, yaşanan çatışmalar nedeniyle üniversitelerde eğitim felç olmuş halk adeta askerin yönetime el koymasını ister noktaya getirilmişti. Oysa hükümet tedbir almış, bazı yerlerde sıkıyönetim ilan etmiş, olaylarla mücadeleyi zaten askere vermiş ve askerin hemen hemen bütün taleplerini yerine getirmişti. Sonraki yıllarda da çokça konuşulduğu gibi yaşanan olaylar darbeye zemin oluşturmak için tırmandırılmış ve asker kurtarıcı pozisyonuna getirilmişti. Darbeden aylar önce ihtilal çalışmalarını başlatan dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, ortamın hazır hale gelmesiyle 12 Eylül 1980 sabahı emir komuta zinciri için harekete geçti. Tankların kışlalardan çıkması ve darbecilerin yönetime el koymasıyla nasıl olduysa olaylar hiç yaşanmamış gibi bir anda kesildi. Tüm kurumları ele geçiren darbeciler gözaltı ve tutuklama furyası başlattı. Böylece büyük mağduriyetlerin yaşandığı işkence, zulüm, hukuksuz yargılamalar ve idamlar dönemi başladı. Gözaltında başlayan işkenceler, cezaevlerinde de en sert şekilde devam etti. Darbeciler tarafından yapılan zulüm ve işkenceler sonraki yıllarda daha büyük sorunların doğmasına neden oldu. 12 Eylül darbesinin etkileri günümüze kadar devam etti. Daha sonraki süreçlerde 28 Şubat Postmodern darbesinin zeminine yol açıldı. 1990'lara gelinirken darbenin şekli de değişti. Daha önceleri tanklarla yönetime el koyan darbeciler, yaşanan değişime, dünya konjonktürüne ayak

uydurarak silahsız darbeye sivil hükümeti devirme yoluna gitti. Refah Partisi'nin 1995 seçimlerinde en fazla oyu alarak birinci parti olması, darbeci zihniyeti bir kez daha harekete geçirdi. Toplumun özüne dönüşünü kabullenemeyen cuntacılar, İslami hassasiyeti olan bir partinin iktidara gelişini hazmedemeyerek irtica paranoyası oluşturmaya başladı. Açıkça İslam'a düşmanlık yapamayan bu zihniyet, İslam'a olan düşmanlığını İrtica adı altında ortaya koydu. Refah Partisi'nin iktidara gelmesini engelleyemeyen darbeciler; basın, iş dünyası, sivil toplum kuruluşları ve sendikaların da aralarında bulunduğu birçok kesimi yanlarına alarak hükümeti devirme planını ortaya koymaya başladı. Darbeye giden süreçte halkın hazır hale getirilmesi için ilk olarak basın devreye sokuldu. İslami camiaları hedef alan basın kimi düzmece kimi de abartılı haberlerle halkta korku ve panik oluşturuldu. Özellikle başörtü üzerinden öğrenciler okullardan atılarak büyük bir kıyım başlatıldı. İrticayla mücadele eylem planının hazırlandığı dönemde hükümet bypass edilerek askerler tarafından yüksek yargı mensuplarına brifingler verildi. Darbenin diğer ayakları olan sermaye ve sendikalar da harekete geçirilerek hükümeti devirme planı uygulanmaya başlandı. Basının verdiği haberler ve attığı manşetlerle halkın hazırlandığı postmodern darbenin finali 28 Şubat 1997'de gerçekleşen Milli Güvenlik Kurulu toplantısıyla yapıldı. 2002'de AK Parti'nin iktidara gelmesiyle başlayan yeni dönemin asker tarafından hazmedilmediği hep söylene geldi. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in görev süresinin sona ermesiyle başlayan tartışma yeniden darbe söylentilerini gündeme getirdi. Kendilerini devletin gerçek sahipleri olarak gören darbeciler; siyasiler, basın, iş dünyası, STK ve sendikaları da yanına alarak AK Parti'nin adayı Abdullah Gül'ü cumhurbaşkanı seçtirmeme kararı aldı. Yapılan açıklamalarla yeni bir korku ortamı oluşturmaya başlayan cuntacılar, medyanın da desteğiyle hükümeti ve halkı yeni bir darbeye korkutup sindirme harekâtı başlattı. AK Parti adayının Cumhurbaşkanı seçileceğinin anlaşılması üzerine 27 Nisan 2007 tarihinde, saat 23.20'de Genelkurmay Başkanlığı sitesine konulan açıklama ile hükümete muhtıra verildi. İnternet aracılığıyla yapılan açıklamaya "e-muhtıra" adı verildi. Cumhurbaşkanı seçimleri için verildiği ifade edilen muhtırada, en dikkat çeken ayrıntılardan biri yapılan kutlu doğum etkinlikleri ve bu etkinliklere katılan kız çocuklarının başörtü takmalarına vurgu yapılması oldu. Bu vurgu darbeci zihniyetin asıl düşmanlığının İslam ve İslami şiarlara olduğunu bir kez daha gösterdi. Halkın büyük desteğiyle iktidara gelen hükümet, muhtıra veren darbecilere direndi. Cuntacılar karşı ciddi bir tavır alan hükümet erken seçim kararı alarak darbecileri halkın desteğiyle hezimete uğrattı.

27 Nisan e-muhtırasının boşa çıkartılması ve sonraki dönemde başlatılan Ergenekon, Balyoz gibi davalar ve 12 Eylül ile 28 Şubat darbecilerin yargılanmasıyla darbe döneminin sona erdiği düşünülürken 15 Temmuz gecesi cuntacıları bir kez daha ortaya çıktı. Adeta 27 Mayıs cuntacılarını örnek alan cuntacıların darbe girişimi halkın büyük bir direnişiyle akim kaldı. Komuta kademesini yanlarına alamayan alt rütbelerdeki general ve subaylar

tarafından oluşturulan ve kendilerine "Yurtta Sulh Komitesi" adını veren cuntacı grup, darbenin öğrenilmesi üzerine erken harekete geçmek zorunda kaldı. İlk olarak Genelkurmay Başkanı başta olmak üzere karargâhlarda darbeye destek vermeyen komutanları rehin alan cuntacılar, saat 22.00 sıralarında harekete geçti. İstanbul'da köprüleri tanklarla kapatan cuntacılar, İstanbul ve Ankara'da valilikler ve polis merkezleri başta olmak üzere kamu kurumlarını ele geçirme harekâtı başlattı. Tankların yanı sıra savaş uçakları ve helikopterlerin de kullanıldığı darbe girişiminde ilk defa TBMM ve kamu kurumları bombalandı, halka ateş açıldı. Önceki darbelerin her birinde farklı şekillerde darbeler gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet dönemi darbelerin hemen hemen hepsi İslami değerlere yönelik ve Türkiye ekonomisinin kötüye gittiği gerekçesiyle gerçekleştirilmiştir. Ancak 15 Temmuz darbesi diğer darbelerden çok farklıdır. Öncelikle darbeciler kendi ülkemizin mühimmatlarıyla kendi kurumlarımıza ateş açmıştır. Diğer darbelerde olduğu gibi bu darbede de birçok vatandaşımız hayatını kaybetmiştir. Nitekim burada en önemli olan şey, darbeyi halkımızın püskürtmüş olmasıdır. Soylu bir direnişle halkımız kurşunlara göğsünü siper etti, tankların altına yattı. Ve darbeye dur! dedi. Önceki yaşanan darbelerde hükümet devredilirdi, başbakanlar ya yargılanır ya da idam edilirdi. Keza bu sefer böyle bir şey olmadı. Halk soylu direnişiyle darbecileri etkisiz hale getirdi. Aslında hain darbeciler halkın böyle bir şey yapabileceğini aklının ucundan bile geçirmemişti. Ama uzun süre gelen yıllarda insanlarımız darbecilerden çok çekmişti, bu sefer yılmayacaklardı ve darbe girişimine izin vermeyeceklerdi. Her ne olursa olsun canlarını yola koyarak meydanlara dökülen insanlarımıza minnettar borçluyuz.

SONUÇ:

Genel bir değerlendirme yapacak olursak darbeler tarihimize kara lekelerle işlenmiş kötü bir siyasi sinsiledir. Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönene kadar Türkiye birçok kötü düşünceler içerisinde olan gruplar ve örgütler tarafından kötü olaylara maruz kalmıştır. Askeri darbeler her defasında hem ülkeye, hem ekonomiye, hem de insanlarımıza büyük kayıplar yaşatmıştır. Siyasi yapılanma içerisindeki haksız idamları, sayısı belirsiz ortadan kaybolup meçhul şekilde öldürülenleri saymıyorum bile.. Tüm bunların ortak nedeni bir nevi Türkiye'nin coğrafi stratejik yönden önemli bir konuma sahip olmasıdır. Nitekim Anadolu'nun her bir karış toprağı için geçmişten geleceğe birçok canlar siper edilmiştir. Gerek emperyalist süreçler gerekse İslam'a yönelik saldırılar, Türkiye'nin hep kötü olaylarla karşılaşmasını tetiklemiştir. Genel anlamda tüm toplumu ilgilendiren darbeler bir şekilde (15 Temmuz Darbe Girişiminden önce) kendilerine bir yol bularak amaçlarına ulaşmayı başarmışlardır. Keza 12 Eylül 1980 darbesine tekrar dönecek olursak tahribatları çok ağır olmuştur. Ve günümüzde hala o darbeyle oluşturulmuş anayasa kullanılmaktadır. Darbelerin en önemli etkenlerinden biride kalıcı

izler bırakmasıdır. Toplumlara verdiği tahribatlar, insanların yaşadığı psikolojik bunalımlar, evladını, eşini, babasını kaybeden yavrular ve işkence gören insanlar hep bu izleri taşımaktadır. Türkiye'nin jeopolitik konumu ve Müslüman bir ülke olması, onlar için en önemli sebeplerden birisi olmuştur. Hiçbir zaman Türkiye'nin güçlenmesini ve ilerlemesini çekemeyen, hazmedemeyen ve insan kanıyla beslenen bu vicdan ve hümanistlikten yoksun olan gruplar her seferinde haince planlar düzenlemektedir. Gel gelelim ki, en son yaşadığımız 15 Temmuz Darbe girişiminde çok canı, insafsızca olaylarla karşılaştık. En önemli noktası da, halkın cesaret ve azimle ülkeyi başka ellere teslim etmeyip direnmesiydi. Darbeciler bu noktayı atlamışlardı, çünkü Türkiye ve içinde yaşayan halkı eskisi gibi darbelere göz yummayacaktı ve yummadı. 15 Temmuz millet olarak bize kardeş olmayı, diri olmayı öğretti ve gözler önüne serdi. Sürekli uyanık olmamız gereken bir jeo-stratejik değeri olan coğrafyada yaşadığımızı anımsattı. Siyasi kültürümüzde var olan darbeler hiçbir zaman için aklımızdan çıkmadı ve çıkmayacaktır. En önemlisi de darbelere karşı nasıl direneceğimizi öğreten bir yapı ortaya çıktı. Bundan sonra darbe planlayacak olanlar, birkaç defa düşünmek zorunda kalacaklardır.

EKLER:

15 Temmuz Darbe Girişiminin Görsel Boyutları

»TARİHE GEÇEN »5 MİLYONLUK MİTİNG

15 TEMMUZ DEMOKRASİ MARŞI

*15 Temmuz gecesiydi hava sıcaktı
Bir ihanet kalkışması ülkeyi yaktı
Gün bugündü, bugün millet ayağa kalktı
Çoluk çocuk ihtiyar genç sokağa aktı
Demokrasi darbe yemiş, şaşkındı millet
Ya özgürlük bundan sonra yahut da zillet
Milyonların ayak sesi titretti yeri
Elde bayrak, dilde tekbir koştu ileri*

*Demokrasi destanında şâhitler biziz
Bir ölünce bin dirilen şehitler biziz
Başkomutan emir verdi: İnin meydana!
Sahip çıkın al bayrağa, aziz vatana
Serden geçtik vatan millet Allah aşkına
Bütün dünya görüp bunu döndü şaşkına*

*Yerden gökten o hainler ateş saçarken
Nice canlar şehit düştü bayrak açarken
Kimi tanka kafa tuttu kimi silaha
Demokrasi çiğnenmesin diye bir daha
Demokrasi darbe yemiş, şaşkındı millet
Ya özgürlük bundan sonra yahut da zillet
Milyonların ayak sesi titretti yeri
Elde bayrak, dilde tekbir koştu ileri*

*Demokrasi destanında şâhitler biziz
Bir ölünce bin dirilen şehitler biziz
Başkomutan emir verdi: İnin meydana!
Sahip çıkın al bayrağa, aziz vatana
Serden geçtik vatan millet Allah aşkına
Bütün dünya görüp bunu döndü şaşkına*

UĞUR IŞILAK

KAYNAKÇA:

- AHMAD, Feroz. (2014), Bir Kimlik Peşinde Türkiye, 5. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- AHMAD, Feroz. (2007), Demokrasi Sürecince Türkiye (1945-1980), İstanbul: Hil Yayınları.
- AKŞİN, Sina. (2007), "Kısa Türkiye Tarihi, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- AKŞİN, Sina. (2003), Yakınçağ Türkiye Tarihi, 6. Baskı, İstanbul; Milliyet Kitaplığı.
- AKTAŞ, Cihan. (2012), "Fatma Adıyla 28 Şubat şerhleri", 28 Şubat Süreklilik ve Kopuş "Bin Yılın Sonu", Ed: Abdurrahman Babacan, Cilt: III-Ne Değişti, İstanbul: Pınar Yayınları.
- AKTAY, Yasin. (2016). Tezkire Dergisi; Sivil-Asker ilişkileri, Vekalet Savaşları ve 15 Temmuz, İstanbul: Şen Yıldız Yayıncılık
- BAL, İdris. (2006), 21.Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara, Nobel Akademik Yayınları.
- BİRAND, Mehmet Ali. (2012), 28 Şubat Süreklilik ve Kopuş "Bin Yılın Sonu", Ed: Abdurrahman Babacan, Cilt:I-Ne Oldu? İstanbul: Pınar Yayınları.
- BOSTANCI, Naci. (2012), "Tarihi Arka Planıyla Birlikte 28 Şubat", 28 Şubat Süreklilik ve Kopuş "Bin Yılın Sonu", Ed: Abdurrahman Babacan, Cilt: III-Ne Değişti, İstanbul: Pınar Yayınları.
- CEMAL, Hasan. (2010), Türkiye'nin Asker Sorunu "Ey Asker, Siyasete Karışma", İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- ÇAKIR, Ruşen. (1994), Refah Partisini Anlamak, İstanbul: Metis Yayınları.
- ÇİÇEK, Cemil. (2012), 28 Şubat Süreklilik ve Kopuş "Bin Yılın Sonu", Ed: Abdurrahman Babacan, Cilt:I-Ne Oldu?, İstanbul: Pınar Yayınları.
- DURSUN, Davut. (2005), Türk Siyasi Hayatı: 3 "12 Eylül Darbesi", İstanbul: Şehir Yayınları.
- DOĞRU, Osman. (1998), 27 Mayıs Rejimi, Ankara, İmge Kitapevi Yayınları.
- GÜLERCE, Hüseyin. (2012), 28 Şubat Süreklilik ve Kopuş "Bin Yılın Sonu", Ed: Abdurrahman Babacan, Cilt:I-Ne Oldu?, İstanbul: Pınar Yayınları.
- İSLAM, Kavakçı, Merve. (2012), 28 Şubat Süreklilik ve Kopuş "Bin Yılın Sonu", Ed: Abdurrahman Babacan, Cilt:I-Ne Oldu?, İstanbul: Pınar Yayınları.
- KARAKAŞ, Mehmet. (2016), Tezkire Dergisi; Sivil-Asker ilişkileri, Vekalet Savaşları ve 15 Temmuz, İstanbul: Şen Yıldız Yayıncılık.
- KARAKAŞ, Mehmet. (2016), Üsküdar Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi; Darbeler ve Sanat, İstanbul: Seçil Ofset Yayınları.
- KARAVELİOĞLU, Kamil. (2007), Bir Devrim İki Darbe, İstanbul, Gürer Yayınları.
- KARATEPE, Şükrü (1997), Tek Parti Dönemi, İstanbul, İz Yayıncılık.
- KARPAT, H. Kemal, (2007), Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi: 1876-1980, Çev: Esin Soğancılar, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları.

KENTEL, Ferhat. (2012), “28 Şubat: Son Açık Saldırının Sonu”, 28 Şubat Süreklilik ve Kopuş “Bin Yılın Sonu”, Ed: Abdurrahman Babacan, Cilt: III-Ne Değişti, İstanbul: Pınar Yayınları.

KİLİ, Suna. (2001), Türk Devrim Tarihi, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

KOCABAŞ, Süleyman. (1998), “Postmodern Darbe” Süreci 28 Şubat’a Doping\ şubat-Mart 1998 Sendromları, İstanbul, Vatan Yayınları.

MARDİN, Şerif. (2000), “Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar Merkez-Çevre İlişkileri”, Çev: Deniz Gönen, Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme, Ed: Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, İstanbul, Alfa Basım Yayıncılık.

MÜCEK, Ahmet Akif. (2009), Türkiye’de Askeri Darbeler, Ankara, Gökkuşluğu Yayınları.

SARIBAY, Ali Yaşar. (2001), Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler, İstanbul, Alfa Yayınları.

TURGUT, Hulusi. (1998), “Yassıada’da Yaptırılmayan Savunmalar, Menderes Zorlu ve Polatkan’ın Kendi El Yazılarından Savunmaları”, İstanbul, ABC Yayınları.

UYAR, Hakkı. (1998), Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi, İstanbul, Boyut Yayınları.

YAYLA, Atilla. (2016), 15 Temmuz Darbe Girişimi Uzun Gecenin Kısa Tarihi, ED: Bekir Berat Özipek ve Yasemin Abayhan, Ankara: Kadim Yayınları.

YETKİN, Çetin. (2006), Türkiye’de Askeri Darbeler ve Amerika, Antalya, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa_i Hukuk Yayınları.

ZÜRCHER, Erik Jan. (2015), Modernleşen Türkiye’nin Tarihi, 30. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

MAKALELER:

ÇAĞIRAN, Mehmet Emin. ”12 Eylül Darbesi ve Dış Politika Anlayışı”.

Haydar Çakmak.(der.).1918-2008 Türk Dış Politikası.

İNTERNET KAYNAKLARI:

BULUT,Osman .“Türk Tarihi’nde Askeri Darbeler”.

<http://www.farklitarikh.com/2009/06/turk-tarihinde-askeri-darbeler.html>

CAN,Sadık.”Atatürk Sonrası Dış Politika”.

12 Mart Belgeseli.Mehmet Ali Birand(Yön). 8 Ocak 2017 alınmıştır,

<http://video.google.com/videoplay?docid=-7741225183772252425#>

<http://www.siyaseten.com/2010/09/11/our-boys-have-done-bizim-cocuklar-isibasardi/>

<http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/turkiyenin-karanligi-12-eylul-askeri-darbesi>

<http://amargi.blogcu.com/12-eylulun-toplum-uzerindeki-etkileri-ve-getirdigi-baskilar/1398211>

http://www.sabah.com.tr/gundem/2010/08/30/12_eylul_darbesi_ve_etkileri_563915142298

<http://e-bulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2010-04/makale2.html>

http://www.ozgunsosyaldusunce.com/index.php?option=com_content&view=article&id=170:12-eyluel-darbesinin-sosyolojisi&catid=62:basnda-ckan-dikkat-cekici-yazlar&Itemid=61

<http://everybodyliessometimes.blogspot.com.tr/2010/03/1980-darbesi-ve-gunumuze-etkileri-1.html>

TEZLER:

ATICI, Meltem. (2013), *Türkiye’de Ekonomi-Politika İlişkisi Bağlamında 28 Şubat Askeri Müdahalesi*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik.

DEMİRİZ, Merve. (2012), *Askeri Darbeler ve Türk Dış Politikası*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

KESKİN, Yusuf Ziya. (2011), *27 Mayıs 1960 Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası’nın Türk Devlet Teşkilatı ile Siyaset Hayatına Etkileri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

TÜYLÜ, Özge Seda. (2012), *Türkiye’de Askeri Darbelerin Karizma üretme İşlevi: 28 Şubat süreci ve Adalet ve Kalkınma Partisi örneğinde Sosyolojik bir Çalışma*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya.